

Adoptionin asema lastensuojelussa

– Sosiaali- ja terveysalan
ammattilaisten asenteita,
näkömukksia ja kokemuksia

Adoption asema lastensuojelussa

– Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten
asenteita, näkemyksiä ja kokemuksia

Eveliina Heinonen
Lastensuojelun Keskusliiton
verkkojulkaisu, 2/2018

© Lastensuojelun Keskusliitto ja kirjoittajat
Graafinen suunnittelu: Saija Varis-Kuusisto / Pii & Waak
Kuva: Istock / Kajakiki
Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu, 2/2018
ISBN: 978-952-7002-30-8 (pdf)
ISSN: 2489-4885

Sisällys

Lukijalle.....	4
Tutkijalta.....	7
1. Johdanto.....	9
2. Huostaanotto ja alaikäisen lapsen kotimainen adoptio lainsäädännön valossa.....	14
3. Selvityksen tehtävä ja toteutus.....	19
3.1 Vastaajat.....	23
3.2 Aineiston analyysi.....	27
4. Adoption puheeksiottaminen ja kokemukset adoption käytöstä lastensuojelussa.....	31
5. Asenteet ja näkemykset adoption käyttöä kohtaan.....	38
5.1 Adoption rooli sijaishuollossa.....	39
5.2 Aikaraja sijoituksen purkamiseen.....	46
6. Perustelut adoption käytölle tapauskuvauksissa.....	48
6.1 Lapsen etu ja oikeudet.....	49
6.2 Pysyvät perhe- ja kiintymyssuhteet.....	50
6.3 Hyvät kasvuolosuhteet.....	52
6.4 Mahdollisuus avoimen adoption käyttöön.....	54
6.5 Biologisten vanhempien suostumus.....	55
6.6 Lapsen ikä.....	56
6.7 Biologisten vanhempien riittämätön kyky huolehtia lapsesta.....	57
7. Adoptioon liittyvät kriittiset elementit.....	60
7.1 Adoptioon sisältyvä vallankäyttö ja päätöksenteko.....	61
7.2 Lastensuojelun tukitoimien ja valvonnan päätyminen adoptioon.....	66
7.3 Lapsen edun mukainen adoptioperhe.....	67
7.4 Biologisten vanhempien ja lapsen yhteyden ja suhteen ylläpito adoptiossa.....	69
8. Yhteenveto.....	71
9. Lähteet.....	75
Liitteet.....	80

Lukijalle

Tässä julkaisussa raportoidaan lasten ja perheiden parissa työskentelevien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten asenteita, näkemyksiä ja kokemuksia koskien adoptiota ja adoption mahdollista käyttöä lastensuojelussa.

Aiemmassa keskustelussa kysymys on noussut esiin silloin, kun on pohdittu keinoja turvata lapselle pysyvät kasvuolosuhteet (esim. Aila Puustinen-Korhonen & Tarja Pösö 2010). Adoption ja lastensuojelun välistä suhdetta sekä lapsen edun ja oikeuksien näkökulmaa on tarkasteltu aiemmin myös Lastensuojelun Keskusliiton vuonna 2013 julkaisemassa kirjassa *Adoptio – lapsen etu?* (toim. Piritta Timonen).

Tämän raportin havainnot ja tulokset konkretisoivat myös aiemmin esitettyjä näkemyksiä, joiden mukaan kyse ei ole mitenkään yksiselitteisestä asiasta: lapsen etu voi toimia perusteluna sekä adoption puolesta että sitä vastaan. Tulokset valottavat lapsen edun punnintaan ja lapsen oikeuksia kunnioittavien ratkaisujen tekemiseen liittyviä haasteita ja jännitteitä.

Suomessa valtion tehtävänä on tukea vanhempia lapsen huolenpito- ja kasvatustehtävässä sekä huolehtia varhaisesta tuen antamisesta. Lapsen sijoittaminen ja huostaanottaminen ovat lähtökohtaisesti viimesijaisia toimenpiteitä, joihin tulisi turvautua vasta kun muut keinot ovat osoittautuneet riittämättömiksi.

Lastensuojelun avohuollon piirissä oli vuonna 2016 57 785 asiakasta, ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten lukumäärä oli 17 330. Heistä huostaanotettuja oli 10 424. Sijoitettujen kokonaismäärässä on viime vuosina tapahtunut pientä laskua. (THL 2017b.) Sijoitetuiksi tulevista suhteellisesti eniten on kasvanut teini-ikäisten osuus, mutta pienempien lasten sijoituksissa vastaavaa muutosta ei ole havaittavissa.

Suomalaiselle lastensuojelulle on ominaista se, että lapsen sijoittaminen ja huostaanottaminen ovat lähtökohtaisesti väliaikaisia toimenpiteitä, eikä niin sanottu pysyvä huostaanotto ole mahdollista. Tavoitteena on perheiden jälleenyhdistäminen. YK:n lapsen oikeuksien komitea esitti vuonna 2011 huolensa yhtäältä toistuvien huostaanottojen ja sijoitusten määrän kasvusta sekä toisaalta perheiden jälleenyhdistämiseksi tehtävän työn puutteista Suomelle antamissaan loppupäätelmissä.

Myös Lastensuojelun Keskusliitto on tuonut esille perheiden jälleenyhdistämistyöskentelyyn liittyviä ongelmakohtia, jotka saattavat olla yhteydessä jälleenyhdistämisten onnistumiseen. Keskusliitto korostaa, että perheiden tukemiseksi on tehtävä kaikki tarvittava ennen kuin muita pysyvämpiä ratkaisuja mietitään. Samaan aikaan on kuitenkin välttämätöntä arvioida myös niitä toimia, joilla lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja pysyviin ihmissuhteisiin voidaan taata. Näissä pohdinnoissa adoptio asettuu yhdeksi vaihtoehdoksi.

Käsillä olevan raportin näkökulma rakentuu eri yhteyksissä lasten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten arvioille. Tulokset tuovat kiinnostavalla tavalla esille kyselyyn vastanneiden ammattilaisten välisiä suhtautumiseroja aihealueeseen: esimerkiksi kyselyyn vastanneiden sosiaalityöntekijöiden näkemykset osoittautuvat muita lapsi- ja perhetyön ammattilaisia kriittisimmiksi. Raportti osoittaa myös sen, että on tarpeen jatkaa yhteiskunnallista keskustelua adoptiosta ja vahvistaa adoptiokysymyksiin liittyvää tietopohjaa.

Tämä Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu on toteutettu yhteistyössä Adoptioperheet ry:n, Pelastakaa Lapset ry:n ja Tampereen yliopiston kanssa. Adoptioperheet ry on vastannut tutkimuksen rahoituksesta ja tarjonnut vastuullisena tutkijana toimineelle YTM, sosiaalityöntekijä Eveliina Heinoselle työskentely-ympäristön. Hankkeen ohjausryhmän jäsenet ovat olleet laatimassa kyselyä ja kommentoineet raporttia. Ohjausryhmään ovat kuuluneet ma. toiminnanjohtaja Elina Helmanen, toiminnanjohtaja Anu Uhtio ja korkeakouluharjoittelija Veera Adolfsen Adoptioperheet ry:stä, professori Tarja Pösö, professori Eija Paavilainen ja tutkija Sanna Laine Tampereen yliopistosta, kehittämisspäällikkö Kaisa Tervonen-Arnkil ja sosiaalityöntekijä Päivi Partanen Pelastakaa Lapset ry:stä sekä asiantuntija Sari Hanhinen ja erityisasiantuntija Susanna Hoikkala Lastensuojelun Keskusliitosta. Selvityksen aineiston keruussa käytetty Webropol-kysely lähetettiin Lastensuojelun Keskusliiton kautta. Lämmin kiitos Eveliinalle ja kaikille yhteistyökumppaneille!

Tutkijalta

Selvityksen toteuttamiseen on osallistunut iso joukko toimijoita, joita haluaisin kiittää. Erityisen kiitoksen ansaitsevat kyselyyn vastanneet lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevät ammattilaiset. Kiitos ajastanne, arvioistanne ja pohdinnoistanne, joita ilman selvitys ei olisi ollut mahdollinen. Kiitos Lastenlääkäriyhdistykselle, Lastenpsykiatriyhdistykselle, Psykologiliitolle, Sosiaalityöntekijöiden Seuralle, Talentialle, Tehy:lle ja Terveystieteiden tutkimuskeskukseen yhteistyöstä ja kyselyn välittämisestä kohderyhmään kuuluneille jäsenillenne.

Kyselyn ja raportin laatimista on ohjannut Lastensuojelun Keskusliiton, Pelastakaa Lapset ry:n, Tampereen yliopiston ja Adoptioperheet ry:n edustajista koostunut ohjausryhmä. Kiitos sujuvasta ohjauksestanne ja tuestanne! Erityisesti haluan kiittää professori Tarja Pösöä ja Lastensuojelun Keskusliiton erityisasiantuntijaa Susanna Hoikkalaa moninaisesta avustanne! Haluan lähettää kiitokset kyselyn laatimiseen liittyvästä yhteistyöstä myös Norjaan tutkija Hege Hellandille ja professori Marit Skivenesille. Lastensuojelun Keskusliiton väelle kiitokset yhteistyöstä raportin julkaisemiseen ja kyselyaineiston keräämiseen liittyen, erityisesti tietoasiantuntija Ville Lavikaiselle. Korkeakouluharjoittelija Veera Adolfsen on osallistunut aineiston analysointiin, varsinkin ristiintaulukointien osalta, mutta myös avovastauksia luokittelemalla. Lisäksi analyysiin on osallistunut tutkimusharjoittelija Tatu Ujula. Kiitos, Veera ja Tatu, panoksestanne!

Sääksmäellä, 10.4.2018

Eveliina Heinonen

1.

Johdanto

Tässä raportissa tarkastellaan lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevien sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten näkemyksiä, kokemuksia ja asenteita adoption asemasta ja käytöstä lastensuojelussa tilanteissa, joissa voi tulla kyseeseen lapsen sijoittaminen sijaishuoltoon.

Kun lapsen terveys tai kehitys on vakavasti vaarantunut huoltajiensa hoidossa, lastensuojelun velvollisuus on arvioida perusteellisesti sitä, onko lapsen huostaanotto ja sijaishuolto lapsen edun mukaista ja tarvittaessa ottaa lapsi huostaan ja sijoittaa kodin ulkopuolelle. Huostaanotto on lähtökohdiltaan viimesijainen toimenpide, johon voidaan ryhtyä, kun avohuollon toimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia tai riittäviä ja jos sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Huostaanotto on tavoitteiltaan väliaikainen, perheen jälleenyhdistämiseen tähtäävä ja voimassa aina toistaiseksi. Kun tarvetta huostassapitoon ja sijaishuoltoon ei enää ole, on huostaanotto lakkautettava. Huostaanoton edellytysten lakkaamisesta huolimatta huostassapitoa ei kuitenkaan saa lopettaa, jos lopettaminen on selvästi vastoin lapsen etua. Huostassapito lakkaa viimeistään lapsen täyttäessä 18 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 40 §, 47 §.)

Tällä hetkellä adoptio ei kuulu Suomessa lastensuojelulain mukaisiin kodin ulkopuolelle sijoittamisen käytäntöihin. Adoptio on adoptiolain (22/2012) mukainen tuomioistuimen tekemä päätös, jolla vanhempien oikeudet siirretään biologisilta vanhemmilta (huoltajilta) adoptiovanhemmille ja vastuu lapsen kasvatuksesta, arjesta ja huollosta siirtyy kokonaan adoptiovanhemmille (mt., 18 §). Huostaanotossa vanhempainoikeuksia rajoitetaan huostaanoton ajan, adoptiossa ne katkaistaan ja siirretään pysyvästi.

Vuoden 2012 adoptiolainsäädännön uudistuksen yhteydessä mahdollistettiin ns. avoin adoptio. Jos adoptio on luonteeltaan avoin, voi lapsen ja biologisten vanhempien yhteydenpito jatkaa käräjäoikeuden päätöksellä. Edellytyksenä on, että biologinen vanhempi ja adoptiovanhempi ovat sopineet yhteydenpidosta eikä ole aihetta olettaa yhteydenpidon olevan vastoin lapsen etua. Lisäksi uudessa adoptiolainsäädännössä linjataan, että lapsella on oikeus 12 vuotta täytettyään saada tietoonsa aikaisemman vanhemman henkilöllisyys ja että adoptiolapsella on oikeus saada maksutta tietoja adoptioneuvonnan tai -palvelujen yhteydessä laadituista adoptiolasta tai hänen aikaisempia vanhempiaan koskevista asiakirjoista. (AdL 58 §, 93 §.)¹

Lastensuojelun ammattilaisille suunnatussa Lastensuojelun käsikirjassa (THL 2017a) avoin adoptio otetaan esille mahdollisena sijaishuollon perhehoidon vaihtoehtona ja ratkaisuna tilanteissa, joissa lapsi mitä todennäköisemmin tarvitsee pitkäaikaista perhehoitoa: “Avoimen adoption kautta adoptio lähenee enemmän perhehoitoa. Se on perhehoidon muotona ainoa, jossa lapsi saa pysyvästi uuden perheen. Vaikka adoptio lastensuojelussa on ja tulee olemaan edelleen harvinainen ratkaisu, se pitäisi ottaa harkittavaksi tilanteissa, joissa lapsi selkeästi tarvitsee pitkäaikaista perhehoitoa. Adoption tulee kuitenkin aina perustua vapaaehtoisuuteen.” (Mt.)

¹ Reetta Peltosen ja Piritta Timosen (2013) mukaan näissä säädöksissä taustalla on ollut lapsen edun ja oikeuksien toteutumisen vahvistaminen adoptiossa. Lisäksi he pitävät keskeisinä kysymyksinä lapsen edun ja oikeuksien kannalta lapsen osallistumisoikeutta adoptioprosesseissa, kotimaisen adoption luvanvaraisuutta sekä biologisen isän aseman vahvistamista adoptiossa suhteessa vanhemmuuden vahvistamiseen, mikä vahvistaa lapsen oikeutta tuntea vanhempansa.

Vuoden 2016 aikana Suomessa oli huostaan otettuna 10 424 lasta (THL 2017b). Tilastokeskuksen (2017) mukaan vuonna 2016 Suomessa adoptoitiin 36 alaikäistä lasta, jotka ovat syntyneet Suomessa ja jotka ovat kahden vanhemman adoptioimat (voi olettaa, että kyse ei ole perheen sisäisestä adoptiosta). Tuore kotimainen tutkimus (Laine ym. 2018) antaa viitettä siitä, että Suomessa adoptiota käytetään jonkin verran mutta harvoin tilanteissa, joissa vaihtoehtona olisi lapsen huostaanotto tai joissa lapsi on jo huostassa. Tutkimuksessa käytiin lävitse valtakunnallisesti käräjäoikeuksien adoptiopäätökset vuosilta 2015–2016. Tuona aikana paikannettiin 63 sellaista alaikäisen lapsen kotimaista adoptiota, joissa ”lapsen huostaanotto ja jo sijoitettujen lasten kohdalla huostassa olon ja sijoituksen jatkuminen olisi ollut todennäköistä, mikäli ei olisi ryhdytty adoptioon” (mt., 202). Näistä lapsista vähemmistö, 13 lasta, oli adoptoitu lapsen ollessa sijoitettuna. Sijoitetut lapset oli adoptoitu senhetkisiin sijaisperheisiin. (Mt., 202.)

Useassa maassa adoptio on osa lastensuojelun kodin ulkopuolelle sijoittamisen käytäntöjä. Esimerkiksi Englannissa ja Yhdysvalloissa adoptiota käytetään huostaanoton vaihtoehtona. Adoptiota käytetään näissä maissa toimenpiteenä, jolla halutaan varmistaa kasvuolosuhteiden ja ihmissuhteiden pysyvyys lapsen elämässä (Coakley & Berrick 2006, 101). Pysyvyyttä pidetään kansainvälisissä keskusteluissa tärkeänä lapsen kehitystä ja hyvinvointia tukevana tekijänä. Kansainvälisessä kirjallisuudessa ja tutkimuksessa puhutaan pysyvyyssuunnittelusta (permanency planning) (Pösö 2013, 38; 2016, 20). Se on Clare Tilburnyn ja Jennifer Osmondin (2006, 265) mukaan järjestelmällistä, päämääräohjautunutta ja oikein ajoitettua lastensuojelun interventioiden kohteena olevien lasten tilanteiden lähestymistä, jonka tavoitteena on pysyvyyden ja jatkuvuuden edistäminen. Tässä prosessissa lapsille pyritään tarjoamaan elinikäiset ihmissuhteet perheissä ja tunne kuulumisesta perheeseen. (Mt.) Pysyvyyssuunnittelun ytimessä on ajatus turvallisen kiintymyssuhteen tärkeydestä lapsen hyvinvoinnille ja neurologiselle ja psykologiselle kehitykselle ja tämän myötä lapsen tulevalle yhteiskunnalliselle toimijuudelle pärjäävänä, hyvinvoivana aikuisena (Tilburny & Osmond 2006, 268; Brown & Ward 2013; Barth 1999).

Pohjoismaissa on keskitytty tähän asti lastensuojelupolitiikassa muuhun kuin pysyvyyden suunnitteluun (Vinnerljung & Hjern 2011) tai adoptioon (Gilbert ym. 2011, 249). Pohjoismaissa lastensuojelupolitiikan suunnan voi nähdä kuitenkin alkaneen kääntyä ja adoption käytön pohdinnan lisääntyneen niin Norjassa kuin Tanskassa. (Mt.) Esimerkiksi Norjassa yhä voimakkaampi lasten oikeuksien painottaminen on kyseenalaistanut perinteistä perheiden jälleenyhdistämiseen suuntaavaa lastensuojelupolitiikkaa (Skivenes & Thoburn 2016, 152).

Suomessa on herännyt keskustelua siitä, voisiko adoptio olla yksi keino vahvistaa sijaishuollossa varttuvien lasten oikeuksia, erityisesti oikeutta pysyvään kasvuympäristöön (esim. Pelastakaa Lapset ry 2013; Pösö 2015, 2013; Puustinen-Korhonen & Pösö 2010). Suomalaisessa väliaikaisuutta korostavassa sijaishuollossa lapset voivat tulla useaan kertaan sijoitetuksi kodin ulkopuolelle ja eri sijaishuoltopaikkojen välillä (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 11–12). Samaan aikaan on tiedostettava, että perheen jälleenyhdistämiseen tähtäävissä käytännöissä on ongelmia suunnitelmallisessa biologisten vanhempien ja perheiden tukemisessa lapsen palaamiseksi kotiin (ks. Hoikkala & Heinonen 2013; Kivistö & Hoikkala 2014). Sijaishuollon piirissä on myös

lapsia, joiden kohdalla kotiin palaaminen ei ole missään vaiheessa varteenotettava vaihtoehto ja jotka varttuvat sijaishuollossa varhaisesta lapsuudesta täysi-ikäisyyteen asti (Pösö 2016, 20).

Lastensuojelulain (417/2007) 47 §:n mukaisesti huostaanotto on voimassa toistaiseksi. Huostasapito on lopetettava heti, kun huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole (LsL 47 § 1 mom). Pitkäaikaisestikin sijaishuollossa elävän lapsen arjessa huostaanoton väliaikaisuus näkyy siinä, että sijoituksen tarkoituksenmukaisuus ja mahdollinen päättäminen tarkistetaan vähintään vuosittain lapsen asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä (LsL 30 §). Lisäksi lapset voivat joutua odottamaan huostaanoton jälkeen väliaikaisessa sijaishuoltopaikassa epävarmuudessa pidemmänkin aikaa, jopa yli vuoden, varsinaisen sijaishuoltopaikan löytymistä (Laakso 2013, 97). Suomalaisesta lastensuojelusta käytävässä keskustelussa (esim. Puustinen-Korhonen & Pösö 2010; Pelastakaa Lapset ry 2013) on noussut huolta siitä, pystyykö väliaikaisuutta korostava sijaishuoltojärjestelmä turvaamaan erilaisissa tilanteissa oleville lapsille turvalliset ja pysyvät kasvuolosuhteet. Huomionarvoista myös on, että YK:n lapsen oikeuksien komitea (2011, kohdat 32 ja 33) on esittänyt huomautuksia lasten toistuvista sijoituksista ja toistuvien sijoitusten lukumäärän kasvusta suomalaisessa lastensuojelussa.

Kun lapsen sijaishuoltopaikka muuttuu, lapsen kasvuympäristö ja hänelle tärkeät ihmissuhteet muuttuvat. Aila Puustinen-Korhosen ja Tarja Pösön (2010) mukaan sijaishuollossa varttuville lapsille pysyvien ihmissuhteiden ja kasvuolosuhteiden voi ajatella olevan erityisen merkityksellisiä, sillä lapsella on usein takana huostaanottoa edeltäneeltä ajalta epävakaita ihmissuhteita ja kasvuolosuhteita. Pahimmillaan sijaishuoltoon sijoittaminen voi merkitä lapsen olemassa olevien ihmissuhteiden katkaisemista ilman uusien pysyvien ihmissuhteiden takaamista. Sijaishuollon järjestelyt voivat estää pysyvien suhteiden muodostumista ja ylläpitoa. (Mt., 12, 23.)

Vaikka kansainvälisessä keskustelussa pysyvyyden turvaaminen kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä on yksi keskustelua ja tutkimusta hallitsevista aiheista, Suomessa keskustelua ole juuri käyty (Pösö 2016, 20), eikä sijaishuoltopaikan pysyvyys ole ollut lastensuojelun toiminnan keskiössä (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 12). Suhtautumista sijaishuoltoon väliaikaisena ratkaisuna on osaltaan tukenut huostaanoton väliaikaisuus. Lisäksi suomalaisen lastensuojelun periaate, jonka tavoite on biologisten vanhempien ja lapsen jälleenyhdistäminen, on voinut johtaa pysyvyyden tulkitsemiseen ennemminkin biologisten vanhempien ja lapsen suhteen jatkuvuudeksi eikä niinkään sijaishuollon ominaisuudeksi. (Pösö 2013, 38.) Tästä lastensuojelun periaatteesta voi Pösön (2015, 19) mukaan lukea ihmiskäsityksellisiä kannanottoja: uskotaan huostaanottoon johtaneiden vanhempien tilanteiden muuttuvan tai voivan muuttua paremmiksi ja siksi tuota muutosta tulee odottaa.

Keskusteltaessa pysyvyyden merkityksestä ja roolista lastensuojelussa, on huomioitava, että pysyvyys on monitulkintainen ja -muotoinen käsite (ks. Pösö 2013, 38–39). Ensinnäkin sijaishuoltopaikkojen pysyvyys ei ole ainoa turvallisuutta ja pysyvyyttä sijaishuollossa tuottava tekijä (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010; Holland ym. 2005), vaan pysyvyyttä ja turvallisuutta voivat tuottaa myös esimerkiksi yhteydenpidon, lapsen yhteisön, koulutuksen ja tukipalvelujen pysyvyys

(Holland ym. 2005, 29). Toiseksi, pysyvyyden kokemus voi olla erilainen eri osapuolten – eli sijoitettujen lasten, biologisten vanhempien, sijaisvanhempien ja työntekijöiden – näkökulmasta (Freundlich ym. 2006).

Adoptiopäätöksen itsessään ei voi myöskään ajatella automaattisesti turvaavan pysyviä perhesuhteita; lapsi voi esimerkiksi tulla huostaanotetuksi adoptioperheestä (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 14) tai adoptio voi purkautua (Coakley & Berrick 2006, 101). Lisäksi pysyvyys ei suoraan kerro sijaishuollon laadusta tai merkitse lapsen edun toteutumista. Lastensuojelussa on tilanteita, joissa lapsen sijaishuoltopaikan vaihtuminen on lapsen edun mukaista. Keskusteltaessa pysyvien suhteiden tärkeydestä, pitää olla varmuus myös siitä, että suhde ja sen pysyvyys tuovat turvallisuutta lapselle. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 17.)

Adoptiota on Suomessa tutkittu ennen kaikkea kansainvälisen adoption näkökulmasta, jolloin huomio on ollut adoptionhakijoissa (esim. Eriksson 2016; Eriksson ym. 2014; Högbäck 2008) ja kansainvälisesti adoptoiduissa lapsissa esimerkiksi kiintymyssuhdehäiriön näkökulmasta (Raaska ym. 2011; Raaska 2015) ja terveydentilan näkökulmasta (Lapinleimu ym. 2012). Lapsena kansainvälisesti adoptoituja aikuisia on tutkittu esimerkiksi heidän kokemansa toiseuden ja rodullistamisen kokemusten kautta (Koskinen 2015).

Sen sijaan kotimaista adoptiota, jossa Suomessa asuva adoptionhakija adoptoi Suomessa asuvan lapsen (ks. adoptiolaki 22/2012), ei ole juuri tutkittu. Päivi Partanen (2015) on tarkastellut kotimaan adoptiota avoimen adoption ja perhesiteiden toteutumisen ja merkityksen näkökulmasta (mt.). Satunnaisotoksella suomalaiselle väestölle osoitettu aiempi kyselytutkimus (Skivenes & Thoburn 2017) antaa viitettä siitä, että suomalaisen yleisen mielipiteen mukaan on tilanteita, joissa adoptio olisi parempi vaihtoehto kuin huostaanotto. Kyselyssä väestöltä kysyttiin adoption käyttämisestä huostaan otetun 2-vuotiaan lapsen tilanteessa, jossa päihdeongelmaiset vanhemmat olivat pahoinpidelleet lastaan. Merkittävä osa suomalaisista vastaajista (69 %, n=659) arvioi tilanteessa paremmaksi vaihtoehdoksi lapsen adoption kuin sijaishuollon jatkumisen. (Mt.)

Tietoon pohjautuvaa keskustelua lastensuojelun tilasta ja kehittämissuunnitelmista tarvitaan (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 9). Tämä selvitys on ensimmäinen kattavampi kartoitus sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten suhtautumisesta adoptioon keinona, joka mahdollistaa pysyvyyden sijaishuollossa. Olisiko Suomessakin vahvistettava sellaista lastensuojelua, jossa tunnustetaan tilanteet, joissa lapsen etu ja oikeudet voisivat toteutua parhaiten adoption avulla?

Selvitysraportti on rakennettu siten, että luvussa 2 esitellään huostaanottoa ja alaikäisen lapsen kotimaista adoptiota koskevaa keskeistä lainsäädäntöä. Luku 3 sisältää selvityksen tehtävän ja toteuttamisen esittelyn. Luvuissa 4–7 kerrotaan keskeisistä tutkimustuloksista ja viimeiseksi tehdään yhteenveto tuloksista.

2.

Huostaanotto ja alaikäisen lapsen kotimainen adoptio lain- säädännön valossa

Tässä luvussa esitellään käsillä olevan selvityksen kannalta keskeisintä adoptio- ja lastensuojelulainsäädäntöä, jonka nojalla selvityksessä tarkasteltavia toimenpiteitä toteutetaan. Johdantoluvussa on jo tuotu esille joitakin keskeisiä huostaanoton ja adoption lainsäädännöllisiä lähtökohtia, eikä niihin tässä palata.

Suomessa voimassa olevan lainsäädännön mukaan lapsen etu ja sen toteutumisen punninta ovat sekä huostaanotossa että adoptiossa keskeisiä toimenpiteiden edellytyksiä ja niitä ohjaavia periaatteita. Lastensuojelulain (LsL 40 §, 47 §) mukaan huostaanottoon ja huostassa pidon lakkauttamiseen voidaan ryhtyä näiden toimien ollessa lapsen edun mukaisia. Lapsen edusta säädetään lastensuojelulain 4 §:ssä. Huostaanoton ja huostassa pidon jatkamisen edellytysten arviointi on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä. Harkittaessa lapsen etua huostassa pidon lopettamisessa, on punnittava toimenpiteiden vaikutus lapsen edun näkökulmasta sekä huomioitava sijaishuollon kesto-aika, lapsen ja sijaishuoltoa antavan välillä vallitsevan kiintymyssuhteen laatu, lapsen ja hänen vanhempiansa välinen kanssakäyminen sekä lapsen mielipide (LsL 47 §).

Adoptiolain 1 §:n mukaan adoption tarkoituksena on edistää lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde adoptoitavan ja adoptionhakijan välille. Lain 2 §:ssä säädetään lapsen edusta ja todetaan seuraavasti: ”kaikissa alaikäisen adoptiota koskevissa päätöksissä on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota erityisesti siihen, miten voidaan parhaiten turvata pysyvä perhe sekä tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapselle, joka ei voi kasvaa omassa perheessään”. Alaikäisen lapsen adoptio voidaan vahvistaa, jos sen harkitaan olevan lapsen edun mukaista ja on selvitetty, että lapsi tulee saamaan hyvän hoidon ja kasvatuksen (AdL 3 § 1 mom.).

Adoptioissa säädetään adoptioeuvonnasta ja adoptioluvan saamisesta. Lain 21 §:n mukaan lapsen vanhemman, joka aikoo antaa alaikäisen lapsensa adoptiolapseksi, on pyydettävä adoptioeuvonnan järjestämistä kotikuntansa sosiaalihuollon toimielimeltä tai Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) luvan saaneelta adoptio-toimistolta. Jos adoptionhakijalla tai alle 18-vuotiaalla lapsella taikka molemmilla on asuinpaikka Suomessa, hakija ei saa ottaa lasta luokseen adoptiotarkoituksessa, adoptioeuvonnan antaja ei saa sijoittaa lasta adoptiotarkoituksessa hakijan luokse eikä palvelunantaja saa välittää hakijaa lapselle, ellei hakijalla ole adoptiolupaa (AdL 39 §). Lain 40 §:n mukaan adoptiolupa voidaan myöntää, jos säädetyt adoption edellytykset täyttyvät ja hakijalle on annettu adoptioeuvontaa. Adoptioluvan myöntää adoptionhakijan hakemuksesta adoptiolautakunta (AdL 44 §).

Huostaanoton valmistelu kuuluu lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, jonka tulee valmistella yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevat asiat (LsL 41 §). Huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevasta päätöksenteosta säädetään lastensuojelulain 43 §:ssä, jonka mukaan huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa koskevan päätöksen tekee johtava viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Jos huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa tai siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista, asian ratkaisee hallinto-oikeus

johtavan viranhaltijan hakemuksesta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevien näkemysten selvittämisestä säädetään lastensuojelulain 42 §:ssä seuraavasti: ”ennen 43 §:n 1–3 momentissa tarkoitettuja päätöksiä lapsen huostaanotosta ja sijaishuollosta sekä 47 §:n 1 momentissa tarkoitettua päätöstä huostassapidon lopettamisesta on selvitettävä lapsen oma mielipide ja varattava hänelle mahdollisuus tulla kuulluksi 20 §:n mukaisesti”.

Adoptioneuvonnan aloittamista koskevan säännöksen (AdL 23 §) mukaan silloin kun lapsen vanhempi, joka aikoo antaa alaikäisen lapsensa adoptiolapseksi, on pyytänyt adoptioneuvonnan järjestämistä, adoptioneuvonnan antajan on nimettävä adoptoitavalle lapselle adoptioneuvonnasta vastaava sosiaalityöntekijä sekä aloitettava adoptioneuvonnan antaminen viivyttyä. Adoptio vahvistetaan tuomioistuimen päätöksellä ja sitä koskeva asia pannaan vireille kärjäoikeudessa adoptionhakijan kirjallisella hakemuksella (AdL 51 §). Adoptiolain 52 §:n mukaan adoption vahvistamista koskevaan hakemukseen on liitettävä tarpeellinen selvitys siitä, että adoption vahvistamiseen on lain mukaiset edellytykset.

Adoptoitavan suostumuksesta säädetään adoptiolain 10 §:ssä. Sen mukaan adoptiota ei voida vahvistaa ilman 12 vuotta täyttäneen adoptoitavan suostumusta. Suostumus ei kuitenkaan ole tarpeen, jos adoptoitava ei voi sairautensa tai vammansa vuoksi ilmaista tahtoaan. Adoptiota ei myöskään voida vahvistaa vastoin 12 vuotta nuoremman lapsen tahtoa, jos lapsi on niin kehittynyt, että hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota. Alaikäisen adoptiota ei voida vahvistaa, elleivät hänen vanhempansa ole antaneet siihen suostumustaan (AdL 11 §). Vanhemman suostumusta adoptioon ei saa ottaa vastaan ennen kuin vanhemmalla on ollut mahdollisuus perusteellisesti harkita asiaa eikä aikaisemmin kuin kahdeksan viikon kuluttua lapsen syntymästä (AdL 15 §).

Adoptiolain 11 §:n 2–3 mom. mukaan adoptio voidaan kuitenkin erittäin poikkeuksellisista syistä vahvistaa, vaikka vanhempi on kieltäytynyt antamasta siihen suostumustaan tai peruuttanut antamansa suostumuksen, jos lapsen etu voimakkaasti puoltaa adoptiota eikä suostumuksen antamisesta kieltäytymiseen tai annetun suostumuksen peruuttamiseen ole riittävää aihetta, kun otetaan huomioon lapsen ja vanhemman välisen yhteydenpidon tiivys ja heidän välillään vallitsevan suhteen laatu. Jos vanhempi ei voi sairautensa tai vammansa vuoksi pätevästi ilmaista tahtoaan taikka vanhemman olinpaikka on tuntematon, adoptio voidaan erittäin poikkeuksellisista syistä vahvistaa, jos lapsen etu voimakkaasti puoltaa adoptiota.

Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla (LsL 49 §). Sijaishuoltopaikan valinnasta säädetään lastensuojelulain 50 §:ssä. Sen mukaan sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla

perhehoidossa tai muualla. Perhehoitolain (263/2015) 3 §:n mukaan perhehoito on hoidon tai muun osa- tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona. Kunta tai kuntayhtymä tekee toimeksiantosopimuksen perhehoitajan kanssa tai sopimuksen perhehoidon järjestämisestä yksityisen perhehoidon tuottajan kanssa.

Molemmissa laeissa on myös yhteydenpidoa koskevat säädökset. Lastensuojelulain 54 §:n mukaan sijaishuollossa lapselle tulee turvata hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla sijaishuoltoapaikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja lapsen sijaishuoltoapaikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiansa sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. Lapsen sijaishuolto on järjestettävä niin, että sijoituspaikan etäisyys ei ole este yhteydenpidolle lapselle läheisiin henkilöihin. (LsL 54 §.) Adoptiolain 24 §:n 2 mom. 5 kohdassa todetaan, että adoptioneuvonnassa on selvitettävä, onko edellytyksiä sopia lapsen ja aikaisempien vanhempien välisestä yhteydenpidosta, ja tarvittaessa avustettava sopimuksen tekemisessä.

Adoptioissa lapsen sijoittamisesta säädetään 27 §:ssä. Sen mukaan adoptiotilanteessa lapsen sijoituksesta huolehtii adoptioneuvonnasta vastaava sosiaalityöntekijä yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa. Sijoitettaessa lasta adoptiotarkoituksessa adoptionhakijoiden luokse on mahdollisuuksien mukaan noudatettava seuraavia periaatteita: lapsi sijoitetaan niiden hakijoiden luokse, joilla arvioidaan olevan parhaat edellytykset huolehtia hänen hyvästä hoidostaan ja kasvatuksesta; lapsi sijoitetaan perheeseen, jossa hän saa kaksi adoptiovanhempaa, jollei ole lapsen edun kannalta erittäin painavia syitä sijoittaa häntä yhden vanhemman perheeseen; sisarukset sijoitetaan samaan perheeseen, jollei se olosuhteet huomioon ottaen ole lapsen edun vastaista; lapsen vanhempien toivomukset adoptioperheen ominaisuuksista ja olosuhteista otetaan huomioon, jollei niiden huomioon ottaminen ole lapsen edun vastaista.

Sekä lastensuojelulaissa että adoptioissa säädetään valvonnasta. Lastensuojelussa lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on keskeinen asema sijoituksen asianmukaisen toteutumisen valvonnassa. Sen lisäksi lapsen sijoittaneella kunnalla on valvontavastuu samoin kuin sijoituskunnalla ja aluehallintovirastolla (LsL 79 §). Adoptiolain 24 §:ssä säädetään, että adoptioneuvonnassa on viivytyksettä lapsen sijoittamisen jälkeen ryhdyttävä toimenpiteisiin, joilla seurataan sijoituksen onnistumista lapsen etua silmällä pitäen.

Kun lapsi on otettu huostaan, sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta ja näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta (LsL 45 §). Lastensuojelulain 12 luku sisältää jälkihuoltoa koskevat säädökset. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle tämän jälkihuolto

sijaishuollon päättymisen jälkeen. Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta (LsL 75 §).

3.

Selvityksen tehtävä ja toteutus

Selvityksen tarkoituksena on kartoittaa sosiaali- tai terveysalalla lasten ja perheiden parissa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä, kokemuksia ja asenteita adoptiosta.

Kiinnostuksen kohteina ovat alaikäisten lasten kotimaiset adoptiot tilanteissa, joissa tällä hetkellä käytetään lastensuojelulain mukaisia toimenpiteitä turvaamaan lapsen etua. Lapsi- ja perhepalveluissa käytännön työssä työskentelevien näkemykset adoption käytön haasteista sekä sen eduista ja mahdollisuuksista ovat tärkeitä jatkettaessa keskustelua adoption käytöstä suomalaisessa lastensuojelussa.

Selvityksessä kartoitetaan myös lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevien ammattilaisten kokemuspohjaista arviota siitä, millaisissa tilanteissa adoptio voisi olla tarkoituksenmukainen vaihtoehto ja toisaalta, millaiset tekijät voisivat tehdä adoption käytön ongelmalliseksi.

Lisäksi selvitetään, ottavatko ammattilaiset tällä hetkellä adoption sijoitusvaihtoehtona puheeksi vanhempien kanssa ja onko ammattilaisilla kokemuksia tilanteista, joissa adoptiota on käytetty huostaanoton vaihtoehtona.

Lapsi- ja perhepalveluissa työskentelee ammattiryhmiä, jotka kiinnittyvät lastensuojelujärjestelmään eri kohdissa ja eri tavoin, jolloin niillä on erilaisia tietopohjia ja näkökulmia adoption käytön arvioimiseen. Näkökulma on selvityksessä rajattu sellaisiin lapsi- ja perhepalveluiden ammattilaisiin, jotka voivat työssään kohdata sellaisia lapsen tai perheen tilanteita, joiden yhteydessä lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle saatettaisiin pohtia ja joissa adoption käytön arvioiminen huostaanoton vaihtoehtona voi tai voisi tulla kyseeseen. Tässä raportissa näkökulmat adoptioon rakentuvat siten sellaisen tiedon varaan, jota vastaajilla on joko yleisesti lasten ja perheiden parissa työskentelemisestä tai erityisesti lastensuojelupalveluihin kiinnittyen.

Selvityksen aineisto on kerätty kyselyllä, joka toteutettiin sähköisesti Webropol-kyselytyökalulla. Sähköisen kysely mahdollisti laajan kohderyhmän tavoittamisen sekä nopean ja edullisen tiedon keräämisen. Kysely oli vastaajien vaivattomasti saavutettavissa ja sillä kerätty tieto palautui nopeasti tutkittavaksi aineistoksi. Pyrkimyksenä oli tavoittaa sosiaali- tai terveysalan ammattilaisia, jotka työskentelevät esimerkiksi sairaalassa synnytys- tai synnyttäneiden osastolla, lasten- tai nuortenpsykiatrisella osastolla tai poliklinikalla, neuvolassa, perheneuvolassa, hyvinvointineuvolassa, lapsi- ja perhepalveluissa tai lastensuojelussa.

Kohderyhmä tavoitettiin sähköpostitse sellaisten ammattiliittojen ja -yhdistysten jäsenrekisterien kautta, joiden jäseninä oli kohderyhmään kuuluvia ammattiryhmiä. Näin pystyttiin tavoittamaan suoraan runsas määrä vastaajaksi toivottuja ammattiryhmiä. Kyselyn välittämiseen lupautuneet ammattiliitot ja -yhdistykset (Lastenlääkäriyhdistys, Lastenpsykiatryhdistys, Psykologiliitto, Sosiaalityöntekijöiden Seura, Talentia ja Terveystieteiden Seura) lähettivät saatekirjeen ja linkin kyselyyn kohderyhmään sopiville jäsenilleen toukokuussa 2017. Lisäksi Tehy jakoi kyselylinkin sosiaalisessa mediassa, jossa se levisi myös yksityishenkilöiden ja ohjausryhmään kuuluvien

järjestöjen jakamana. Aikaa kyselyyn vastaamiseen oli kuukausi, ja muistutus vastaamisesta lähetettiin noin kaksi viikkoa ennen vastausajan umpeutumista.

Saatekirjeessä (liite 1) vastaajille kerrottiin tutkimuksen lähtökohdista, toteutuksesta, aineiston raportointi- ja jatkotutkimuskäytöstä, vapaaehtoisuudesta ja vastaajan anonyyminä säilymisestä. Kyselyn alussa kerrottiin adoption ja huostaanoton eroista sekä avoimen adoption käytön mahdollisuudesta. Vastaajat ovat täysin anonyymejä, eikä heitä voi jäljittää, sillä heidän sähköpostiosoitteitaan ei luovutettu tutkimushankkeelle. Aineiston keräämiseen ei tarvittu tutkimuslupaa, sillä vastaajat ovat vastanneet kyselyyn vapaaehtoisesti sähköpostissa tai sosiaalisessa mediassa saamansa linkin kautta.

Kyselylomake rakennettiin siten, että aluksi monivalintakysymyksillä kartoitettiin lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevien ammattilaisten työssä kertyneitä kokemuksia adoptiosta ja kokemuksia adoption puheeksiottamisesta.

Ammattilaisten asiantuntijanäkemyksiä tilanteista, joissa adoption käyttö voisi tulla kyseeseen, kartoitettiin esittämällä kolme vinjettiä eli tapauskuvausta, joiden jälkeen vastaajilta kysyttiin, olisiko huostaanotto (ja sijaishuolto) vai adoptio heidän mielestään parempi vaihtoehto kuvatussa tilanteessa. Vastaajia pyydettiin perustelemaan valintansa kahdessa ensimmäisessä tapauskuvauksessa avovastauksessa. Kolmannen tapauskuvauksen kohdalla vastaajille esitettiin väitteitä, jotka koskivat adoption käyttöä tilanteessa.

Adoption käyttöön lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona liittyviä mahdollisia ongelmia kartoitettiin avoimella kysymyksellä.

Ammattilaisten asenteita adoption asemaa lastensuojelussa kohtaan kartoitettiin Likert-asteikollisten väittämien kautta. Lomakkeessa kysyttiin myös mahdollisista aikarajoista lapsen vanhempien luokse palaamiselle sijaishuollosta. Lopussa vastaajilta kysyttiin taustatietoja.² Kyselylomake on kokonaisuudessaan nähtävissä liitteessä 2.

Kyselylomakkeen tapauskuvaukset suunniteltiin edustamaan sellaisia tilanteita, joita vastaajat voisivat kohdata työssään lapsi- ja perhepalveluissa ja joissa adoption käytön pohdinta voisi olla mahdollista. Tapauskuvauksien vahvuutena oli, että vastaajien arviot adoption käytöstä lähtivät liikkeelle samasta tilanteesta. Tapauskuvauksissa lapset olivat eri ikäisiä ja heidän tilanteensa olivat erilaisia, joten niiden avulla saatiin tietoa adoption käytöstä erilaisissa tilanteissa.

² Kyselylomakkeessa oli myös erillinen lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun sosiaalityöntekijöille kohdennettu osio, jossa heiltä kysyttiin kokemuksista liittyen adoption käyttöön sijoitusvaihtoehtona sekä siitä, millaisia kriteereitä adoption käytölle lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona tulisi olla. Tämän sosiaalityöntekijöille kohdennetun osion tuloksia ei ole raportoitu tässä raportissa.

Ensimmäisessä tapauskuvauksessa harkittiin 10 kuukauden ikäisen lapsen huostaan ottamista. Lapsi ei todennäköisesti voinut palata kotiinsa, sillä vanhempien kyvyssä huolehtia lapsesta ei ollut näkyvissä muutosta. Syytä vanhempien kyvyttömyyteen ei esitetty tarkasti, vaan viitattiin vanhempien henkilökohtaisiin ominaisuuksiin.

”Emma, 10 kuukautta

Emman vanhemmilla on heidän henkilökohtaisten ominaisuuksiensa vuoksi heikko kyky hoitaa Emmaa ja vastata Emman kehityksen tarpeisiin. Perheen läheisverkoston tuki on olematon. Perheelle on osoitettu Emman syntymästä lähtien lastensuojelun tukitoimia. Tukitoimista huolimatta perheen kanssa työskentelevät ammattilaiset ovat huolissaan Emman tilanteesta ja siitä, riittävätkö vanhempien voimavarat hänen hoitamiseen. Myös Emmassa näkyvät mustelmat askarruttavat. Vanhempien kyvyssä huolehtia Emmasta ei ole näkyvissä muutosta. Siksi Emman ottamista huostaan harkitaan. Moniammatillinen asiantuntijaryhmä arvioi, että Emma ei todennäköisesti voisi palata vanhempiensa hoitoon. Vanhemmat ovat ilmaisseet kantanaan sen, että Emman olisi parempi varttua muualla.”

Toisessa tapauskuvauksessa 2-vuotias poika oli otettu vauvana huostaan vanhemmiltaan ja hän eli sijaisperheessä. Vanhempien kerrottiin käyttävän yhä huumeita ja toistuvasti pahoinpidelleen lasta ennen huostaanottoa.

”Pentti, 2 vuotta

Pentti syntyi seitsemän viikkoa etuajassa ja vietti neljä viikkoa sairaalassa, ennen kuin vanhemmat saivat viedä hänet kotiin. Kun Pentti oli 10 kuukauden ikäinen, hän joutui sairaalaan. Lääketieteellisessä tutkimuksessa selvisi, että häntä oli pahoinpidelty fyysisesti toistuvasti. Fyysisen pahoinpitelyepäilyn ja vanhempien huumeidenkäytön vuoksi lastensuojelu sijoitti Pentin kodin ulkopuolelle.

Kun Pentti täytti kaksi vuotta, hänen vanhempansa käyttivät edelleen huumeita. Lastensuojelun mukaan ei ole realistista, että Pentti palaisi vanhempiensa luokse. Siksi lastensuojelu harkitsee joko adoptiota tai sijaisperhettä. Adoptiossa biologiset vanhemmat menettävät vanhempain oikeutensa ja ne oikeudet siirtyvät pysyvästi adoptiovanhemmille. Sijaisperhesijoitus voi olla pitkäaikainen mutta sijaisperhe voi myös irtisanoutua tehtävästään.”

Kolmannessa tapauskuvauksessa 9-vuotias lapsi oli asunut kuusi vuotta sijaisperheessä. Hänet oli otettu huostaan 2-vuotiaana vanhempien päihteidenkäytön ja lapsen hoidon laiminlyönnin vuoksi. Vanhempien tilanteessa ei ollut tapahtunut sijaishuollon aikana muutosta. Lapsen sijaisperhe halusi adoptoida lapsen, ja myös lapsi toivoi tätä.

”Maria, 9 vuotta

Maria otettiin kaksivuotiaana huostaan vanhempiensa runsaan päihteiden käytön ja Marian hoidon laiminlyönnin vuoksi. Maria on asunut samassa sijaisperheessä viimeiset kuusi vuotta. Marian vanhempia on tuettu päihteidenkäytön lopettamiseen, mutta he eivät ole olleet motivoituneita lopettamaan. Siksi Maria ei ole voinut vierailla heidän luonaan eivätkä vanhemmat ole pitäneet säännöllisesti yhteyttä Mariaan. Marian suhde sijaisvanhempiin on läheinen ja Maria pitää sijaisperheen muita lapsia sisaruksinaan. Maria tuntee epävarmuutta tulevaisuudesta ja haluaisi asua sijaisperheessä aikuisuuteen asti. Sijaisperhe toivoo, että he voisivat adoptoida Marian, jolloin vanhempainoikeudet siirtyisivät heille pysyvästi ja Maria saisi saman sukunimen ja perintöoikeuden muiden lasten kanssa.”

2-vuotiaan Pentin tapauskuvausta on käytetty aikaisemmin toisessa tutkimushankkeessa (Skivenes & Thoburn 2017), jossa sillä on kerätty tietoa suomalaiselta, norjalaiselta, englantilaiselta ja kalifornialaiselta väestöotokselta. Lisäksi tapauskuvausta on käytetty norjalaisessa tutkimushankkeessa (Skivenes & Helland tulossa) sosiaalityöntekijöille osoitetussa kyselyssä, joka toteutui samaan aikaan tämän selvityksen kyselyn kanssa. Tapauskuvauksen käyttö mahdollistaa vertailun nyt kerätyn aineiston ja muiden tapauskuvaukseen perustuvien aineistojen välillä.

Kyselylomakkeen lopussa vastaajilla oli mahdollisuus antaa palautetta kyselylomakkeesta tai selvityksestä/teemasta yleensä. Vastaajilla ei ole palautteen perusteella ollut suurempia ongelmia kysymysten tulkinnan suhteen. Sen sijaan osa vastaajista kertoo kyselyn olleen haasteellinen teeman haasteellisuuden vuoksi. Moni vastaaja korosti, että tapaukset ovat todellisuudessa aina monimutkaisempia ja tilannekohtaisempia kuin esimerkkitapaukset, ja muutama vastaaja kritisoi tapauskuvausten adoptiomyönteisyyttä.

3.1 Vastaajat

Kyselyyn vastasi 834 vastaajaa. Aineistosta rajattiin pois vastaajat, jotka eivät työskentele sosiaali- tai terveysalalla sellaisessa tehtävässä, jossa voi kohdata lastensuojelun toimenpiteitä vaativia lasten tai perheiden ongelmia. Lopullinen aineisto käsittää 771 vastaajaa. Sitä, kuinka hyvin otos edustaa lapsi- ja perhepalveluissa työskenteleviä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, on hankala arvioida, sillä perusjoukon koosta ei ole olemassa tarkkaa tietoa. Toiseksi, sähköisen kyselyn – etenkin sellaisen, jota levitetään myös sosiaalisessa mediassa – ongelma on epävarmuus siitä, kuka kyselyyn on vastannut ja kuinka monta kertaa. Aineisto edustanee huonosti tavoiteltuja lapsi- ja perhepalvelujen ammattiryhmiä kättilöiden ja sairaanhoitajien osalta, sillä ammattiliitot,

joihin nämä ammatit kuuluvat, eivät lupautuneet välittämään kyselyä jäsenilleen. Vaikka otoksen edustavuutta on vaikea arvioida, on kyselyyn tavoitettu vastaajaksi runsas määrä lapsi- ja perhepalveluissa työskenteleviä ammattilaisia, joiden asenteista, näkemyksistä ja kokemuksista adoptiosta kysely antaa kuvan.

Taulukko 1: Vastaajien taustatiedot

N=771		n	%
Sukupuoli (n=766)	nainen	707	92
	mies	58	8
	muu	1	0
Ikä (n=732), vuotta	alle 26	8	1
	26-35	171	23
	36-45	247	34
	46-55	166	23
	56-65	129	18
	66-75	11	1,5
Kuinka monta vuotta ollut lapsi- ja perhepalveluissa (n=757)	alle vuoden	29	4
	1-2	49	6,5
	3-5	120	16
	6-10	147	19
	11-15	124	16
	yli 15 vuotta	288	38
Kuinka monta vuotta työskennellyt nykyisessä työtehtävässä (n=766)	alle vuoden	78	10
	1-2	109	14
	3-5	183	24
	6-10	162	21
	11-15	84	11
	yli 15 vuotta	150	20
Onko perhe- tai lähipiirissä henkilöitä, jotka on adoptoitu? (n=767)	kyllä	298	39
	ei	464	60
	en halua vastata	5	1
Onko itse adoptoitu? (n=759)	kyllä	9	1
	ei	748	99
	en halua vastata	2	0
Ammatti (n=767)	lääkäri	136	18
	sosiaalityöntekijä	181	24
	sosiaalialan ohjaaja	109	14
	kätilö	17	2
	terveydenhoitaja	78	10
	sairaanhoitaja	8	1
	psykologi	207	27
	perhehoitaja	14	2
	muu	17	2

Koulutustaso (n=767)	yo- tai ammatillinen perustutkinto	32	4
	alempi korkeakoulututkinto	210	27
	ylempi korkeakoulututkinto	371	48
	lisensiaatin tutkinto	89	12
	tohtorintutkinto	66	9
Adoptioon liittyvää koulutusta osana ammatin perus- tai täydennyskoulutusta (n=768)	kyllä	183	24
	ei	585	76
Työnkuvaan kuuluu adoptioneuvontaa tai -palveluita (n=761)	kyllä	74	10
	ei	687	90
Palveluyksikkö (n=718)	Kunnallisen lastensuojelun avo-, sijais- tai jälkihuolto	133	18,5
	Lastensuojelulaitos tai perhehoito	67	9
	Lastensuojelujärjestöt ja yksityiset palveluntuottajat	19	3
	Oppilas- ja opiskelijahuolto	82	11
	Synnytyssairaala tai vastasyntyneiden teho-osasto	33	5
	Lastentautien tai -neurologian poliklinikka/osasto	63	9
	Lasten tai nuorten psykiatriset palvelut	102	14
	Neuvolat	104	14,5
	Aikuisten päihde-, mielenterveys- tai sosiaalityö	65	9
	Muut lapsi- ja perhepalvelut	50	7

Vastaajaksi on tavoitettu useita ammattiryhmiä (ks. taulukko 1). Psykologit ja psykoterapeutit sekä sosiaalityöntekijät, joihin sisältyvät myös johtavat sosiaalityöntekijät, ovat suurimmat vastaajaryhmät. Vastaajiksi on tavoitettu myös lääkäreitä, sosiaalialan ohjaajia ja terveydenhoitajia. Lääkärien ryhmä sisältää myös psykiatrit. Sosiaalialan ohjaajat koostuvat sosiaaliohjaajista, ohjaajista ja perhetyöntekijöistä. Terveydenhoitajat ovat pääosin neuvoloissa- ja perheneuvoloissa työskenteleviä terveydenhoitajia. Vastaajissa on myös pieni määrä perhehoitajia, sairaanhoitajia ja kättilöitä, joiden osalta edustavuus perusjoukkoon on pienen vastaajamäärän takia niin heikko, että analyysissä ristiintaulukoinneissa nämä ammattiryhmät on jätetty pois. Viimeksi mainitut ammattiryhmät lienevät vastanneet kyselyyn sosiaalisessa mediassa jaetun kyselylinkin kautta.

Vastaajiksi on tavoitettu useissa erilaisissa lapsi- ja perhepalveluissa työskenteleviä ammattilaisia (ks. taulukko 1). Kunnallisen lastensuojelun avo-, sijais- tai jälkihuollossa työskentelevät ovat suurin vastaajaryhmä. Neuvoloissa työskentelevät vastaajat työskentelevät äitiys-, lapsi- ja perheneuvoloissa. Lasten ja nuortenpsykiatriset palveluissa työskentelevät nuortenpsykiatrisilla poliklinikoilla, osastoilla ja yksityisvastaanotoilla. Suunnilleen kymmenesosa vastaajista työskentelee aikuisten mielenterveys-, päihde- ja sosiaalityön palveluissa, ja suunnilleen saman verran vastaajista oppilas- tai opiskelijahuollossa sekä sijaishuollon yksityisissä ja kunnallisissa lastensuojelulaitoksissa ja perhehoitajina. Pieni määrä vastaajista työskentelee lastensuojelujärjestöissä tai yksityisillä palveluntarjoajilla. Lastensuojelujärjestöissä työskentelevistä osa (n=12)

on järjestöjen järjestämässä sijaishuollossa ja adoptiotyössä. Yksityisinä tai yksityisillä lastensuojelun palveluntarjoajilla työskentelevät eivät ole tarkentaneet, millaisten palvelujen parissa työskentelevät. Lisäksi yksittäisiä vastaajia työskentelee muissa kuin aikaisemmin mainituissa lapsi- ja perhepalveluissa. He työskentelevät ehkäisevissä lastensuojelupalveluissa, kunnallisissa adoptiopalveluissa, vammaispalveluissa, perheoikeudellisissa palveluissa, sosiaalipäivystyksessä sekä sairaaloissa ja terveyskeskuksissa ilman tarkempaa määrittelyä siitä, millaisissa palveluissa he siellä työskentelevät.³

Suurimmalla osalla vastaajista, 90 prosentilla (n=687), adoptiopalvelut tai -neuvonta eivät kuulu nykyiseen työnkuvaan (katso taulukko 1). Niistä vastaajista, joiden työnkuvaan ne kuuluvat, sosiaalityöntekijöitä on puolet (50 %, n=37). Vastaajista kolme neljäsosaa (76 %; n=585) ei ole saanut minkäänlaista adoptioon liittyvää koulutusta osana ammattinsa perus- tai täydennyskoulutusta. Yllättävän suurella määrällä, 39 prosentilla (n=298) vastaajista on perhe- tai lähipiirissään henkilöitä, jotka on adoptoitu. Ristiintaulukoinneissa nämä vastaajat eivät kuitenkaan erottuneet vastauksissaan tilastollisesti merkitsevällä tavalla muihin vastaajiin nähden, joten voi ajatella, että suuri määrä adoptiota lähipiirissään omaavia vastaajia ei ole vaikuttanut merkitsevästi tuloksiin. Yksi prosentti vastaajista (n=9) on itse adoptoitu.

Vastaajat ovat 24–73-vuotiaita. Heidän keski-ikänsä on 44 vuotta⁴, ja yli puolet heistä on 36–55-vuotiaita. Vastaajat on luokiteltu ikäryhmiin, ja analyysissa ristiintaulukoinneissa on käytetty tätä luokiteltua muuttujaa, joka on myös nähtävissä taulukossa 1.

Vastaajista 92 prosenttia on naisia, 8 prosenttia miehiä. Jakaumat näyttävät siten samanlaisilta kuin Suomen kuntien sosiaali- ja terveyspalveluiden henkilöstön ikä- ja sukupuolijakaumat. Vuonna 2014 henkilöstön keski-ikä oli 44,7 vuotta ja työntekijöistä 90,4 prosenttia oli naisia. (Ailasmaa 2015, 2.)

Vastaajat ovat työskennelleet nykyisessä työtehtävässään yleisimmin 3–5 vuotta, melkein kolmannes (n=234) vastaajista on työskennellyt samassa työtehtävässä yli 11 vuotta. Vastaajat ovat työskennelleet yleisesti lapsi- ja perhepalveluissa yleisimmin 6–10 vuotta, kuitenkin reilu puolet (n=412) vastaajista yli 11 vuotta.

³ 25 vastaajaa kertoi työskentelevänsä useammassa kuin yhdessä palveluyksikössä, esimerkiksi sekä neuvolassa että oppilashuollossa parissa. Nämä vastaajat, joista valtaosa on lääkäreitä ja psykologeja, on kirjattu yhteen luokkaan päätoimisen tai kyselyn kannalta merkityksellisemmän palveluyksikön perusteella.

⁴ Laskettu luokittelemattomasta ikä-muuttujasta.

3.2 Aineiston analyysi

Aineiston analyysissä ote on kartoittava ja siinä on pyritty toistettavuuteen. Aineisto koostuu sekä määrällisistä että laadullisista vastauksista, ja määrällinen aineisto on analysoitu kvantitatiivisin ja laadullinen aineisto kvalitatiivisin menetelmin. Kyselylomakkeen tuottama kvantitatiivinen aineisto on suoraan numeerisessa muodossa. Kvantitatiivinen analyysi on toteutettu SPSS-ohjelmistolla tarkastellen muuttujien jakaumia, keskilukuja ja hajontalukuja. Koska analysoidut muuttujat ovat luokittelu- ja järjestysasteikollisia, on niiden kahdenväliseen tarkasteluun käytetty ristiintaulukointia (ks. Metsämuuronen 2002, 46–49). Ristiintaulukoimalla on tarkasteltu muuttujien välisiä yhteyksiä ja testattu muuttujien välisten yhteyksien tilastollista merkitsevyyttä χ^2 -testillä (Khiin neliö). Yhteyden muuttujien välillä on analyysissä tulkittu olevan tilastollisesti merkitsevä, jos $p < 0,05$. Tämä tarkoittaa, että todennäköisyys virhepäätelmään on alle viiden prosentin ja että testissä pätevät erot löytyvät myös perusjoukosta (Metsämuuronen 2000, 28).

χ^2 -testin oletuksena on, että alle viiden olevia odotettuja solufrekvenssejä saa olla korkeintaan 20 prosenttia oletetuista frekvensseistä (Metsämuuronen 2000, 28). Tarvittaessa muuttujat on luokiteltu uudelleen ristiintaulukointia varten luokkia yhdistäen, jotta testien tilastolliset edellytykset täyttyvät. Uudelleen luokitteluista on kerrottu tulosten raportoinnin yhteydessä, jos kyseessä on yksittäistapaus, muuten muuttujien luokat ovat nähtävissä ristiintaulukoinnin tuloksia esittelevässä taulukossa ([linkki](#)).

Ristiintaulukoinnit on toteutettu systemaattisesti niin, että määrälliset muuttujat, jotka liittyvät adoptiota koskeviin asenteisiin, kokemuksiin ja näkemyksiin, on ristiintaulukoitu selitettävänä muuttujana kaikkien taustamuuttujien⁵ (jotka ovat olleet selittävinä muuttujina) kanssa. Näin on tarkasteltu sitä, ovatko taustamuuttujat yhteydessä vastaajan kokemukseen, asenteeseen tai näkemykseen. Lisäksi taustamuuttujia sekä asenne-, kokemus-, ja näkemysmuuttujia on tapauskohtaisesti ristiintaulukoitu keskenään kahdenvälisissä tarkasteluissa selvittäessä tutkimusintressin pohjalta, onko muuttujilla tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Tapauskohtaiset ristiintaulukoinnit on raportoitu tuloksissa ja ovat nähtävissä myös koottuna [linkissä](#): Muuten ristiintaulukointien tulokset on esitelty tekstissä siltä osin kuin ne ovat olleet merkittäviä tutkimustehtävän kannalta, eli muuttujat ovat olleet tilastollisesti merkitsevissä yhteydessä tai muuten selittäneet vastaajien asenteita, näkemyksiä ja kokemuksia.

Kvantitatiivisessa analyysissä vastaajien kokemuksista puheeksiottamisesta ja tilanteista, joissa adoptiota on käytetty lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona on käytetty muuttujia; *Kuinka monta kertaa viimeisen kolmen vuoden aikana olet; 1) ...kohdannut työssäsi sellaisen lapsen tai perheen tilanteen, jossa olet ajatellut, että lapsen edun mukaista olisi lapsen kasvaminen muualla kuin vanhempiansa hoidossa 2) ...kohdannut työssäsi sellaisen lapsen tai perheen tilanteen, jossa olet ajatellut, että lapsen edun mukaista olisi, että hänet adoptoitaisiin uuteen*

⁵ Eli vastaajan sukupuoli, ikä, koulutustaso, ammatti, palveluysikkö, työvuodet nykyisessä työtehtävässä, työvuodet lapsi- ja perhepalveluissa, kuuluvatko adoptiopalvelut tai -neuvonta työnkuvaan, onko vastaaja adoptoitu, onko vastaajan perhe- tai lähipiirissä henkilöitä, jotka on adoptoitu, ja onko vastaaja saanut adoptiokoulutusta.

perheeseen 3) ...kohdannut työssäsi tilanteen, jossa olet ottanut puheeksi asiakkaan (lapsen vanhemman) kanssa adoption 4) ...kohdannut työssäsi lapsen tai perheen tilanteen, jossa on ryhdytty adoptioon, koska lapsen kasvu tai kehitys on ollut vaarassa biologisten vanhempien hoidossa 5) ...itse työskennellyt sellaisen kotimaisen adoption järjestelyn parissa, jossa lapsen kasvu tai kehitys on ollut vaarassa biologisten vanhempien hoidossa. Muuttujan luokkien arvot ovat en kertaakaan, 1–3 kertaa, 4–6 kertaa, 7–9 kertaa, yli 10 kertaa.

Adoption puheeksiottamista on tarkasteltu kvantitatiivisesti myös käyttämällä väittämää, joka on esitetty 10 kuukautta vanhan Emman tapauksessa niille vastaajille, joiden mielestä adoptio on tilanteessa huostaanottoa parempi vaihtoehto. Esitetty väittämä on seuraavanlainen: *”Kuvittele kohtaavasi kuvatun kaltaisessa tilanteessa oleva lapsi ja/tai perhe asiakkaanasi nykyisessä työssäsi. Tässä tilanteessa:”* liittyviä muuttujia: 1) *ottaisin vanhempien kanssa puheeksi Emman antamisen adoption 2) ehdottaisin (jossakin viranomaisyhteistyössä) toiselle viranomais-taholle, että he lähtisivät työskentelemään perheen kanssa adoption viemiseksi eteenpäin 3) en ottaisi Emman adoptiota puheeksi kenenkään kanssa, mutta jonkin viranomaista-hon olisi mielestäni hyvä ottaa puheeksi vanhempien kanssa Emman antaminen adoption 4) en osaa sanoa mitä tekisin.*

Analysoitaessa vastaajien asenteita adoption asemaa lastensuojelussa kohtaan, on käytetty seuraaviin väittämiin perustuvia muuttujia; 1) *adoption asemaa lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona tulisi voimistaa, 2) adoptiossa puututaan voimakkaasti yksityiseen perhe-elämään ja siksi sen käyttöä lastensuojelun toimenpiteenä ei tule voimistaa, 3) lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen on vaarassa nykyisessä väliaikaisuuteen perustuvassa sijaishuoltojärjestelmässä, 4) Suomessa pitäisi mahdollistaa tarvittaessa pysyväksi määrättävä huostaanotto, 5) biologiselle siteelle lapsen ja vanhemman välillä pitäisi antaa enemmän painoarvoa kuin adoption hyödyille, 6) tahdonvastaisen adoption, (joka ei perustu biologisten vanhempien tai yli 12-vuotiaan lapsen suostumukseen) tulisi olla mahdollinen Suomessa sekä 7) kuntien olisi hyväksyttävää käyttää adoptiota keinona vähentää lastensuojelun sijaishuollon kuluja.* Muuttujien luokat saavat arvot *vahvasti eri mieltä, eri mieltä, ei eri eikä samaa mieltä, samaa mieltä, vahvasti samaa mieltä* ja *en osaa sanoa*. Ristiintaulukoinneissa vastaajan ammatin ja sen, missä lapsi- tai perhepalvelussa vastaaja työskentelee kanssa, on käytetty kolmiluokkaiseksi uudelleen luokiteltua muuttujaa, joka saa arvot *eri mieltä, ei eri eikä samaa mieltä* ja *samaa mieltä*, jotta testin tilastolliset edellytykset täyttyvät solufrekvenssien osalta.

Analysoitaessa kvantitatiivisesti tilanteita, joissa adoption käyttö on vastaajien mielestä perusteltua, on käytetty tapauskuvauksiin pohjautuvia muuttujia. Eli 10 kuukautta vanhan Emman tilanteessa sitä, *olisiko vastaajan mielestä huostaanotto vai adoptio parempi vaihtoehto tilanteessa ja 2-vuotiaan Pentin tilanteessa sitä, ehdottaisitko vastaaja tilanteesta olevan informaation perusteella adoptiota vai sijaisperhettä.* 9-vuotiaan Marian tapauksessa analyysissä on tarkasteltu seuraaviin väittämiin perustuvia muuttujia: 1) *adoptio olisi huostaanottoa parempi vaihtoehto, jos biologiset vanhemmat suostuvat siihen, 2) adoptio olisi huostaanottoa parempi vaihtoehto, vaikka biologiset vanhemmat vastustaisivat sitä, 3) huostaanoton jatkuminen*

olisi adoptiota parempi vaihtoehto, jos on varmuus siitä, että sijaisperhe jatkaa Marian sijaisperheenä, 4) huostaanoton jatkuminen olisi adoptiota parempi vaihtoehto, vaikka sijaisperhe ei jatkaisi Marian sijaisperheenä ja 5) biologisten vanhempien tukemiseen tulisi panostaa niin paljon, että Marian olisi mahdollista palata vanhempiensa luokse.

Muuttujien luokat saavat arvot vahvasti eri mieltä, eri mieltä, ei eri eikä samaa mieltä, samaa mieltä, vahvasti samaa mieltä ja en osaa sanoa. Ristiintaulukoinneissa vastaajan ammatin ja sen, missä lapsi- tai perhepalvelussa vastaaja työskentelee, on käytetty kolmiluokkaiseksi uudelleen luokiteltua muuttujaa, joka saa arvot *eri mieltä, ei eri eikä samaa mieltä* ja *samaa mieltä*, jotta testin tilastolliset edellytykset täyttyvät solufrekvenssien osalta.

Lisäksi kvantitatiivisesti on analysoitu muuttuja *“tulisiko olla olemassa aikaraja, jonka jälkeen kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen palaaminen biologiseen perheeseen ei ole enää lapsen edun mukaista”* joka saa arvot *“kyllä”* ja *“ei”* ja vastaajien kertomat arviot siitä, *mikä aikaraja olisi eri ikäryhmään kuuluville lapsille*. Lasten ikäryhmät ovat 0–2, 3–5, 6–8, 9–12, 13–17 vuotta. Aikaraja on kunkin ikäryhmän kohdalla alle yhdestä yli kymmeneen vuoteen siten, että muuttuja voi saada minkä tahansa (vuosi) arvon tältä väliltä.

Kvalitatiivisessa analyysissä aineistona on ollut neljä avointa kysymystä. Ensimmäkin avoimet vastaukset kysymyksiin, joissa vastaajia on pyydetty perustelemaan kantaansa adoption tai huostaanoton paremmuuteen 10 kuukauden ikäisen Emman (620 vastausta) ja 2-vuotiaan Pentin (604 vastausta) tapauksissa. Toiseksi on analysoitu avoimet vastaukset kysymykseen, jossa vastaajia on pyydetty kertomaan, *millaiset heihin itseensä, asiakkaaseen tai työskentelyorganisaatioon liittyvät tekijät edesauttaisivat tai vaikeuttaisivat adoption ottamista puheeksi vanhempien kanssa* (569 vastausta). Lisäksi kvalitatiivisella analyysillä on analysoitu avoimia vastauksia kysymykseen siitä, *onko olemassa sellaisia tekijöitä, jotka voisivat tehdä adoption käytöstä huostaanoton vaihtoehtona ongelmallista* (477 vastausta).

Kvalitatiivinen analyysi on toteutettu sisällönanalyysillä ATLAS.ti-ohjelmalla. Sisällönanalyysi on tehty aineistolähtöisesti eli analyysissä on lähdetty liikkeelle siitä, mitä aineistosta nousee (ks. Eskola 2001, 136–137). Emman ja Pentin tapauskuvauksia koskevien avovastausten analyysi aloitettiin erottelemalla adoptiota tai huostaanottoa perustelevat vastaukset erillisiksi tiedostoiksi. Sisällönanalyysissä on luokiteltu vastauksissa kerrottuja perusteita ja arvioita etsien niistä samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Samasta asiasta kertovat ilmaukset yhdistettiin luokiksi, joita tiivistämällä edettiin kohti suurempia kokonaisteemoja ja käsitteellistettyjä yläkategorioita. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113.) Eri luokkiin ja yläkategorioihin kuuluvien vastausten määriä tarkasteltiin sen selvittämiseksi, mitkä teemat korostuvat.

Sisällönanalyysissä muodostetut alakategoriat adoption käytön perusteille ovat keskeisimmät perusteet adoption käytölle sijoitusvaihtoehtona ja ne on esitetty tuloksissa omina alalukuihin. Tekijöistä, jotka voivat tehdä adoption käytöstä huostaanoton vaihtoehtoina ongelmallisia, muodostettiin sisällönanalyysissä yläkategoriat, jotka on myös esitetty omissa alaluvuissaan.

Analysoitaessa adoption käytön ongelmalliseksi tekeviä tekijöitä, on analysoitu myös vastauksia, joissa vastaajat kertovat siitä, miksi huostaanotto on Emman ja Pentin tilanteessa parempi vaihtoehto, sillä sisällönanalyysissa havaittiin vastaajien huostaanoton käyttöä perustellessa kertovan myös adoption käyttöön liittyvistä haasteista. Huostaanoton käyttöä perustelevat vastaukset on analysoitu käyttäen samoja luokkia kuin analysoitaessa vastauksia siihen, onko olemassa tekijöitä, jotka voisivat tehdä adoption käytöstä huostaanoton vaihtoehtona ongelmallista. Analyysi adoption käytön ongelmalliseksi tekevistä tekijöistä on esitetty yhteneväisesti, ilman erottelua sen välillä, mitä kohtaa aineistosta on analysoitu. Sisällönanalyysi adoption puheeksi ottamista estävistä tai edesauttavista tekijöistä on esitetty lyhyesti adoption puheeksi ottamista käsittelevässä luvussa 4.

Sisällönanalyysien keskeiset tulokset kuvataan pääsääntöisesti omissa alaluvuissaan, jotka on otsikoitu niiden sisältämien keskeisten teemojen eli tulosten mukaan. Sisällönanalyysin raportoinnissa ote on kuvaileva: tavoitteena on tuoda esille vastaajien näkemyksiä. Raportoinnissa esitetään aineisto-otteita avoimista vastauksista. Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen analyysin tulokset esitetään seuraavissa tulosluvuissa siten, että ensimmäisessä tulosluvussa (luku 4) käsitellään vastaajien kokemuksia adoption puheeksi ottamisesta ja tilanteista, joissa adoptiota on käytetty sijoitettaessa lasta kodin ulkopuolelle. Luvussa 5 kerrotaan vastaajien asenteista ja näkemyksistä adoption roolista lastensuojelussa. Luku 6 käsittelee vastaajien perusteluita sille, miksi he arvioivat adoption sopivaksi vaihtoehdoksi tapauskuvauksissa. Luvussa 7 kerrotaan vastaajien näkemyksistä adoption käytön mahdollisista haasteista. Lopuksi luvussa 8 tehdään tuloksista yhteenveto.

4.

Adoption puheeksiottaminen ja kokemukset adoption käytöstä lastensuojelussa

Lähes kaikki vastaajat (98 %; n=758) ovat kohdanneet viimeisen kolmen vuoden aikana lapsen tai perheen tilanteen, jossa ovat ajatelleet, että lapsen edun mukaista olisi kasvaminen muualla kuin vanhempien hoidossa (katso taulukko 2). Vastaajat ovat siis kohdanneet tilanteita, joissa adoption käytön pohtiminen on mahdollista. Yleisimmin (moodi, 39 % vastaajista) tällaisia tilanteita on kohdattu yli yhdeksän kertaa viimeisen kolmen vuoden aikana.

Taulukko 2: Kuinka usein vastaaja on kohdannut tilanteita, joissa ajatellut lapsen edun mukaista olevan kodin ulkopuolelle sijoittamisen tai adoption uuteen perheeseen

Kuinka monta kertaa viimeisen kolmen vuoden aikana on kohdannut tilanteen, jossa on ajatellut, että		n	%
lapsen edun mukaista olisi kasvaminen muualla kuin vanhempiensa hoidossa	ei kertaakaan	13	2
	1-3 kertaa	192	25
	4-6 kertaa	174	22
	7-9 kertaa	90	12
	yli 9 kertaa	302	39
	Yhteensä	771	100
lapsen edun mukaista olisi, että hänet adoptoitaisiin uuteen perheeseen	ei kertaakaan	150	20
	1-3 kertaa	370	48
	4-6 kertaa	123	16
	7-9 kertaa	44	6
	yli 9 kertaa	79	10
	Yhteensä	766	100

Merkittävä osa (80 %; n=616) vastaajista myös kertoo kohdanneensa viimeisen kolmen vuoden aikana tilanteen, jossa on ajatellut, että lapsen edun mukaista olisi adoptio uuteen perheeseen. Tällaisia tilanteita ei ole kohdattu usein, yleisimmin (moodi, 48 % vastaajista) yhdestä kolmeen kertaan. Joukossa on myös vastaajia (10 %; n=49 vastaajista), jotka ovat kohdanneet tällaisia tilanteita muita useammin, vähintään yhdeksän kertaa viimeisen kolmen vuoden aikana.

Tietyt ammattiryhmät kohtaavat enemmän tilanteita, joissa ajattelevat adoption uuteen perheeseen olevan lapsen edun mukaista ($\chi^2=53,018$, $df=12$, $p<,001$). Sosiaalityöntekijöistä 83 prosenttia (n=148) ja sosiaalialan ohjaajista 82 prosenttia (n=89) on kohdannut tällaisen tilanteen viimeisen kolmen vuoden aikana. Mielenkiintoista on, että yksi eniten tällaisia tilanteita kohdanneista ammattiryhmistä, nimittäin lääkärit, ei ole huostaanottojen päätöksenteon ytimessä. Lääkäreistä 88 prosenttia (n=119) on kohdannut viimeisen kolmen vuoden aikana tilanteen, jossa on ajatellut, että lapsen edun mukaista olisi adoptio uuteen perheeseen. Alle kolme vuotta

lapsi- ja perhepalveluissa työskennelleet⁶ ovat muita harvemmin kohdanneet tilanteita, jossa ovat ajatelleet lapsen edun mukaista olevan lapsen kasvamisen muualla kuin vanhempien hoidossa ($\chi^2=41,489$, $df=4$, $p=,000$) ja ajatelleet lapsen edun mukaista olevan adoption uuteen perheeseen ($\chi^2=23,547$, $df=4$, $p=,000$). Alle kolme vuotta nykyisessä työtehtävässä työskennelleistä pienempi osuus on myös kohdannut vähemmän tilanteita, joissa on ajatellut lapsen edun mukaista olevan adoption uuteen perheeseen ($\chi^2=11,310$, $df=4$, $p=,023$). Myös se, onko vastaajilla adoption liittyvää koulutusta, on yhteydessä ($\chi^2=14,110$, $df=4$, $p=,003$) siihen, onko vastaaja kohdannut tilanteen, jossa on ajatellut adoption uuteen perheeseen olevan lapsen edun mukaista. Ne, joilla koulutusta on, ovat kohdanneet tällaisen tilanteen useammin.

Taulukko 3: Kuinka usein vastaaja on kohdannut tilanteita, joissa on ottanut adoption puheeksi

Kuinka monta kertaa viimeisen kolmen vuoden aikana on kohdannut tilanteen, jossa		n	%
on ryhdytty adoptioon, koska lapsen kasvu tai kehitys on ollut vaarassa biologisten vanhempien hoidossa	ei kertaakaan 1-3 kertaa 4-6 kertaa 7-9 kertaa yli 9 kertaa	641 111 10 3 3	83,5 14,5 1 0,5 0,5
	Yhteensä	768	100
on itse työskennellyt sellaisen kotimaisen adoption järjestelyn parissa, jossa lapsen kasvu tai kehitys on ollut vaarassa biologisten vanhempien hoidossa	ei kertaakaan 1-3 kertaa 4-6 kertaa 7-9 kertaa yli 9 kertaa	691 70 3 1 3	90 9 0,5 0 0,5
	Yhteensä	768	100

Alle viidennes vastaajista (17,5 %; $n=133$) on ottanut adoption puheeksi asiakkaan (lapsen vanhemman) kanssa viimeisen kolmen vuoden aikana (katso taulukko 3). Niistä, jotka adoption ovat ottaneet puheeksi, valtaosa (86 %; $n=114$) on ottanut adoption puheeksi 1–3 kertaa viimeisen kolmen vuoden aikana ja vain 4 prosenttia yli 6 kertaa.

10 kuukauden ikäisen Emman tapauskuvauksen (nähtävissä s. 22) yhteydessä vastaajilta on kysytty, ottaisivatko he adoption puheeksi vanhempien kanssa, jos kohtaisivat vastaavanlaisen perheen asiakkaana työssään. Heistä, joiden mielestä adoptio olisi tilanteessa parempi vaihtoehto, 35,5 prosenttia ($n=211$) arvioi, että ottaisi tällaisessa tilanteessa adoption puheeksi vanhempien

6 Ristiintaulukoinnissa on käytetty dikotomisiksi "alle kolme vuotta ja kolme vuotta tai enemmän lapsi- ja perhepalveluissa työskennelleet" ja "alle kolme vuotta ja kolme vuotta tai enemmän nykyisessä työtehtävässä työskennelleet"-muuttujia testin tilastollisten edellytysten täyttymiseksi.

kanssa. Adoption puheeksi ottavien osuus on Emman tapauskuvauksessa suuri suhteessa siihen, kuinka moni kertoo ottaneensa adoption puheeksi viimeisen kolmen vuoden aikana. Tämä voi liittyä siihen, että tapauskuvausta seuranneeseen kysymykseen vastatessaan vastaajat ovat joutuneet pohtimaan adoption mahdollisuutta aktiivisesti tietoisena vaihtoehtona. 55 prosenttia (n=326) adoptiota tilanteessa parempana vaihtoehtona pitävistä ottaisi adoption puheeksi jonkin toisen viranomaistahon kanssa ja ehdottaisi, että he alkaisivat työskennellä Emman perheen kanssa adoption viemiseksi eteenpäin.

Adoption puheeksi ottaminen selittyy osittain myös vastaajan ammatilla, sillä tietyissä ammattiryhmissä adoptio otetaan todennäköisemmin puheeksi kuin toisissa (tilastollisesti merkitsevä yhteys $\chi^2=57,892$; $df=4$; $p<,001$): sosiaalityöntekijöistä kolmannes (35 %; n=63), terveydenhoitajista vajaa neljäsosa (23 %; n=18) ja sosiaalialan ohjaajista 14 prosenttia (n=15) on ottanut adoption puheeksi ainakin kerran viimeisen kolmen vuoden aikana. Lääkäreistä ja psykologeista yli 90 prosenttia ei ole ottanut adoptiota kolmen vuoden aikana puheeksi kertaakaan. Myös 10 kuukauden ikäisen Emman tapauksessa muita ammattiryhmiä useammin adoption ottaisivat vanhempien kanssa puheeksi terveydenhoitajat (37 %; n=29) ja sosiaalityöntekijät (34 %; n=61). Avointen vastausten perusteella myös vastaajan työnkuva selittää adoption puheeksi ottamista. Useat vastaajat kertovat, että adoption puheeksi ottamista estää se, ettei se kuulu heidän työnkuvaansa. Alle kolme vuotta lapsi- ja perhepalveluissa työskennelleet ovat ottaneet adoption yli kolme vuotta työskennelleitä harvemmin puheeksi viimeisen kolmen vuoden aikana ($\chi^2=41,489$, $df=4$, $p<,001$).

Sosiaalityöntekijöiden ja terveydenhoitajienkin suhteellisesti suurempi osuus niistä, jotka ovat kohdanneet tilanteen, jossa ajattelevat lapsen edun mukaista olevan adoption uuteen perheeseen ja niistä, jotka ovat ottaneet/ottaisivat adoption puheeksi, selittyyneen ammatin roolilla lapsi- ja perhepalveluissa. Kyselyyn vastanneista sosiaalityöntekijöistä 58 prosenttia (n=105) työskentelee lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa, jossa kohdataan vaikeissa tilanteissa olevia perheitä ja jossa osana työtä arvioidaan tarvetta sijoittaa lapsi kodin ulkopuolelle avohuollon sijoituksena tai huostaanotona (Lastensuojelulaki 417/2007). Enemmistö vastanneista terveydenhoitajista on töissä äitiys- ja lapsineuvoloissa, joissa työskennellään tiiviisti raskaana olevien naisten ja pienten lasten perheiden parissa ja joiden tavoitteena on lapsen terveen kasvun ja hyvinvoinnin seuranta ja edistäminen (Terveydenhuoltolaki 1326/2010). He kohtaavat laajasti perheitä ja siksi on todennäköistä, että heillä on kokemuksia myös vaikeissa tilanteissa olevista perheistä. Lisäksi heidän työnkuvaansa kuuluu lasten- ja perheiden tilanteista keskustelu. Huomioitavaa myös on, että terveydenhoitajia on aineistossa melko pieni määrä, minkä vuoksi otoksen edustavuus voi olla heidän osaltaan kyseenalainen.

Vastaajien mukaan adoption puheeksi ottamista asiakkaan kanssa estää työnkuvan lisäksi se, että adoptiosta tai avoimesta adoptiosta ei ole tietoa, eikä adoptioita tai keskustelua adoptiosta kohdata kuin harvakseltaan. Adoptiota ei nähdä tilanteissa todellisena vaihtoehtona, eikä sen käyttöä edes harkita. Adoption näkymättömyyteen vaihtoehtona vaikuttaa vastausten mukaan se, että lastensuojelulaki suuntaa työntekijöitä voimakkaasti perheiden jälleenyhdistämiseen,

eikä tuo esille adoption käyttöä lapsen sijoituksessa. Lisäksi adoption puheeksi ottamista vaikeuttaisi vastaajien mukaan biologisten vanhempien kielteinen suhtautuminen huostaanottoon ja todennäköisesti myös adoptioon. Hyvä keskusteluyhteys ja luottamuksellinen suhde vanhempiin edesauttaisi adoption puheeksi ottamista. Useat vastaajat toteavat, että adoptiotietoisuuden ja -koulutuksen lisääminen edesauttaisi adoption näkemistä vaihtoehtona ja adoption puheeksiottamista. Ristiintaulukoinneissa adoptioon liittyvän koulutuksen saamisella on yhteys adoption puheeksiottamiseen. Ne vastaajat, joilla on adoptioon liittyvää koulutusta, kertovat muita vastaajia useammin ottaneensa viimeisen kolmen vuoden aikana adoption puheeksi asiakkaan kanssa (tilastollisesti merkitsevä yhteys $\chi^2=29,384$, $df=4$, $p<,001$).

"(...) adoptiosta ylipäänsä ei juuri puhuta, paitsi vastasyntyneiden kohdalla, sitä ei välttämättä tule edes ajatelleeksi vaihtoehtona."

"Laki ei suuntaa ajattelua lapsen jatkuvuuteen ja pysyvyyteen vaan turvaa yhteyttä syntymäperheeseen."

Kuinka monta kertaa viimeisen kolmen vuoden aikana on kohdannut tilanteen, jossa		n	%
on ryhdytty adoptioon, koska lapsen kasvu tai kehitys on ollut vaarassa biologisten vanhempien hoidossa	ei kertaakaan	641	83,5
	1-3 kertaa	111	14,5
	4-6 kertaa	10	1
	7-9 kertaa	3	0,5
	yli 9 kertaa	3	0,5
	Yhteensä	768	100
on itse työskennellyt sellaisen kotimaisen adoption järjestelyn parissa, jossa lapsen kasvu tai kehitys on ollut vaarassa biologisten vanhempien hoidossa	ei kertaakaan	691	90
	1-3 kertaa	70	9
	4-6 kertaa	3	0,5
	7-9 kertaa	1	0
	yli 9 kertaa	3	0,5
	Yhteensä	768	100

Taulukko 4: Kuinka monta kertaa vastaaja on kohdannut tilanteen, jossa on ryhdytty adoptioon tai jossa on itse työskennellyt adoption järjestelyn parissa

Pieni osa vastaajista (16,5 %; n=127) on kohdannut viimeisen kolmen vuoden aikana tilanteen, joissa adoptioon on ryhdytty, kun lapsen kasvu tai kehitys on ollut vaarassa biologisten vanhempien hoidossa, mutta yleensä vain 1–3 kertaa tällä aikavälillä (katso taulukko 4). Kymmenesosa (10 %; n=77) vastaajista on viimeisen kolmen vuoden aikana itse työskennellyt sellaisen kotimaisen adoption järjestämisen parissa, jossa lapsen kasvu tai kehitys on ollut vaarassa biologisten vanhempien hoidossa, heistä suurin osa on 1–3 kertaa.

Se, kuinka usein vastaaja kohdannut tilanteen, jossa adoptioon on ryhdytty tilanteessa, jossa lapsen kasvu tai kehitys on ollut vaarassa biologisten vanhempien hoidossa, on tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä ($\chi^2=36,814$; $df=8$; $p<,000$) siihen, missä lapsi- ja perhepalvelussa vastaaja työskentelee. Ristiintaulukoinnissa on käytetty dikotomista uudelleen luokiteltua “on ja ei ole kohdannut viimeisen kolmen vuoden aikana tilanteita, jossa adoptioon on ryhdytty”-muuttujaa, jotta testin tilastolliset edellytykset ovat täyttyneet. Synnytyssairaaloissa ja vastasyntyneiden tehosastolla työskentelevistä 42 prosenttia (n=33) ja lastensuojelujärjestöissä ja yksityisillä palveluntuottajilla työskentelevistä 32 prosenttia (n=19) sekä lastentautien ja -neurologian poliklinikalla tai osastolla työskentelevistä 29 prosenttia (n=18) on kohdannut viimeisen kolmen vuoden aikana tilanteen, jossa adoptioon on ryhdytty tilanteessa, jossa lapsen kasvu tai kehitys on ollut vaarassa biologisten vanhempien hoidossa. Myös vastaajan ammatti on tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä ($\chi^2=19,671$; $df=4$; $p=,001$) siihen, onko vastaaja kohdannut tällaisia tilanteita. Sosiaalityöntekijöiden (joista 23 %, n=41) lisäksi lääkärit (joista 23 %, n=31) arvioivat muita ammattiryhmiä useammin kohdanneensa tällaisia tilanteita.

Ammattiryhmien välillä on eroa myös siinä, kuinka usein he ovat itse työskennelleet sellaisen adoption parissa, johon on ryhdytty tilanteessa, jossa lapsen kasvu tai kehitys on ollut vaarassa biologisten vanhempien hoidossa (tilastollisesti merkitsevä yhteys $\chi^2=19,884$; $df=4$; $p=,001$). Sosiaalityöntekijöistä muita suurempi osa (18 %; n=33) on työskennellyt tällaisen adoption järjestämisen parissa.

On kiinnostavaa, että tällaisen adoption parissa viimeisen kolmen vuoden aikana työskennelleitä ammattilaisia löytyy kaikista palveluyksiköistä. Palveluyksikkö on tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä ($\chi^2=32,757$; $df=8$; $p<,001$) siihen, onko vastaaja työskennellyt adoption järjestämisen parissa. Tilastollisten testien täyttymiseksi ristiintaulukoinnissa on käytetty dikotomiseksi uudelleen luokiteltua “ei ole työskennellyt ja on työskennellyt viimeisen kolmen vuoden aikana adoption järjestämisen parissa”-muuttujaa. Eniten adoption parissa työskennelleitä vastaajia on lastensuojelujärjestöissä ja yksityisissä palveluntuottajissa työskentelevistä (joista 37 %; n=19) sekä kunnallisen lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollossa työskentelevistä (18 %; n=24). Lastensuojelujärjestöissä ja yksityisillä palveluntuottajilla työskentelevien suuri osuus niistä, jotka ovat kohdanneet tilanteita, joissa adoptioon on ryhdytty, ja työskennelleet adoption järjestämisen parissa, selittyy sillä, että heidän joukossaan on muita vastaajia suurempi osuus (33 %; n=12) vastaajia, joiden työnkuvaan kuuluu adoptioeuvontaan tai -palveluihin liittyviä tehtäviä (tilastollisesti merkitsevä yhteys $\chi^2=34,186$; $df=8$; $p<,001$).

Vaikka sellaisia vastaajia, jotka ovat viimeisen kolmen vuoden aikana työskennelleet sellaisen adoption järjestämisen parissa, jossa lapsen kasvu tai kehitys on vaarassa biologisten vanhempien hoidossa, löytyy eniten niiden joukosta, joiden tehtävänkuvaan kuuluu adoptioneuvonta- tai palvelut (heistä 36 %; n=26 kuuluu, tilastollisesti merkitsevä yhteys $\chi^2=59,947$; $df=1$; $p<,001$), huomioitavaa on, että myös sellaiset ammattilaiset, joiden tehtävänkuvaan adoptiopalvelut- ja neuvonta eivät heidän arvionsa mukaan kuulu, kertovat työskennelleensä adoption järjestämisen parissa.

Se, että vastaajat ovat kohdanneet tilanteita, joissa lapsen adoptioon on ryhdytty tilanteessa, jossa lapsen kasvu tai kehitys on ollut vaarassa biologisten vanhempien hoidossa, antaa viitettä siitä, että adoptiota käytetään lastensuojelussa jonkin verran sijoittaessa lasta kodin ulkopuolelle tilanteissa, joissa lapsi ei voi olla biologisten vanhempien hoidossa.

Yhteenvedona voi sanoa, että aineiston perusteella lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevät ammattilaiset kohtaavat tilanteita, joissa ajattelevat oman ammatillisen arvionsa pohjalta adoption olevan lapsen edun mukaista. Jossakin määrin on eroja ammattilaisten ammattien, ja työtehtävien suhteen. Kaikki ammattilaiset ottavat kuitenkin harvoin adoption puheeksi biologisten vanhempien kanssa. Adoptiota ei avoimien vastauksien perusteella oteta puheeksi muun muassa siksi, että adoptiota ei nähdä tosiasialliseksi sijoitusvaihtoehdoksi eikä puheeksiottoa osaksi työnkuvaa.

5.

Asenteet ja näkemykset adoption käyttöä kohtaan

Vastaajien asenteita tarkastellaan ensimmäisessä alaluvussa sen osalta, miten he asennoituvat adoption asemaan ja käyttöön lastensuojelussa. Tämän jälkeen alaluvussa katsotaan vastaajien suhtautumista adoption käyttöön tapauskuvauksiin perustuvissa Emman, Pentin ja Marian tapauksissa. Toisessa alaluvussa käsitellään vastaajien näkemyksiä siitä, onko olemassa aikarajaa, jonka jälkeen kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen palaaminen vanhempien luokse olisi lapsen edun vastaista.

5.1 Adoption rooli sijaishuollossa

		n	%
Adoption asemaa lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona tulisi voimistaa	vahvasti eri mieltä	11	1,5
	eri mieltä	23	3
	ei samaa eikä eri mieltä	49	6,5
	samaa mieltä	277	36
	vahvasti samaa mieltä	391	51
	en osaa sanoa	14	2
	Yhteensä	765	100
Adoptiossa puututaan voimakkaasti yksityiseen perhe-elämään ja siksi sen käyttöä lastensuojelun toimenpiteenä ei tule voimistaa	vahvasti eri mieltä	188	25
	eri mieltä	408	53
	ei samaa eikä eri mieltä	92	12
	samaa mieltä	37	5
	vahvasti samaa mieltä	16	2
	en osaa sanoa	22	3
	Yhteensä	763	100
Lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen on vaarassa nykyisessä väliaikaisuuteen perustuvassa sijaishuoltojärjestelmässä	vahvasti eri mieltä	5	1
	eri mieltä	28	4
	ei samaa eikä eri mieltä	42	5
	samaa mieltä	314	41
	vahvasti samaa mieltä	365	48
	en osaa sanoa	9	1
	Yhteensä	763	100
Suomessa pitäisi mahdollistaa tarvittaessa pysyväksi määrättävä huostaanotto	vahvasti eri mieltä	10	1
	eri mieltä	41	5
	ei samaa eikä eri mieltä	51	7
	samaa mieltä	275	36
	vahvasti samaa mieltä	351	46
	en osaa sanoa	32	4

Taulukko 5: Vastaajien mielipiteet adoption asemaa lastensuojelussa kohtaan

Enemmistö vastaajista (87 %; n=668) arvioi, että adoption asemaa lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona tulisi voimistaa (katso taulukko 5). Adoption aseman voimistamiseen sijoitusvaihtoehtona suhtautuu kielteisesti vain 4 prosenttia (n=34) vastaajista. Vastaajan ammatti on tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä ($\chi^2=17,940$; $df=8$; $p=,022$) arvioon adoption aseman vahvistamisesta: sosiaalityöntekijät (joista 9 %; n=16) ovat muita ammattiryhmiä useammin sitä mieltä, että adoption asemaa lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona ei tulisi vahvistaa, mutta silti 80 prosenttia (n=144) sosiaalityöntekijöistäkin on sitä mieltä, että adoption asemaa tulisi vahvistaa.

Seitsemän prosenttia (n=53) vastaajista ajattelee, että adoptiossa puututaan voimakkaasti yksityiseen perhe-elämään ja siksi sen käyttöä lastensuojelun toimenpiteenä ei tule voimistaa. Suurin osa vastaajista (78 %; n=596) on eri mieltä asiasta. Jälleen vastaajan ammatti on tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä ($\chi^2=37,269$; $df=8$; $p<,001$) arvioon: sosiaalityöntekijöistä (joista 15 %; n=26) muita ammattiryhmiä suurempi osuus ajattelee, että adoptiossa puututaan liian voimakkaasti yksityiseen perhe-elämään, eikä sen käyttöä lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona tulisi voimistaa.

Enemmistö vastaajista (89 %; n=679) arvioi lapsen edun ja oikeuksien toteutumisen olevan vaarassa nykyisessä väliaikaisuuteen perustuvassa sijaishuoltojärjestelmässä. Myös tässä kohtaa arvio on tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä ($\chi^2=22,802$; $df=8$; $p=,004$) vastaajan ammattiin; sosiaalityöntekijät (joista 83 %; n=148) ovat muita ammattiryhmiä harvemmin sitä mieltä, että lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen on vaarassa nykyisessä väliaikaisuuteen perustuvassa sijaishuoltojärjestelmässä.

Suurin osa vastaajista (82 %; n=626) on sitä mieltä, että Suomessa pitäisi mahdollistaa tarvittaessa pysyväksi määrättävä huostaanotto. Kuusi prosenttia (n=51) vastaajista arvioi, että tarvittaessa pysyväksi määrättävää huostaanottoa ei pidä mahdollistaa. Sosiaalityöntekijät (joista 12 %; n=21) ja sosiaalialan ohjaajat (joista 14 %; n=15) ovat muita ammattiryhmiä useammin sitä mieltä, että pysyvää huostaanottoa ei pitäisi mahdollistaa (tilastollisesti merkitsevä yhteys $\chi^2=26,415$; $df=8$; $p=,001$).

Enemmistö vastaajista (77 %; n=585) on sitä mieltä, että biologiselle siteelle lapsen ja vanhemman välillä ei tule antaa enemmän painoarvoa kuin adoption hyödyille. Sosiaalityöntekijöistä (joista 66,5 %, n=120) muita ammattiryhmiä pienempi osuus on sitä mieltä, että biologisella siteellä lapsen ja biologisen vanhemman välillä ei tule olla enemmän painoarvoa kuin adoption hyödyillä (jälleen tilastollisesti merkitsevä yhteys, $\chi^2=25,932$; $df=8$; $p=,001$).

43,5 prosenttia (n=197) vastaajista on sitä mieltä, että tahdonvastaisen adoption, joka ei perustu biologisen vanhemman tai yli 12-vuotiaan lapsen suostumukseen, tulisi olla mahdollinen Suomessa. Viidennes vastaajista ei ole ollut samaa eikä eri mieltä ja 11 prosenttia vastaajista ei ole osannut sanoa mielipidettään, mikä tarkoittaa sitä, että kolmannes vastaajista ei ole varma mielipiteestään tai pitää kysymystä liian haastavana tai monimutkaisena yksinkertaisen vastauksen antamiseksi. Yleisin vastaus (moodi, 26,5 % vastaajista) on "samaa mieltä" ja se on myös

havaintojoukon keskimäinen arvo (mediaani). Myös tässä kohtaa vastaajan arvio on tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä vastaajan ammattiin ($\chi^2=24,418$; $df=8$; $p=,002$). Sosiaalityöntekijöistä (joista 33 %; $n=59$) ja sosiaalialan ohjaajista (joista 39 %; $n=42$) muita ammattiryhmiä suurempi osuus ei sallisi vanhempien tai yli 12-vuotiaan lapsen tahdon vastaista adoptiota. Myös se, missä lapsi- tai perhepalvelussa vastaaja työskentelee, on tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä ($\chi^2=42,631$; $df=16$; $p<,001$) arvioon tahdonvastaisen adoption sallimisesta. Lastensuojelulaitosten ja perhekuntoutusyksiköiden työntekijöistä 39 prosenttia ($n=15$) ja kunnallisen avo-, sijais- ja jälkihuollon työntekijöistä 37 prosenttia ($n=49$) ei sallisi vanhempien tai yli 12-vuotiaan lapsen tahdon vastaista adoptiota. Synnytyssairaaloiden työntekijöistä 67 prosenttia ($n=22$) on sitä mieltä, että vanhempien ja yli 12-vuotiaan lapsen tahdon vastainen adoptio tulisi sallia.

Kolmannes (30 %; $n=373$) vastaajista on sitä mieltä, että kuntien olisi hyväksyttävää käyttää adoptiota keinona vähentää lastensuojelun sijaishuollon kuluja. Puolet (49 %; $n=227$) vastaajista on eri mieltä asiasta. Yleisimmin (moodi, 26 % vastaajista) vastaajat ovat valinneet arvon "vahvasti eri mieltä". Samaan aikaan havaintojoukon keskimäinen arvo (mediaani) sijoittuu "ei samaa eikä eri mieltä" -arvoon. Vastaajien mielipiteet ovat voimakkaammin hajaantuneet kuin muissa vastauksissa. Sosiaalityöntekijät ovat muita ammattiryhmiä harvemmin sitä mieltä, että kuntien olisi hyväksyttävää käyttää adoptiota keinona vähentää lastensuojelun sijaishuollon kuluja (tilastollisesti merkitsevä yhteys $\chi^2=38,092$; $df=8$; $p<,001$). Sosiaalityöntekijöistä 19 prosenttia ($n=33$) arvioi adoption käyttämisen kuntien säästökeinona olevan hyväksyttävää.

Vastaajille esitettiin kolme tapauskuvausta, joiden jälkeen heitä pyydettiin kertomaan olisiko adoptio tai huostaanotto/sijaishuolto tilanteessa heidän mielestään parempi vaihtoehto (tapauskuvaukset voi lukea sivulta 22 ja 23). 10 kuukauden ikäisen Emman tapauksessa (katso taulukko 6) 77 prosenttia vastaajista arvioi adoption olevan tilanteessa huostaanottoa parempi vaihtoehto. Vastaajan palveluyksikkö on tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä ($\chi^2=21,106$; $df=8$; $p=,007$) arvioon: kunnallisen lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollon työntekijöistä (joista 73 %; $n=87$) muita pienempi määrä arvioi adoption olevan tilanteessa parempi vaihtoehto⁷.

⁷ Testi tehty dikotomisiksi uudelleenluokitellulla adoptio- tai huostaanotto-muuttujalla (poistettu en osaa sanoa) testin oletusten täyttymiseksi solufrekvenssien osalta.

Olisiko huostaanotto vai adoptio parempi vaihtoehto tilanteessa?	n	%
Adoptio	595	77
Huostaanotto	121	16
En osaa sanoa	53	7
Yhteensä	769	100

Taulukko 6: Olisiko 10 kuukautta vanhan Emman tilanteessa adoptio vai huostaanotto parempi vaihtoehto

2-vuotiaan Pentin tapauksessa suurin osa vastaajista, 80 prosenttia (n=612) ehdottaisi tilanteessa adoptiota (katso taulukko 7). Se, missä lapsi- tai perhepalvelussa vastaaja työskentelee, on tässäkin tapauksessa yhteydessä vastaajan arvioon. Kunnallisessa avo-, sijais- ja jälkihuollossa työskentelevistä vastaajista (joista 74 %; n=89) muita ryhmiä pienempi määrä ehdottaisi adoptiota (tilastollisesti merkitsevä yhteys $\chi^2=16,464$; $df=8$; $p=,036$).

Ehdottaisiko tilanteessa sijaisperhettä vai adoptiota?	n	%
Adoptio	612	80
Sijaisperhe	117	15
En osaa sanoa	41	5
Yhteensä	774	100

Taulukko 7: Ehdottaisiko vastaaja 2-vuotiaan Pentin tilanteessa adoptiota vai sijaisperhettä

⁸ Testi tehty dikotomisiksi uudelleenluokitellulla adoptio- tai sijaishuolto-muuttujalla (poistettu en osaa sanoa) testin oletusten täyttymiseksi solufrekvenssien osalta.

9-vuotiaan Marian tilanteessa		n	%
Adoptio olisi huostaanottoa parempi vaihtoehto, jos biologiset vanhemmat suostuvat siihen	Vahvasti eri mieltä	7	1
	Eri mieltä	19	2,5
	Ei eri eikä samaa mieltä	24	3
	Samaa mieltä	134	17,5
	Vahvasti samaa mieltä	578	75,5
	En osaa sanoa	4	0,5
	Yhteensä	766	100
Adoptio olisi huostaanottoa parempi vaihtoehto, vaikka biologiset vanhemmat vastustaisivat sitä	Vahvasti eri mieltä	29	4
	Eri mieltä	81	11
	Ei eri eikä samaa mieltä	79	10
	Samaa mieltä	281	37
	Vahvasti samaa mieltä	265	35
	En osaa sanoa	32	4
	Yhteensä	767	100
Huostaanoton jatkuminen olisi adoptiota parempi vaihtoehto, jos on varmuus siitä, että sijaisperhe jatkaa Marian sijaisperheenä	Vahvasti eri mieltä	77	10
	Eri mieltä	394	52
	Ei eri eikä samaa mieltä	156	20
	Samaa mieltä	75	10
	Vahvasti samaa mieltä	37	5
	En osaa sanoa	23	3
	Yhteensä	762	100
Huostaanoton jatkuminen olisi adoptiota parempi vaihtoehto, vaikka sijaisperhe ei jatkaisi Marian sijaisperheenä	Vahvasti eri mieltä	423	56
	Eri mieltä	193	25
	Ei eri eikä samaa mieltä	53	7
	Samaa mieltä	28	4
	Vahvasti samaa mieltä	23	3
	En osaa sanoa	39	5
	Yhteensä	759	100
Biologisten vanhempien tukemiseen tulisi panostaa niin paljon, että Marian olisi mahdollista palata vanhempiensa luokse	Vahvasti eri mieltä	274	36
	Eri mieltä	283	37,5
	Ei eri eikä samaa mieltä	131	17
	Samaa mieltä	33	4,5
	Vahvasti samaa mieltä	13	2
		23	3
	Yhteensä	757	100

Taulukko 8: Vastaajien näkemykset siitä, mitä tulisi tehdä 9-vuotiaan Marian tilanteessa

Pentin ja Emman tapauksissa näkemykset adoption käytöstä ovat jakautuneet yhteneväisesti, tapauksissa olevat erot (vanhempien päihdekäyttö Pentin tapauksessa, vanhempien suostumus Emman tapauksessa, Emman nuorempi ikä) eivät ole tuottaneet juurikaan eroa vastausjakaumien välille: Pentin tilanteessa adoption kannalla on 3 prosenttiyksikköä enemmän vastaajia. Sen sijaan 9-vuotiaan Marian tapauksessa jo selvästi suurempi osa vastaajista (93 %; n=712) kannattaa tilanteessa adoption käyttöä, jos vanhemmat ovat suostuvaisia siihen (katso taulukko 8). Koska suurin osa vastaajista on saman mielisiä, ristiintaulukoinneissa tilastolliset edellytykset eivät usean muuttujan osalta täyty. Niistä muuttujista, joiden osalta edellytykset testeissä täytyvät, yksikään ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä arvioon.

72 prosenttia (n=546) vastaajista ajattelee, että adoptio olisi tilanteessa huostaanottoa parempi vaihtoehto, vaikka biologiset vanhemmat vastustaisivat sitä. Huomattava on, että tilanteessa niiden määrä, jotka kannattavat tahdonvastaisen adoption käyttöä, on suurempi kuin niiden vastaajien määrä (44 % vastaajista), jotka ovat kertoneet, että heidän mielestään tahdonvastaisen adoption (joka ei perustu biologisten vanhempien tai yli 12-vuotiaan lapsen suostumukseen) käyttö tulisi sallia Suomessa. Tämä kertonee siitä, että yli 12-vuotiaan lapsen tahdon vastaiseen adoptioon suhtaudutaan kielteisemmin kuin vanhempien tahdon vastaiseen adoptioon.

Tilanteessa suurempi osa vastaajia saattaa olla (tahdonvastaisenkin) adoption kannalla siksi, että Maria on jo ollut sijaisperheessä vuosia, eikä hän ole ollut yhteydessä vanhempiinsa vuosiin, eikä vanhempien tilanteeseen ole tullut muutosta. Vastaajien perusteita sille, miksi adoptio olisi heidän mielestään sopiva sijoitusvaihtoehto tilanteessa, käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Se, missä lapsi- ja perhepalvelussa vastaaja työskentelee, on tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä ($\chi^2=34,218$; $df=16$; $p=,005$) arvioon tahdonvastaisen adoption käytöstä tilanteessa. Kunnallisen avo-, sijais- ja jälkihuollon (joista 60 %; n=79) työntekijöistä muita lapsi- ja perhepalveluja vähäisempi määrä pitää adoptiota parempana vaihtoehtona, vaikka vanhemmat vastustaisivat sitä. Myös vastaajan ammattiryhmä on tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä arvioon ($\chi^2=21,954$; $df=8$; $p=,005$). Tilanteessa eniten vanhempien tahdon vastaisen adoption kannattajia on lääkäreissä (heistä 82 %; n=109) ja vähiten psykologeissa (heistä 65,5 %; n=131), sosiaalialan ohjaajissa (heistä 65 %; n=69) ja sosiaalityöntekijöistä (heistä 67 %; n=121).

Vain 15 prosenttia (n=110) vastaajista on sitä mieltä, että huostaanoton jatkuminen olisi adoptiota parempi vaihtoehto, jos on varmuus siitä, että sijaisperhe jatkaa Marian sijaisperheenä. Vastaajien enemmistö (62 %; n=471) on sitä mieltä, että huostaanoton jatkuminen ei olisi parempi vaihtoehto, vaikka olisi varmuus siitä, että sijaisperhe jatkaa Marian sijaisperheenä. Viidennes vastaajista ei ole ollut samaa eikä eri mieltä. Se, että tässä kohtaa vähäisempi määrä vastaajia arvioi tilanteessa adoption olevan parempi vaihtoehto, voi tarkoittaa sitä, että osa vastaajista arvioi pysyvyyden sijaisperheessä olevan tilanteessa tärkeintä ja jos pysyvyyden tiedettäisiin säilyvän varmuudella huostaanotossa, olisi huostaanotto näiden vastaajien mielestä paras vaihtoehto. Se, että enemmistö vastaajista ei arvioi huostaanoton olevan tilanteessa parempi vaihtoehto, vaikka olisi varmuus siitä, että sijaisperhe jatkaa Marian sijaisperheenä, voi kertoa

siitä, että adoptiolla nähdään olevan tilanteessa muutakin hyötyä tai arvoa kuin pysyvyyden varmistaminen sijaishuollossa. Vastaajan ammatti on jälleen tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä ($\chi^2=22,505$; $df=8$; $p=,004$) arvioon olisiko adoptio vai huostaanotto parempi vaihtoehto tilanteessa. Sosiaalialan ohjaajista muista ammattiryhmiä suurempi osa, 28 prosenttia ($n=16$), on sitä mieltä, että huostaanoton jatkuminen olisi adoptiota parempi vaihtoehto, jos sijaisperhe jatkaa Marian sijaisperheenä.

Vain seitsemän prosenttia ($n=51$) vastaajista on sitä mieltä, että huostaanotto on Marian tilanteessa adoptiota parempi vaihtoehto, vaikka ei olisi varmuutta siitä, että sijaisperhe jatkaa Marian sijaisperheenä. Enemmistö vastaajista (81 %; $n=616$) on sitä mieltä, ettei huostaanotto olisi tilanteessa parempi vaihtoehto. Vastaajien ammatti ei ole tässä tapauksessa yhteydessä arvioon, joka on melko yksimielinen.

Pieni määrä, 6,5 prosenttia ($n=46$) vastaajista ajattelee, että biologisten vanhempien tukemiseen tulisi 9-vuotiaan Marian tapauksessa panostaa niin paljon, että Marian olisi mahdollista palata vanhempiensa luokse. 73,5 prosenttia ($n=555$) vastaajista on eri mieltä. Tämä voi kertoa siitä, että lapsen edun mukaiseksi ei nähdä tilanteessa kotiin palaamista, vaikka se voisi olla biologisia vanhempia tukemalla mahdollista. Vastaajan ammatti on tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä vastaajan arvioon biologisten vanhempien tukemiseen panostamisesta tilanteessa ($\chi^2=19,647$; $df=8$; $p=,012$). Sosiaalityöntekijöistä (67 %; $n=114$) ja sosiaalialan ohjaajista (63 %; $n=35$) muita pienempi osa on eri mieltä siitä, että biologisten vanhempien tukemiseen tulisi panostaa niin paljon, että Marian olisi mahdollista palata vanhempiensa luokse ja muita suurempi osa (sosiaalityöntekijöistä 26 %; $n=44$ ja sosiaalialan ohjaajista 34 %; $n=19$) ei ole samaa eikä eri mieltä (tilastollisesti merkitsevä yhteys $\chi^2=19,647$; $df=8$; $p=,012$). Ne vastaajat, jotka arvioivat, että biologiselle siteelle on annettava enemmän painoarvoa kuin adoption hyödyille arvioivat myös useammin, että vanhempien tukemiseen tulisi panostaa niin paljon, että Marian olisi mahdollista palata vanhempiensa luokse (tilastollisesti merkitsevä yhteys $\chi^2=77,109$; $df=4$; $p<,001$).

Yhteenvetona vastaajien asenteista ja näkemyksistä voi sanoa, että vastausten perusteella lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevien ammattilaisten asenteet ovat myönteelliset adoption roolin muuttamista kohtaan. Vastaajien asenteet adoption aseman vahvistamista ja pysyväksi määriteltävän huostaanoton mahdollistamista kohtaan voivat kummuta siitä vastaajien näkemyksestä, että lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen on vaarassa nykyisessä väliaikaisuuteen perustuvassa sijaishuoltojärjestelmässä. Vastaukset antavat viitettä siitä, että lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevät sosiaali- ja terveydenalan ammattilaiset arvioivat, että sijaishuoltojärjestelmässä pitäisi pystyä paremmin takaamaan pysyvyys lapsen elämässä ja tämän kautta lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen.

Tapauskuvauksiin perustuvien vastausjakaumien perusteella voi sanoa, että enemmistön mielestä on olemassa tilanteita, joissa adoptio on huostaanottoa parempi vaihtoehto. Marian tapauksessa vastaajien näkemykset adoption käytöstä tilanteessa ovat olosuhteista riippumatta melko yhdenmukaiset. Sijaisperheen pysyvyyden varmistaminen näyttää vastausten perusteelta

tärkeältä 9-vuotiaan Marian tapauksessa, sillä enemmistö varmistaisi adoptiolla Marian pysymisen sijaisperheessä ennemmin kuin pyrkiisi Marian palauttamiseen kotiin vanhempien tukemisen kautta, ja olisi valmis myös tahdonvastaisen adoption käyttöön.

Vaikka enemmistön asenne adoption roolin muuttamista kohtaan on myötämielinen, huomattavaa on, että osa vastaajista ajattelee, ettei adoption asemaa pitäisi voimistaa. Muita ammattiryhmiä useammin sosiaalityöntekijät (ja paikoittain myös sosiaalialan ohjaajat) suhtautuvat kielteisemmin adoption aseman muuttamiseen ja adoption käyttämiseen sijoitusvaihtoehtona. Sosiaalityöntekijöiden asenteet eivät ole muihin ammattiryhmiin nähden radikaalisti kriittisempiä adoption käyttöä kohtaan: kyseessä on yleensä enintään kymmenyksen (noin 10 %) ero. Sosiaalityöntekijät (ja myös useat sosiaalialan ohjaajat) työskentelevät lasten ja perheiden parissa lastensuojelun ytimessä, jossa huostaanottoon liittyviä arvioita ja päätöksiä tehdään. Onko niin, että sosiaalityöntekijöiden joukossa on adoptioon kriittisesti suhtautuvien vastaajien joukko? Näkevätkö sosiaalityöntekijät adoption käytössä ongelmia, joita muut ammattiryhmät eivät näe? Vai onko heidän työskentelyorientaatiossaan tai ammattietikassaan muihin ammattiryhmiin nähden sellainen ero, jonka vuoksi he suhtautuvat adoption käyttöön ja asemaan sijoitusvaihtoehtona muita kielteisemmin?

5.2 Aikaraja sijoituksen purkamiseen

Pysyvyyden takaamisen kannalta on kiinnostavaa, onko vastaajien mielestä olemassa aikaraja, jonka jälkeen kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen palaaminen biologiseen perheeseen ei ole enää lapsen edun mukaista.

Aikarajan asettaminen on vastausten perusteella haastavaa. Suurempi osa vastaajista, 61 prosenttia (n=458), kertoo, että heidän mielestään on olemassa aikaraja, jonka jälkeen kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen palaaminen kotiin vanhempien luokse ei enää ole lapsen edun mukaista. Kuitenkin huomattavan osan (39 %; n=297) mielestä tällaista aikarajaa ei voi asettaa. Mielenpiteet ovat melko jakautuneet. Moni vastaaja kommentoi kysymystä vapaassa kommenttikentässä kyselyn lopussa kertoen, että aikarajan asettaminen olisi niin tapauskohtaista, että mitään yleispätevää rajaa ei voi vetää. Vastaajat tarkentavat, että ajan sijaan olennaisempaa on, millainen kiintymyssuhde lapsella on biologisiin vanhempiinsa ja sijaisvanhempiinsa. Arvio aikarajan olemassaolosta ei ole tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä mihinkään taustamuuttujaan.

Taulukko 9: Niiden vastaajien, joiden mielestä voidaan asettaa aikaraja, jonka jälkeen kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen palaaminen biologiseen perheeseen ei ole enää lapsen edun mukaista, arvio aikarajasta lapsen ikäryhmän mukaan

Ikäryhmä (vuotta)		Aikaraja paluulle (vuotta)											
		<1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	10<
0-2 (n=454)	%	26	33	25	7,5	2	4	1	0	0	0	0	0
	n	118	150	115	34	9	20	3	2	1	0	1	1
3-5 (n=447)	%	10	28	32	15	8	6	1	0	0	0	0	0
	n	45	124	142	66	36	25	3	1	1	0	2	2
6-8 (n=446)	%	4,5	19,5	31	22	7	11	2	1	1	0	0	0
	n	220	87	139	98	31	48	10	3	4	1	1	4
9-12 (n=440)	%	4	12	30,5	23	10,5	13	3	1	1	1	0,5	2
	n	16	53	134	101	46	57	12	4	3	4	2	8
13-17 (n=434)	%	4	12	23,5	26	10	17	2	2	1	0	1	3
	n	16	52	102	112	43	72	10	7	4	0	3	13

Vastaajat, joiden mielestä aikaraja voitaisiin asettaa, arvioivat sen olevan lyhyempi nuorempina sijaishuoltoon sijoitetuilla lapsilla ja pidempi vanhemmilla lapsilla (katso taulukko 9). Mitä vanhempana lapsi sijoitetaan sijaishuoltoon, sitä enemmän vastaajien arviot ajasta hajaantuvat. Vastaajat ovat melko yksimielisiä siitä (vastaajista 92 % arvioi näin), että pienemmillä lapsilla (0–2-vuotiailla) aikaraja kotiin palaamiselle sijoittuu alle vuoden ja kahden vuoden välille. Yleisin (moodi) aikaraja kotiin palamiselle on vuosi. 3–5-vuotiaiden lasten kohdalla suurin osa (92 %) vastauksista sijoittuu alle vuoden ja neljän vuoden väliin ja yleisimmin (moodi) aikarajaksi arvioidaan kaksi vuotta. Vaikka vastaukset hajaantuvat voimakkaammin vanhempiin ikäluokkiin mennessä, niin yleisimpänä vastauksena säilyy kaksi vuotta aina 13–17-vuotiaisiin asti, jossa yleisin vastaus on kolme vuotta. 13–17-vuotiaiden kohdalla noin 90 prosenttia vastauksista sijoittuu yhden ja viiden vuoden välille.

6.

Perustelut adoption käytölle tapauskuvauksissa

Vastaajia on pyydetty perustelemaan arvionsa siitä, miksi 10 kuukauden ikäisen Emman ja 2-vuotiaan Pentin tapauksissa adoptio tai huostaanotto olisi heidän mielestään parempi vaihtoehto. Avoimissa vastauksissa perusteet sijoittuvat adoption puolesta tai vastaan -akselille, ja tämä asetelma on ollut tulosten esittämisen jäsenyyksen perustana. Perusteet on esitetty itsenäisinä alalukuina, jotka on otsikoitu perusteen sisällön mukaan.

6.1 Lapsen etu ja oikeudet

Avoimissa vastauksissa useat vastaajat perustelevat adoption paremmuutta kyseisessä tilanteessa sillä, että adoption kautta olisi mahdollista turvata sijaishuoltoa paremmin lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen. Useissa vastauksissa lähdetään liikkeelle siitä, että adoptio olisi tilanteissa lapsen edun ja oikeuksien mukainen siksi, että sijaishuollossa lapsen edun vastaiset sijaishuoltopaikkojen muutokset ovat mahdollisia. Vastaajat näkevät sijaishuoltopaikkojen muutosten voivan olla lapsen edun vastaisia siksi, että ne tapahtuvat tilanteissa, jotka eivät ole lapsen edun mukaisia, tai siksi, että ne ylipäättänsä tuovat uuden muutoksen lapsen elämään.

Vastaajat kertovat, että lapsi voi tulla sijoitetuksi etunsa vastaisesti biologisten vanhempiensa hoivaan tai uuteen sijaishuoltopaikkaan. Huolta vastaajissa herättää se, että sijaishuollossa lapsi voidaan palauttaa biologisille vanhemmilleen pitkänkin ajan kuluttua, tai lapsi voi kokea useita sijoituksia biologisten vanhempien ja sijaishuollon välillä, jolloin kotiuttamista kokeillaan lapsen edun kustannuksella. Muutama vastaaja kertoo adoption olevan hyvä vaihtoehto siksi, että biologiset vanhemmat voivat tahtoa sijaishuollossa asuvaa lasta asumaan takaisin luokseen, vaikka heidän kykynsä huolehtia lapsesta ei välttämättä ole kohentunut riittävästi.

Sijaishuoltopaikka voi vastaajien mukaan muuttua myös siksi, että sijaisvanhemmat haluavat päättää sijaisvanhemmuuden, tai koska lapsi ”oireilee” niin pahasti, etteivät sijaisvanhemmat enää voi hoitaa lasta. Sijaishuoltopaikkojen muutosten kerrotaan olevan raskaita lapselle ja aiheuttavan psykologista traumaa. Vastaajat kertovat lapselle mahdollisesti tulevan huostaanoton myötä useita sijaishuoltopaikkoja myös siksi, ettei lapsi yleensä pääse heti aluksi hänelle tarkoitettuun pitkäaikaiseen sijaishuoltopaikkaan, vaan hän voi olla useammassakin väliaikaiseksi tarkoitettussa sijoituksessa odottamassa pysyvämpää ratkaisua.

”Kokeilut perheen jälleenyhdistämiseksi ja niiden mahdollinen purkaminen jälleen huostaanoton keinoin tapahtuvat lapsen kustannuksella eikä niin tulisi toimia.”

”Eniten huostaanotossa minua huolestuttaa juurikin sijoituspaikan mahdollinen vaihtuminen ja sen aiheuttamat traumat lapselle.”

” (...) on enemmän sääntö kuin poikkeus, että sijoituspaikat vaihtuvat vuosien varrella. Ja välillä lapsi asuu biologisten vanhempien kanssa, vaikka heidän resurssinsa toimia vanhempiina saattavat olla yhtä heikot, kun ennen sijoitusta. Lapsen tilanne on monesti verrattavissa ”kesäkissan” asemaan. Valitettavasti”

Avoimissa vastauksissa monet vastaajat perustelevat adoption olevan tilanteessa parempi vaihtoehto siksi, että se olisi lapsen edun ja oikeuksien mukainen vaihtoehto selittämättä tarkemmin miksi. Voi myös ajatella, että adoptio nähdään tällöin toimenpiteenä, jonka perusteena pitää olla lapsen etu. Lapsen etu näyttää vastausmäärien perusteella tärkeältä perusteelta adoption mahdolliselle käytölle. Lapsen etu liitetään vastauksissa usein pysyvyyteen siten, että adoption tuottaman pysyvyyden kautta lapsen edun ja oikeuksien on mahdollista toteutua. Muutama vastaaja myös tarkentaa, että vanhempien oikeudet ovat nykyisessä järjestelmässä liian vahvat ja polkevat lapsen oikeuksia. Vastaajien mukaan lapsen etu ja oikeudet pitää laittaa vanhempien edun ja oikeuksien edelle. Lisäksi lapsen etu tulisi laittaa biologisen vanhemmuuden arvon edelle. Vastaajat kertovat siitä, kuinka nykyisessä järjestelmässä lapsi joutuu odottamaan välitilassa vanhempien mahdollista kuntoutumista ja paluuta näiden luokse. Tämän nähdään olevan lapsen edun vastaista: lapsen ei pitäisi joutua odottamaan vanhempiensa tilanteen muuttumista, eikä ole lapsen edun mukaista jatkaa epävarmaa tilannetta. Vastaajien mukaan jo mahdollisuus sijaishuoltopaikan muutokseen tai kotiuttamiseen tuo lapsen elämään epävarmuutta, koska lapsi ei pysty ennustamaan tulevaisuuttaan ja asettumaan täysin paikalleen.

”Nykyinen lastensuojelulaki ei suojele lasta vaan biologisia vanhempia”

”Lapsen ei tule olla se joka maksaa hinnan vanhemmille annetusta raitistumisen mahdollisuudesta”

6.2 Pysyvät perhe- ja kiintymyssuhteet

Pysyvyyden varmistamisesta kertoessaan vastaajat kirjoittavat erityisesti adoption varmistavan pysyvät perhe- ja ihmissuhteet. Erityisesti pysyvistä perhesuhteista kirjoitetaan avoimissa vastauksissa paljon: se on lapsen edun ohella eniten mainintoja saanut perustelu adoption käytölle sijoitusvaihtoehtona. Tämä kertonee siitä, että lapsi- ja perhepalveluiden ammattilaiset pitävät pysyviä perhesuhteita ja niiden varmistamista tärkeinä. Pysyvän perheen kerrotaan olevan

tärkeää lapsen kasvun ja hyvinvoinnin kannalta sekä lapsen edun mukaista. Vastaajat ovat linjanneet, että lapsella on oikeus pysyviin perhesuhteisiin, jotka ulottuvat aikuisuuteen asti. Ei riitä, että perhesuhteet ovat pysyvät, vaan lapsella tulee olla myös tieto niiden pysyvyydestä. Lapsen pitää pystyä luottamaan siihen, että hän asuu samassa perheessä lapsuutensa. Muutama vastaaja lisää, että adoptioperhe sitoutuu sijaisperhettä todennäköisemmin lapseen vielä täysi-ikäisyyden jälkeen, jolloin lapsella olisi mahdollisuus olla perheen jäsenenä aikuisenakin ja tietää jo lapsena, että näin tulee olemaan.

”Lapsen etu olisi tässä kohtaa saada pysyvä koti ja vanhemmat, jotka voivat sitoutua lapseen hänen loppuelämäksi”

”(...) mielestäni lapsen oikeuksiin kuuluu, että hän saisi varmuuden siitä, missä ihan oikeasti hän saa olla ja kasvaa aikuiseksi”

Vastaajat arvioivat, että pysyvät perhesuhteet ja tieto pysyvyydestä mahdollistavat lapselle kiinnittymisen perheeseen ja uusiin vanhempiin. Lapsi tietäisi, että häneen sitoudutaan pitkäaikaisesti, ja voisi itse sitoutua perheeseen. Adoptio kiinnittäisi lapsen uuteen perheeseen konkreettisesti antamalla hänelle lailliset perheenjäsenen oikeudet. Lapsi olisi todennäköisemmin samassa asemassa perheen muiden lasten kanssa ja olisi tasa-arvoinen perheenjäsen. Vastaajat arvioivat, että adoption kautta lapsi voisi kokea asuvansa omassa kodissaan ja perheessään.

Pysyvyyden ja kiinnittymisen mahdollisuuden kautta adoptio mahdollistaisi vastaajien mukaan turvallisen ja pysyvän kiintymyssuhteeseen muodostumisen lapselle. Näin hänelle ei syntyisi uutta erokokemusta adoptiovanhemmista, eikä heihin muodostunut kiintymyssuhde rikkoutuisi. Usea vastaaja linjaa, että lapselle on varmistettava pysyvä kiintymyssuhde.

”Silloin lapsen eikä vanhempien tarvitse olla huolissaan mahdollisesta luopumisesta eikä kiintymystä varjosta pelko menettämisestä. Lapsi on myös enemmän perheen ”oma””

”Kiintymyssuhteen rakentuminen edellyttää pysyviä ihmissuhteita ja adoption kautta ne olisi vielä Emmalle mahdollisia muodostaa.”

”Sijoituksen purkaminen myöhemmässä vaiheessa olisi näin nuorena sijoitettavalle lapselle katastrofi ja kiintymyssuhdetrauman toistamista, vaikka biologisten vanhempien elämäntilanne olisikin kohentunut”

6.3 Hyvät kasvuolosuhteet

Adoption käyttöä sijoitusvaihtoehtona perustellaan vastauksissa sillä, että adoptio mahdollistaa lapselle todennäköisemmin hyvät kasvuolosuhteet ja luo todennäköisemmin sellaisen kasvupe-
rustan, joka turvaa lapsen kehitystä ja kasvua. Adoptio turvaa lapsen kehitystä ja kasvua tur-
vaamalla pysyvän kiintymyssuhteen muodostumisen. Pysyvien ja turvallisten kiintymyssuhteiden
kerrotaan olevan tärkeitä lapsen kehittymiselle ja kasvuille. Vastaajat arvioivat, että lapsi kokee
huostaanotossa jo yhden mahdollisesti traumaattisen kiintymyssuhteen katkeamisen, jolloin pi-
täisi varmistaa, ettei sijaishuollossa tule toista. Se lisäisi riskiä psyykkisiin häiriöihin ja haittaisi
lapsen kognitiivista kehitystä. Pysyvyyden kerrotaan olevan tärkeää myös lapsen perusuottamuk-
sen rakentumiselle. Adoptio myös turvaisi lapsen kehitystä ja kasvua, koska huostaanotosta ja
sitä edeltäneestä elämästä lapselle mahdollisesti syntynyt trauma tai psyykinen vaurio saadaan
korjattua paremmin pysyvillä kasvuolosuhteilla ja kiintymyssuhteilla, jotka mahdollistaisivat trau-
man käsittelyn.

*“Pentti on todennäköisesti hyvin
traumatisoitunut lapsi, joka
tarvitsee vakaat kasvuolosuhteet
(...). Jotta Pentti ei joutuisi koke-
maan uusia hylkäämistilanteita
ja trauman toistumista, häntä ei
pitäisi altistaa minkäänlaiselle
rakenteelliselle epävarmuudelle
hänenä huolta pitäviin aikuisiin
liittyen.”*

*“Lapsen perusturvallisuuden kehittymisen
kannalta olisi parempi, että hän voisi
”ottaa omakseen” hänestä huolehtivat
vanhemmat ja myös hänestä huolehtivat
vanhemmat voisivat ”ottaa Emman omak-
seen”, kummankaan tarvitsematta pelätä,
milloin päätetäänkin viedä hänet takaisin
biologisten vanhempien luo, jotka eivät
välttämättä kykene kuitenkaan pitkällä
tähtämellä hänestä huolehtimaan.”*

Vastaajat arvioivat adoption tarjoavan lapselle todennäköisesti paremman kasvuympäristön
myös siksi, että adoptiovanhemmat saattavat kyetä sijaisvanhempia parempaan vanhemmuuteen
täysmääräisten vanhempainoikeuksien vuoksi. Vastaajien mukaan adoptiovanhemmat voivat to-
teuttaa omaa näkemystään lapsen edun mukaisesta kasvatuksesta ja päättää itse lapsen asioista
sen sijaan, että biologinen vanhempi tai sijaishuolto päättäisi niistä.

Vastaajat arvioivat adoptiovanhempien myös pystyvän sitoutumaan lapseen sijaisperhettä pa-
remmin. Kun adoptiovanhemmat tietävät, että lapsi on pysyvästi heidän, he voivat muodostaa
lapseen turvallisen kiintymyssuhteen ja lapsesta voi tulla enemmän heidän ”oma” lapsensa.
Adoptiovanhemmuuden kerrotaan mahdollistavan lasta rakastavan suhteen, ja eräs vastaaja lin-
jaakin lapsella olevan oikeus tulla rakastetuksi. Sitoutuneiden ja lapseen kiintyneiden adoptio-
vanhempien kerrotaan olevan lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta tärkeitä.

Vastaajien mukaan lapsella olisi adoption kautta mahdollisuus kasvaa ja kehittyä rauhassa turvallisissa olosuhteissa. He kirjoittavat adoption antavan lapselle kasvurauhaa ja normaalin elämän ilman lastensuojelun asiakkuuteen liittyviä palavereita, arvioiteja ja toisaalta leimatuksi tulemistä. Muutama vastaaja kertoo adoption olevan turvallinen ratkaisu lapselle, mutta eivät tarkemmin määrittele, mitä tarkoittavat turvallisuudella.

“Pysyvyys, turvallinen kasvuympäristö, selkeys, henkinen tasa-paino ja kasvurauha turvataan adoptiolla. Huostaanotossa aiheuttaa epävarmuuden ilmiötä joka välillisesti voi vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen”

“Lapsilähtöisesti ajatellen lapsen tasa-painoinen kehitys mahdollistuu paremmin, kun lapsi saa pysyvän turvallisen kasvuympäristön ja pysyvät turvalliset kiintymys- ja vuorovaikutussuhteet vailla jatkuvaa epävarmuutta tai mahdollisia vaihtuvia asuinpaikkoja ja toistuvia eroja ja pettymyksiä.”

Adoption kerrotaan myös turvaavan parempien kasvuolosuhteiden avulla lapsen tulevaisuutta. Muutama vastaaja täsmentää, että adoptiossa lapsi irrotettaisiin vanhempiensa vahingollisesta elämäntavasta, ja näin lapselle taattaisiin parempi tulevaisuus ja yhteiskunnalle ”pärjäävämmät” kansalaiset. Näin adoptio katkaisisi todennäköisemmin ylisukupolviset ongelmat.

Adoptio takaisi vastaajien mukaan lapselle paremman kasvuperustan, koska lapsi ei huostaanotossa pääse välttämättä hyvään sijaishuoltoon. Sijaishuollon yhdeksi mahdolliseksi heikkoudeksi nähdään vastauksissa se, ettei lapsi välttämättä pääse perhehoitoon. Vastaajien mukaan lapsella voisi sijaishuollossa olla edessään laitoskierre, joka voitaisiin ehkäistä adoptiolla. Sijaishuollossa valvonnan kerrotaan olevan heikkoa ja sijaishuoltopaikkojen tavoittelevan taloudellista etua. Lisäksi uusien vanhempien löytämisen arvellaan olevan helpompaa, jos lapsi voidaan adoptoida, sillä sijaisperheistä on pulaa adoptioperheiden jonottaessa lasta.

Vastaajat kertovat adoption käytön olevan parempi vaihtoehto myös siksi, että sen avulla biologisten vanhempien asemaa tai roolia lasten elämässä pystytään paremmin rajaamaan. Muutama vastaaja kirjoittaa siitä, että yhteydenpito biologisten vanhempien kanssa voi olla haitallista lapselle. Yhteydenpidon kerrotaan tällaisissa tilanteissa olevan vanhemman oikeus, josta lapsi joutuu kärsimään. Tapaamisten kerrotaan joskus olevan lapsen edun vastaisia ja horjuttavan lapsen hyvinvointia. Pari vastaajaa linjaa, ettei lapsen tulisi kärsiä yhteydenpidosta arvaamattoman vanhemman kanssa.

“Olen törmännyt työssäni useita lapsia/nuoria, jotka ovat olleet huostaanotettuina vauvasta saakka. Jotkut oireilevat todella voimakkaasti sen takia, koska kyvyttömät vanhemmat ovat edelleen sotkemassa heidän elämäänsä. Monen nuoren elämä olisi voitu 'pelastaa' jos heidät olisi adoptoitu”

6.4 Mahdollisuus avoimen adoption käyttöön

Useat vastaajat kertovat mahdollisuuden avoimen adoption käyttöön olevan peruste sille, että adoption käyttöä pidettäisiin huostaanottoa parempana vaihtoehtona. Näin on erityisesti Emman tapauksessa. Avoin adoptio mahdollistaisi yhteydenpidon säilymisen biologisten vanhempien ja lapsen välillä, minkä kerrotaan olevan tärkeää ja lapsen edun mukaista. Kuten edellä mainittiin, vastaajat kertovat samaan aikaan siitä, kuinka yhteydenpito vanhempiin voi olla lapselle raskasta ja jopa hänen etunsa vastaista. Muutama vastaaja linjaa erityisesti 2-vuotiaan Pentin tapauksessa, että ns. suljettu adoptio, jossa vanhemmat eivät saa olla lapseen yhteydessä, olisi paras vaihtoehto. Pentin tapauksessa yhteydenpidon katkaisua biologisten vanhempien ja lapsen välillä perustellaan sillä, ettei yhteydenpito olisi lapsen edun mukaista. Tämä näkemys liittyynee vanhempien ongelmiin, sillä Pentin vanhemmat ovat pahoinpidelleet Penttiä ja käyttävät huumeita. Mahdollisuus avoimen adoption käyttöön on selvästi tärkeä peruste sille, että adoption käyttöä pidettäisiin huostaanottoa parempana vaihtoehtona, mutta se ei vastaajien mukaan olisi välttämättä lapsen edun mukainen ratkaisu kaikissa tilanteissa.

“avoin adoptio antaisi option sille, että suhde biologisiinkin vanhempiin olisi mahdollinen”

“Adoptio mahdollistaa todennäköisesti pysyvyyden ja jatkuvuuden lapsen hoivassa. Mahdollisuudet pitää yllä kontaktia syntymävanhempiin säilyy, mutta turvallinen aikuinen olisi läsnä lapsen elämässä”

“Tässä tapauksessa biologisten vanhempien ongelmat ovat niin isoja ja koska pienen lapsen pahoinpitelyäkin on esiintynyt, olisin suljetun adoption kannalla”

6.5 Biologisten vanhempien suostumus

Kuten luvussa 4 on todettu, suuri osa vastaajista arvioi, että on olemassa tilanteita, joissa olisi hyväksyttävää käyttää vanhempien tahdon vastaisesti tietynlaisissa tilanteissa (tässä 9-vuotiaan Marian tilanteessa). Kuitenkin avoimien vastauksien perusteella adoption käyttö koetaan hyväksi vaihtoehdoksi erityisesti tilanteissa, joissa vanhemmat ovat suostuvaisia adoptioon. Erityisesti 10 kuukauden ikäisen Emman tapauksessa hyvin useat vastaajat ovat kertoneet perusteeksi adoption valinnalle vanhempien suostumuksen. Vastausmäärien perusteella vanhempien mielipide on tärkeä peruste adoption käytölle, Emman tapauksessa se on yleisemmin mainittu peruste adoption käytölle tilanteessa.

Osa vastaajista kirjoittaa, kuinka adoptio olisi tilanteessa sopiva vaihtoehto siksi, että biologisilla vanhemmilla on jo valmiiksi halu luopua lapsestaan ja toive, että lapsi sijoitettaisiin kodin ulkopuolella. Vastaukset voi tulkita siten, että perusteena ei olisi vain vanhempien suostumus vaan tietynlainen vanhemmista lähtöisin oleva halukkuus luopua lapsesta. Tällöin adoptio ei olisi viranomaislähtöinen toimenpide, johon vanhemmat "suostutellaan".

"Vanhemmuuden lopullinen ja täydellinen menetys ei mielestäni ole mahdollinen, jos vanhemmat eivät siihen itse ole aloitteellisia ja halua täysin luopua vanhemmuudestaan koko lapsuuden ja nuoruuden ajaksi."

Monet vastaajat kertovat, että heidän mielestään adoptioon ei tule ryhtyä ilman vanhempien suostumusta ja että vanhempien kanta on ratkaiseva tekijä valinnassa adoption ja huostaanoton välillä. Vanhempien mielipiteestä kirjoitetaan useissa vastauksissa ilman, että vastauksen voisi tulkita olevan viittaus siihen, että adoption tulisi olla lähtöisin vanhemmista. Vanhempien mielipiteen ja suostumuksen pitäminen adoption ehtona kertonee biologisen vanhemmuuden kunnioittamisesta. Vanhempien oikeuksiin ei haluta kajoa adoptiolla ilman vanhempien suostumusta tai jopa aloitetta.

"Vanhempien kanta olisi adoptioasiassa aika merkittävä mielestäni."

"Adoptio olisi varmasti parempi, mikäli vanhemmatkin ovat sen kannalla"

Mielenkiintoista on, että kun 10 kuukauden ikäisen Emman tapauksessa vanhempien mielipide on vahva peruste adoption käytölle, 2-vuotiaan Pentin tapauksessa vanhempien mielipide ei nouse adoption perusteluissa juuri esille. Vain kymmenkunta vastaajaa on kertonut vanhempien kannan olevan peruste adoption käytölle tilanteessa. Syynä tähän voi olla se, että tapauskuvauksessa ei ole mainittu vanhempien mielipidettä, jolloin mielipide ei ole samalla tavalla käytettävissä perusteena kuin Emman tapauksessa eikä välttämättä vastaajien mielen päällä. Kun vanhempien ei kerrota suhtautuvan adoptioon myönteisesti, ei adoption käyttöä voi perustella myönteisellä mielipiteellä.

Vastaajilla on kuitenkin ollut mahdollisuus perustella, että adoptio olisi Pentin tilanteessa parempi vaihtoehto, jos vanhempien mielipide on myönteinen. Näin mainitut kymmenkunta vastaaja ovat tehneet. Tämä herättää kysymyksen siitä, josko tapauskuvauksessa kerrottu tilanne itsessään on sellainen, ettei vanhempien mielipidettä pidetä niin merkittävänä. Voiko tilanteessa olla tekijöitä, joiden vuoksi vanhempien kanta on vähemmän merkittävä? Voiko vanhempien huumeidenkäyttö (Emman vinjetissä vanhemmilla kerrottiin sen tarkemmin määrittelemättä olevan muuttumattomia henkilökohtaisia ominaisuuksia, joiden vuoksi he eivät kykenisi hoitamaan lasta), lapsen pahoinpitely tai biologisille vanhemmille jo tarjottu mahdollisuus muutokseen vaikuttaa siihen, miten tärkeäksi vastaajat arvottavat vanhempien mielipiteen? Vahvaa viitettä tästä antaa myös aiemmin mainittu Marian tapaus. Marian tapauksessa se, että adoptiota kannatetaan vanhempien vastustuksesta huolimatta, voi liittyä siihen, että Maria on ollut jo pitkään sijoitettuna sijaisperheeseen, johon on kiintynyt ja kiinnittynyt perheenjäseneksi. Biologiset vanhemmat taas eivät juurikaan ole olleet yhteydessä Mariaan, eikä heidän kykynsä huolehtia työstä ole parantunut.

6.6 Lapsen ikä

Vastaajat kertovat adoption voivan olevan sopiva sijoitusvaihtoehto tilanteissa, joissa lapsi on vielä nuori. Niin 10 kuukauden ikäisen Emman kuin 2-vuotiaan Pentin tapauksissa vastaajat perustelevat adoption olevan sopiva vaihtoehto lapsen iän perusteella. Ikä mainitaan adoption käytön perusteeksi siksi, että pienen lapsen kohdalla adoptiolla saataisiin vielä minimoitua ”aikaisemmista olosuhteista” tulleet haitat lapsen kasvulle ja kehitykselle. Vastaajat kertovat, että vielä ei olisi myöhäistä turvata lapselle eheää kehitystä ja elämää. Useampi vastaaja arvioi, että nuorena lapsi pystyisi vielä muodostamaan uuden kiintymyssuhteen uusiin vanhempiin, minkä vuoksi olisi parempi, että lapsi pääsisi pysyvään perheeseen mahdollisimman nuorena.

Useissa vastauksissa liitetään pysyvyyteen lapsen ikä: koska lapsi on näin nuori, on erityisen tärkeää tehdä ratkaisu, jolla taattaisiin pysyvyys hänen elämässään. Varhaisessa iässä syntyneiden kiintymyssuhteiden mahdollisen hajoamisen myöhemmällä iällä uusien sijoitusten takia kerrotaan olevan lapselle hyvin vahingollista. Osa vastaajista linjaa, että kun mietitään pienen lapsen pitkäaikaista sijoitusta, adoptio olisi huostaanottoa järkevämpi vaihtoehto.

“Emma on vielä kovin pieni, ja ehtii kiintyä uusiin hoivaajiinsa ja luomaan näihin turvalliset kiintymyssuhteet”

“Emma on niin pieni, että kaikki mahdollisuudet ehjään kehitykseen olisivat olemassa, jos hän saisi jatkossa kasvaa turvallisten aikuisten kanssa ja muodostaa pysyvän kiintymyssuhteen heihin.”

Ikä ei kuitenkaan vaikuta olevan ratkaiseva tekijä siinä, arvioidaanko adoptio sopivaksi vaihtoehdoksi tilanteessa. 9-vuotiaan Marian tapauksessa useat vastaajat puoltavat adoption käyttöä, vaikka Maria ole enää pikkulapsi. Vaikuttaa siltä, että adoptio nähdään hyvänä vaihtoehtona erityisesti tilanteissa, joissa lapsi on pieni. Silloin se olisi vastaajien mielestä selvimmin lapsen edun mukainen, ja adoption edut saataisiin paremmin hyödynnettyä.

6.7 Biologisten vanhempien riittämätön kyky huolehtia lapsesta

Adoption käyttö nähdään vastauksissa mahdolliseksi tilanteessa, jossa biologisilla vanhemmillä on riittämättömät kyvyt huolehtia lapsesta ja jossa lapsen terveys tai kehitys on vakavasti vaarantunut biologisten vanhempien hoidossa. Vastauksissa pidetään tärkeänä, että biologisille vanhemmille on tarjuttu tukitoimia vanhemmuuden parantamiseen ja että tarjotuista tukitoimista huolimatta vanhemmat eivät pysty huolehtimaan lapsesta tämän kasvua ja kehitystä vaarantamatta. Muutama vastaaja kertoo adoption käytön perusteeksi sen, että biologisten vanhempien läheisverkoston tuki on riittämätön vanhemmuuden tukemiseen.

2-vuotiaan Pentin tapauksessa perusteluissa korostuu näkemys adoptiosta sopivana vaihtoehtona tilanteissa, joissa biologiset vanhemmat ovat kaltoinkohdelleet tai pahoinpidelleet lasta ja joissa lapsi ei ole turvassa biologisten vanhempiensa hoidossa. Adoption käyttöä perustellaan paitsi lapsen tilanteen turvaamisella myös vanhempien oikeuksien poistamisella. Muutama vastaaja linjaa, että lastaan pahoinpidelleillä biologisilla vanhemmilla ei tulisi olla enää oikeutta lapseensa. Adoption sopivuutta perustellaan tilanteessa pahoinpitelyn lisäksi vanhempien jo jonkin aikaa jatkuneella huumeidenkäytöllä, joka heikentää heidän kasvatuskyykyään.

“Mielestäni lapsen toistuva pahoinpitely on rikos, jonka seuraamuksena oikeus omaan lapseen soisi poistuvan.”

“On jo moneen kertaan todettu, että biologiset vanhemmat eivät pysty turvaamaan Pentin fyysisistä kasvua ja kehitystä, ja tod.näk heidän kykynsä huolehtia Pentin henkisestä/psykologisesta kehityksestä on vielä huonompi”

Adoptio nähdään vastauksissa toimenpiteenä, jolla taataan lapselle pysyvästi turvallinen elämä uudessa kodissa pois biologisten vanhempien luota. Muutama vastaaja linjaa, että adoptiolla varmistettaisiin, ettei lapsi joudu palaamaan vanhempiensa hoitoon. Biologisten vanhempien kyky huolehtia lapsesta tulee todennäköisesti olemaan riittämätön tulevaisuudessakin, jolloin lapsi ei voisi palata biologisten vanhempien hoitoon. Tällöin perusteeksi adoption käytölle nähdään, että biologisten vanhempien tilanne ei tule todennäköisesti tulevaisuudessakaan muuttamaan paremmaksi, jolloin lapsi ei voisi palata biologisten vanhempien hoitoon ja viettäisi koko lapsuutensa sijaishuollossa. Osa vastaajista kuitenkin kertoo, että adoption perusteeksi riittää, jos on todennäköistä, ettei biologisten vanhempien tilanteeseen todennäköisesti tule muutosta "lähitulevaisuudessa". Moniammatillisten asiantuntijoiden tai viranomaisten arviota vanhempien ja lapsen tilanteen pysyvyydestä pidetään vastauksissa tärkeänä.

"Kannatan adoptiota, jos on selkeästi nähtävissä, että Emma ei voi enää palata biol.vanhempiensa hoitoon ja heidän kyvyssään huolehtia lapsesta ei ole nähtävissä muutosta."

"Useinkin vanhemmilla on hoitosuhde johonkin terveys- tai päihdehoitoon esim. psykiatriaan ja siellä moniammatillisessa työryhmässä tiedon ja kokemuksen perusteella arvioidaan vanhempien sairauden tai riippuvuuden olevan sen asteista, ettei toipuminen ole odotettavissa useaan vuoteen, tarvitaan useinkin monien vuosien lapsen sijoitusta kodin ulkopuolelle, näissä tilanteissa tulisi harkita adoptiovaihtoehtoa"

Erityisesti 2-vuotiaan Pentin tapauksessa useissa vastauksissa on kerrottu adoption perusteeksi myös biologisten vanhempien heikko muutoshalukkuus vanhemmuuden parantamiseksi. Jos vanhemmille on annettu tilaisuus olla parempia vanhempia ja korjata elämäntilannettaan, eivätkä he ole tähän tilaisuuteen tarttuneet tai muutosyrityksessään onnistuneet, on adoptio sopiva vaihtoehto. Osa vastaajista pitää muutosmahdollisuuden antamista edellytyksenä adoption käytölle. Vastaajat linjaavat, että adoptioon voitaisiin ryhtyä tilanteessa, jossa huostaanottoa on jo kokeiltu. Jos vanhemmat eivät ole huostaanoton aikana "ryhdistäytyneet", olisi adoptio seuraava askel.

Adoptio nähdään myös keinoksi, jonka avulla biologisille vanhemmille on mahdollista asettaa selkeät raamit ja rajat muutokseen. Tällöin vanhemmalle voidaan kertoa, että ellei hän saavuta tiettyä muutosta tiettyyn aikaan mennessä, lapsi adoptoidaan. Eräs vastaaja arvioi selkeiden rajojen asettamisen olevan myös vanhemman edun mukaista. Osassa vastauksista adoption perusteeksi kerrotaan, että adoptio on paikallaan lapsen jo vietettyä aikaa sijaishuollossa. Tällöin vastauksissa palataan pysyvyyden turvaamiseen lapsen elämässä.

”Vanhemmat ovat mielestäni saaneet riittävästi aikaa oman elämäntilanteensa parantamiseen. (...)”

”Mikäli on perusteltua olettaa, ettei lapsi voi koskaan palata asumaan kummallekaan biologiselle vanhemmalleen, ja vanhemmille on annettu mahdollisuus hoitaa ongelmansa mutteivat ole siihen yli vuoteen tarttuneet, on adoptio huostaanottoa parempi vaihtoehto”

”Tässä tapauksessa lapsi on jo ollut pidemmän aikaa sijoitettuna kodin ulkopuolelle, eikä vanhempien tilanne ole muuttunut tukitoimista huolimatta. (...)Pentin kannalta adoptio olisi hyvä vaihtoehto (...)”

7.

Adoptioon liittyvät kriittiset elementit

Kysymykseen siitä, onko olemassa tekijöitä, jotka voisivat tehdä adoption käyttämisestä huostaanoton vaihtoehtona ongelmallista, kerrotaan avoimissa vastauksissa tällaisia tekijöitä olevan useita. Vastaajat ovat kertoneet yleensä yhdestä kolmeen tekijää, joista kerrotaan yleensä hyvin tiiviisti lauseella tai kahdella. Lisäksi vastaajat kertovat adoption käyttöön liittyvistä haasteista ja mahdollisista ongelmista perustellessaan sitä, miksi ajattelevat huostaanoton ja sijaishuollon (eikä adoption) olevan parempi vaihtoehto 10 kuukautta vanhan Emman ja 2-vuotiaan Pentin tapauksissa.

Adoption käyttämisestä sijoitusvaihtoehtona tekisi vastaajien mukaan ongelmallista adoptiopäätöksiin sisältyvä mahdollisuus vallan väärinkäyttöön ja virheellisiin adoptiopäätöksiin. Toiseksi, lapsi ei välttämättä pääsisi etunsa mukaiseen huoltoon adoptioperheensä. Kolmanneksi, adoptio katkaisi lastensuojelun asiakkuuden ja sen mukana tukitoimet ja valvonnan. Lisäksi adoption käytössä ongelmalliseksi nähdään se, että biologisten vanhempien ja lapsen yhteydenpito ja side voivat katketa adoptiossa. Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan näitä adoption käytön kriittisiä elementtejä tarkemmin.

7.1 Adoptioon sisältyvä vallankäyttö ja päätöksenteko

Harkintavallan käyttö

Vastaajat kertovat, että jos adoptiota käytettäisiin lastensuojelussa, riski olisi, että viranomaiset käyttäisivät adoptiopäätökseen liittyvää harkintavaltaa väärin ja epäoikeudenmukaisesti. Harkintavaltaa käytetään suhteessa perheisiin, joista voisi vastausten mukaan tulla adoption myötä vallankäytön uhreja. Eräs vastaaja kirjoittaa, että adoptiosta voisi tulla vallankäytön väline. Adoptiossa yksittäisellä työntekijällä kerrotaan olevan liian suuren vastuun. Yksi vastaaja näkee adoption käytön ongelmalliseksi siksi, että lastensuojelussa hyvä vanhemmuus arvioidaan nykystandardien näkökulmasta ja ne saatetaan kyseenalaistaa toisessa ajassa. Vastaajat myös pohtivat, kenellä voisi olla valta päättää adoptiosta.

Vastaajien mukaan laki suo adoptiopäätöksiin liian laajaa harkintavaltaa ja tulkinnanvaraisuutta. Muutama vastaaja linjaa, että adoption käytölle olisi saatava tarkat puitteet, yhteneväiset kriteerit, joita nykyisessä lainsäädännössä ei ole. Kriteerien luomisen kerrotaan olevan käytännössä ongelmallista, koska lasten ja perheiden tilanteet ovat keskenään erilaisia. Esimerkiksi ikärajan asettaminen lapsen kuulemiselle adoptioasiassa tai ylipäätään aika- tai ikärajan asettaminen adoptiolle olisi hankalaa.

Vastaajista haastavaa olisi myös kriteerien täyttymisen arvioiminen. Erään vastaajan mukaan erityisesti pienillä paikkakunnilla ongelmana olisi myös puolueettoman arvioinnin puute. Muutama vastaaja toteaa, että olisi vaikeaa määritellä biologisen perheen tilannetta tai sitä, koska adoptio olisi lapsen edun mukaista. Hankalaa olisi arvioida myös vanhempien ja lapsen mielipiteen pysyvyyttä ja sitä, perustuuko se tarpeeksi syvälliseen ja huolelliseen pohdintaan. Muutaman vastaajan mielestä pieni lapsi ei voi kertoa mielipidettään adoptiosta ja siksi huostaanotto olisi parempi vaihtoehto. Muutama vastaaja tuo esille huolensa myös siitä, että huostaanottoa ja

niin myös adoptiota arvioidaan perheelle vaikeassa tilanteessa, jossa biologiset vanhemmat eivät välttämättä pysty pohtimaan kunnolla vaihtoehtoja. Voi myös olla, että molempien biologisten vanhempien mielipidettä voi olla vaikea saada selville adoptiosta päätettäessä.

“Jos [adoptiosta] tulee vallankäytön väline perheiden kanssa työskennellessä. Jos esim. aletaan pelottelemaan perheitä adoption mahdollisuudella, elleivät he ole yhteistyössä.”

”Adoption tarpeen arviointi haastavaa. (...) Miten lapsen kiintymistä sijaisvanhempiin mitataan? Miten määritellään vanhemman ongelman pysyvyys? Kuinka kauan voidaan odottaa, että vanhemmat saavat elämänsä kuntoon? Lapsen ja biologisten/sijaisvanhempien/adoptiovanhempien tunnesiteiden vahvuuden ja pysyvyyden arvioinnin ja ennakoinnin vaikeudet”

“Arviointivirheiden mahdollisuus: kyseessä on biologisten vanhempien ja lapsen kannalta massiivinen ratkaisu, joten vanhempien arvioinnin täytyy perustua yhtenäisiin luotettaviin arviointikäytäntöihin (...)”

Päätöksenteon mahdolliset sudenkuopat

Vastaajat kertovat, että adoption käytössä ongelmallista olisi, että adoptio- tai päätöksentekoprosessi voi olla puutteellinen. Osa vastaajista kertoo puutteellisista sosiaalityöntekijäresursseista, jotka eivät mahdollistaisi hyvää adoptiotyöskentelyä. Huolena on, että kiireiset ja usein vaihtuvat sosiaalityöntekijät voisivat työskennellä adoptiopäätösten parissa, jolloin päätös ei perustuisi välttämättä perheen pitkäaikaiseen tuntemiseen, eikä riittävää aikaa asian monipuoliseen arvioimiseen tai perheen kanssa työskentelyyn olisi. Myös viranomaisten, erityisesti sosiaalityöntekijöiden, ammattitaito voi olla riittämätön hyvään adoptiotyöskentelyyn. Muutama vastaaja arvioi ongelmalliseksi myös sen, että adoptiopäätöstä voisi olla tekemässä hyvin pieni viranomaisryhmä. Muutama vastaaja kertoo ongelmaksi sen, että adoption saattettaisiin ryhtyä tilanteessa, jossa lapsi on otettu huostaan väärin perustein tai huolimattoman huostaanotto-prosessin seurauksena.

Paitsi puutteellisesta adoptioprosessista vastaajat puhuvat myös siitä, että viranomaiset voivat tehdä virheellisiä päätöksiä. Adoption saattettaisiin ryhtyä liian nopeasti, harkitsemattomasti,

liian vähäisin tiedoin ja liian vähäisin perustein tilanteissa, joiden arvioiminen on muutenkin hankalaa. Viranomaisten virheillä olisi vastaajien mukaan adoptiossa rankat seuraamukset, ja virheellisten päätösten myötä olisi mahdollista, että adoptiossa ei toteutuisi lapsen etu.

”Adoptio on hyvin vahva perusoikeuksiin puuttumisen menetelmä. Olen havainnut, että lastensuojelussa ei aina osata toimia oikein. Myös EIT on jo nykysysteemissä langettanut Suomelle tuomioita perhe-elämän suojan puutteellisesta huomioon ottamisesta. En uskaltaisi luottaa siihen, että sosiaalityöntekijät pystyvät arvioimaan tilannetta niin oikein, että heidän arvionsa perusteella voitaisiin puuttua perhe-elämän suojaan niin voimakkaalla tavalla kuin mitä adoptiossa tapahtuu.”

”Adoptio on lopullinen ratkaisu, ja siten äärimmäisen vastuullinen. (.,) olen huolissani, että päätöksiä tekevät liian kiireiset ja kokemattomat sosiaalityöntekijät.”

Vastaajat kertovat, että adoptioon voitaisiin ryhtyä väärällä motiivilla, esimerkiksi sosiaalityöntekijän, biologisen vanhemman tai lasta toivovien tulevien adoptiovanhempien näkökulmasta, mikä tekisi adoption käytöstä epäeettistä. Useat vastaajat kertovat, että kunta voisi käyttää adoptiota säästämiskeinona, jolloin adoptioon voitaisiin ryhtyä liian herkästi. Kunta voisi painostaa sosiaalityöntekijöitä ja heidän välityksellään myös biologisia vanhempia adoptioon. Adoption avulla kunta voisi siirtää vastuun lapsesta adoptiovanhemmille ja säästää lastensuojelun kuluissa. Huolena on myös, että lapsi voitaisiin säästösyistä adoptoida pitkäaikaisesta sijaisperheestä, joka ei ole halukas adoptoimaan lasta.

”Ongelmallista on, mikäli adoption kautta yritettäisiin keinotekoisesti vähentää lastensuojelun sijaishuollon kuluja kunnassa eikä arvioitaisi tilannetta pelkästään lapsen edun kannalta. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän arvioon tilanteessa tulisi luottaa, eikä arvioida asiaa talousnäkökulmasta. Lastensuojelun sijaishuoltoon varatut resurssit ovat pienehköt ja tällöin on vaarana, että liian nopeasti päädyttäisiin adoptioon.”

Vastaajien mukaan riskinä on myös, ettei vanhemmille välttämättä tarjottaisi riittävästi tukea vanhemmuuden parantamiseksi ennen adoptioon ryhtymistä, vaikka vanhemmat ovat oikeutettuja lastensuojelun tukitoimiin. Muutama vastaaja on huolissaan, että adoptiota voitaisiin käyttää tilanteissa, joissa kunnalla ei ole resursseja tukea vanhempien vanhemmuutta riittävästi. Eräs vastaaja kyseenalaistaa, olisiko yhteiskunnassamme ylipäätään tarjolla riittävästi tukea ja apua biologisille vanhemmille ennen ryhtymistä adoptioon. Aiemman tutkimuksen valossa huostaanotettujen lasten vanhemmilla on samanlainen näkemys tuen saamattomuudesta. He kokevat Hoikkalan ja Heinosen (2013) selvityksen mukaan jäävänsä huostaanoton jälkeen yksin ja vaille suunnitelmallisia perheen jälleenyhdistämiseen suuntaavia palveluita.

Kertoessaan adoptioprosessin ja päätöksenteon haasteista, vastaajat kertovat oikeastaan ylipäätään lastensuojelun päätöksenteon ongelmista. Voi sanoa, että vastaajien huolena on, että adoptiopäätökset tehtäisiin järjestelmässä, jossa ei välttämättä pystytä hyvään päätöksentekoon ja jossa voi tulla virheitä. Vastaajien huoli vaikuttaa perustellulta huostaanottoihin liittyvän päätöksenteon haasteellisuuden kannalta: Ida Juhaszin & Marit Skivenesin (2016) kyselytutkimuksessa 75 prosenttia (n=156) suomalaisista lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä arvioi, että on olemassa tekijöitä, jotka haittaavat merkittävästi huostaanottopäätöksentekoa. Suurin osa vastaajista arvioi, että huostaanottopäätöksiä haittaa kiire, liian suuret asiakasmäärät, työn johtamisessa ja työorganisaatiossa olevat puutteet, sosiaalityöntekijöiden ammatillinen epäpätevyys sekä yhteistyön toimimattomuus.

Adoptiopäätöksen seuraamukset

Vastaajien mukaan on ongelmallista, että mahdollisesti virheellisiä tai lapsen edun vastaisia adoptiopäätöksiä ei voida purkaa myöhemmin. Vastaajien mielestä pysyviä ja peruuttamattomia päätöksiä ei pitäisi tehdä myöskään siksi, ettei elämää voi ennakoida: biologisten vanhempien tilanne voi parantua, jolloin he voisivat myöhemmin kyetä huolehtimaan lapsestaan. Muutama vastasi, että lapsen kasvaessa ja hänen tarpeidensa muuttuessa vanhempien kyky huolehtia lapsesta voi parantua. Biologiset vanhemmat voivat myös muuttaa mieltään ja haluta lapsensa takaisin. Tai vanhemmaksi kasvanut lapsi voi olla sitä mieltä, ettei olisi halunnut tulla adoptoiduksi.

”Mielestäni sosiaalityöntekijä ei pysty ennustamaan tulevaisuutta tai sitä kuntoutuvatko vanhemmat koskaan. Sen vuoksi sosiaalityöntekijällä ei ole oikeutta tehdä adoptiopäätöstä”

”Adoptio on melko lopullinen ja jollain ihmeenkaupalla vanhemmat saattavat ajansaotossa raitistua ja kunnostautua, jolloin lapsen mahdollista palata kotiin.”

Osa vastaajista ajattelee, että adoptioon ei tulisi ryhtyä heti vaan huostaanoton kautta, jotta tilanteessa säilyisi "takaportti" ennen pysyvän päätöksen tekemistä. Biologisille vanhemmille tulisi huostaanoton kautta antaa mahdollisuus muutokseen, ja adoptioon olisi mahdollista ryhtyä, jos muutosta ei tapahtuisi. Takaportin käyttö nähdään hyväksi myös lapsen kannalta: lapsi pitäisi sijoittaa tulevaan sijaisperheeseen, joka voi adoptoida hänet myöhemmin. Tällöin lapselle ei tulisi sijaishuoltopaikan muutosta ja toisaalta olisi mahdollista varmistaa, että asiat lapsen ja perheen välillä sujuvat hyvin ennen perheen muuttamista adoptioperheeksi.

"Huostaanotto parempi, koska vanhemmat voivat vielä muuttaa kantaansa ja toisaalta heillä voi olla myös mahdollisuus muuttaa omaa elämäntapaansa. Pikainen sijoitus lapsen kannalta kiireellinen. Olen tavannut myös "hyviä sijaisvanhempia", jotka eivät juuri tämän lapsen kanssa ole jaksaneetkaan. Siten huostaanoton aikana voi myös seurata, miten vuorovaikutus sij. perheen ja lapsen välillä lähtee sujumaan."

Osa vastaajista kertoo, että biologisia vanhempia olisi käytännössä vaikea saada suostumaan adoptioon, koska he menettäisivät siinä vanhempainoikeutensa. Lisäksi vastaajien mukaan olisi mahdollista, että jos adoptiota käytettäisiin lastensuojelussa, voisi se heikentää biologisten vanhempien hakeutumista lastensuojeluun, kun pelkona olisi lapsen pysyvä menettäminen. Samasta syystä adoption mahdollisuus voisi johtaa myös lastensuojelun ja biologisten vanhempien yhteistyön heikkenemiseen, kun vanhemmat voisivat herkemmin salata ongelmiaan.

Osa vastaajista arvioi, että adoptio on liian rajua menetelmä ja liian suuri julkisen vallan puuttuminen perhe-elämään ja vanhempainoikeuksiin. Muutama vastaaja kertoo, että myös lapsella on oikeus biologisiin vanhempiinsa ja sukuunsa. Vastaajat linjaavat, että erityisesti tahdonvastaisten adoption käyttö olisi ongelmallista vanhempainoikeuksien kannalta.

"Adoptio on menetelmänä rajua. Se mitätöi lapsen biologiset vanhemmat kokonaan"

"Adoptiossa puututaan rajusti vanhempien oikeuksiin, mikä tekee siitä ihmisoikeusnäkökulmasta hyvin haastavan kysymyksen."

7.2 Lastensuojelun tukitoimien ja valvonnan päättyminen adoptioon

Vastaajien mukaan adoption käytössä ongelmallista olisi, että sen jälkeen niin lapsi, biologiset vanhemmat kuin adoptiovanhemmatkaan eivät olisi lastensuojelun tuen ja valvonnan piirissä. Adoptoitu lapsi ei saisi lastensuojelun tukitoimia, vaikka useat vaikeista olosuhteista tulevat lapset niitä tarvitsisivat. Traumatisoituneet lapset voivat vastaajien mukaan tarvita pitkäaikaisia ja kalliita tukitoimia, jotka voisivat olla vaikeasti saatavilla adoptioperheille. Lapsi ei olisi myöskään oikeutettu sijaishuollon jälkeiseen jälkihuoltoon. Lisäksi adoptoitu lapsi jäisi vaille sijaishuollon sosiaalityöntekijää, joka vastaa lapsen asioista kokonaisuutena.

Vastaajien huolena on myös, että adoptiovanhemmat eivät saisi lastensuojelun ulkopuolella ollessaan tarvitsemaansa tukea mahdollisesti traumatisoituneen lapsen hoidossa.⁹ Jos sijaisperheestä tulisi adoptioperhe, menettäisi se aiemmin saamansa lastensuojelun tukitoimet, myös taloudellisen tuen. Vastaajien mukaan adoptioperheille tulisi taata samat tukitoimet kuin sijaisperheille, mukaan lukien taloudellinen tuki. Adoption jälkeisten tukien saamattomuus liitetään vastauksissa kunnan säästötoimiin. Koska adoption jälkeen lapsi ei ole enää kunnan lastensuojelun vastuulla, eikä ”kuormita” lastensuojelun tukitoimia, tarjoaa se mahdollisuuden resurssien säästämiseen.

Vastaajien mukaan myös biologiset vanhemmat voisivat jäädä ilman tarvitsemiaan tukitoimia, kun he eivät enää kiinnittyisi lastensuojeluun. Lisäksi, kun tavoitteena olisi adoptio eikä lapsen palaaminen biologisten vanhempien luokse, saattaisi biologisten vanhempien tukeminen lastensuojelussa vähentyä. Tuen saamisen lisäksi lastensuojelun asiakkuuden päättyemisessä ongelmallista olisi vastaajien mukaan lastensuojelun valvonnan loppuminen. Adoptioperheitä ei valvota samalla tavoin kuin sijaisperheitä tai sijaishuoltolaitoksia.

“(...) vastuuta lykättäisiin lapsen edun vastaisesti adoptiovanhemmille (nyt jo sijaisperheiden kohdalla näin tapahtuu). Kuka seuraa adoptiovanhemmuutta? Ei kukaan käsittäkseni. Onko oikein lasta kohtaan olla varmistamatta hänen hyvinvointinsa, kun hän on jo kokenut ehkä vakavaakin kaltoinkohtelua?”

”Sijoitetulla lapsella saattaa olla paremmat mahdollisuudet saada terapia- tms. apua (esim. isojen yleishyödyllisten organisaatioiden omat psykologi-, terapia- yms. palvelut) kuin adoptio- eli ”tavallisessa” perheessä asuvalla lapsella. On melko todennäköistä, että lapsi joka ei pysty asumaan biologisten vanhempiensa luona, tulee jossain elämänvaiheessa tarvitsemaan em. apua.”

⁹ Mainittava on, että adoptioperheet ovat oikeutettuja lastensuojelulain (417/2007) ja sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisiin tukitoimiin siinä missä muutkin perheet.

7.3 Lapsen edun mukainen adoptioperhe

Useat vastaajat arvioivat, että adoption käytössä haastavaa voi olla se, ettei lapsi välttämättä päädy etunsa mukaiseen adoptioperheeseen. Vastaajat myös ajattelevat, että ylipäättään adoptioperheen saaminen kaikille lapsille, joiden kohdalla adoptio olisi sopiva vaihtoehto, olisi vaikeaa. Traumatisoituneelle ja haasteelliseksi katsotulle lapselle ei välttämättä löydy halukasta adoptioperhettä, näin erityisesti vanhempien lasten kohdalla. Eräs vastaaja arvioi, että tämä voisi johtaa lasten aseman eriarvoistumiseen: osa lapsista voitaisiin adoptoida ja toisia ei.

Toinen syy siihen, miksi lasten voi olla vaikea saada adoptioperhettä, on vastaajien mukaan se, etteivät sijaisperheet välttämättä halua adoptoida lapsia, sillä he menettäisivät tällöin saamansa taloudellisen tuen. Useat sijaisperheet hoitavat sija lapsia työkseen ja menettäisivät adoptiossa elantonsa. Toisaalta muutama vastaaja on perustellut adoption käyttöä sillä, että on paljon adoptioperheitä, jotka odottavat lasta, ja siksi lapset pääsisivät adoptiossa perhehoitoon. Ongelmana voi olla, että ”helpommat” ja nuoremmat lapset saisivat adoptioperheen itselleen todennäköisemmin, sekä lapset, joiden perhehoitajat ovat kodin ulkopuolella töissä ja joiden elanto ei tule vain perhehoitajuudesta. Tällainen ilmiö on nähtävissä adoptoitavan lapsen iän osalta esimerkiksi Englannissa, missä sijaishuollossa olevat lapset adoptoidaan sitä harvemmin, mitä vanhempi he ovat (Brown & Ward 2013, 88).

“Pienille lapsille löytyy adoptiovanhempia, isommat saattaisivat olla heikommassa asemassa”

“Ovatko adoptiota haluavat vanhemmat sellaisia, jotka ovat valmiita ottamaan huostaan otetun lapsen, kun taustat ovat selvillä?”

Adoptiossa on vastaajien mukaan myös se riski, että adoptioperhe ei ole lapsen tarpeille sopiva. Useat vastaajat kirjoittavat siitä, ettei adoptioperheen saaminen takaa lapsen edun toteutumista, sillä adoptioperheillä voi olla ongelmia siinä missä muillakin perheillä. Vastaajien mukaan on esimerkiksi mahdollista, ettei lapsi kiinny adoptiovanhempiin tai vanhemmat adoptiolapseen, jolloin adoptio ei varmista vastavuoroista kiintymyssuhdetta. Lapsi voi vastaajien mukaan päätyä myös adoptiovanhemmille, joilla ei ole riittävästi kykyä traumatisoituneen ja vaativan lapsen hoitamiseen. Osa vastaajista arvioi, että sijaisvanhemmilla on adoptiovanhempia enemmän ammattitaitoa huolehtia lapsista. Vastaajien mukaan adoptiovanhemmat voivat uupua traumatisoituneen tai muuten vaativan lapsen kanssa ja jopa haluta luopua tästä. Vastaajat pohtivat, mitä tapahtuisi lapselle, joka on adoptoitu, mutta josta adoptiovanhemmat haluavat luopua.

Vastauksissa tuodaan esille, että koska on mahdollista, että lapsi voi joutua uudelleen sijaishuoltoon, adoptio perheeseen ei takaa aina pysyvyyttä lapselle. Adoptoitujen lasten päätyminen toisinaan uudelleen sijaishuoltoon on tuttu ilmiö maissa, joiden lastensuojelupolitiikkaan adoptio kuuluu

(Coakley & Berrick 2007, 101–102). Vastaajat yhdistävät adoptiovanhempien jaksamisen ja hyvinvoinnin heidän saamiinsa tukitoimiin. Jos adoptiovanhemmat ja lapsi jäävät lastensuojelun tukien ulkopuolelle, on vanhemmilla huonommat mahdollisuudet pärjätä vaativan lapsen kanssa ja suurempi todennäköisyys uupua ja haluta luopua lapsesta.

“Entä jos adoptioperhe ei olekaan lapselle paras mahdollinen paikka eikä hänen etunsa mukainen?”

”Työssäni olen kohdannut useita adoptiolapsia, joiden oirehdinta on ollut niin voimakasta, että on jouduttu huostaanottoon koska adoptioperhe ei ole pärjännyt. Lähinnä nämä lapset ovat olleet ulkomailta adoptoituja. Adoptiovanhemmat eivät ole ymmärtäneet miten traumaattisista olosuhteissa lapset ovat asuneet ja oireilu on tullut yllätyksenä.”

”Myös adoptiovanhemmat voivat ”väsyä” vanhemmuuteen, ja aiheuttaa omalla toiminnallaan sijoituksen tarvetta.”

Vastaajat kyseenalaistavat adoptioperheiden saaman valmennuksen riittävyyden lastensuojelun lapsista hoitamiseen. Adoptioperheet eivät välttämättä pystyisi olemaan lapsen edun mukaisia kasvattajia riittämättömän valmennuksen vuoksi eivätkä “ymmärtäisi mihin ryhtyvät”. Lapsen kasvattamisen hankaluus voisi tulla niille yllätyksenä ja johtaa haluun luopua lapsesta. Vastaajien mukaan perheitä ei myöskään välttämättä arvioida riittävästi ennen adoptioperheiksi ryhtymistä.

Sekä adoptionhakijoiden että sijaisvanhemmiksi aikovien tulee lain mukana saada ennakkovalmennusta ennen lapsen sijoittamista perheeseen¹⁰ (Adoptiolaki 21 §; Perhehoitolaki 6 §). Adoptioneuvonnassa valmennetaan hakijoita adoptiovanhemmuuteen ja samalla arvioidaan heidän soveltuvuuttaan adoptiovanhemmiksi (STM 2013, 34). Näin ollen vastaajien näkemys siitä, ettei adoptiovanhempia valmennettaisi kuten sijaisvanhempia, saattaa pohjautua tietämättömyyteen.

¹⁰ Sijaisvanhempien PRIDE-valmennus, jota ylläpitää Suomessa Pesäpuu ry, kestää noin neljästä kuuteen kuukautta. Se sisältää yhdeksän teemallista ryhmätapaamista sekä perhekohtaisia tapaamisia ohjaajan kanssa. (Pesäpuu ry 2017.) Adoptioneuvonnan kesto vaihtelee tilanteen mukaan. Esimerkiksi Helsingissä se on yleensä noin vuoden mittainen prosessi, johon kuuluu keskimäärin kahdeksan toimistotapaamista ja yksi kotikäynti (Helsingin kaupunki 2017). Neuvonnan päätteeksi sosiaalityöntekijä kirjoittaa adoptiolupahakemusta varten kotiselvityksen, josta käyvät ilmi mm. adoptionhakijan motiivit, terveydentila ja taloudellinen tilanne (AdL 30 §; STM 2013, 116).

Tietenkin on myös mahdollista, että vastaajilla on kokemusta adoptioeuvonnasta, jonka he ovat todenneet riittämättömäksi.

7.4 Biologisten vanhempien ja lapsen yhteyden ja suhteen ylläpito adoptiossa

Adoption myötä lastensuojelun tukitoimien ulkopuolelle jääminen voi vastaajien mukaan vaarantaa biologisten vanhempien ja lapsen yhteydenpidon ylläpitämisen onnistumisen. Ylläpitämisestä huolehtiminen jäisi adoptiovanhempien vastuulle, eivätkä he välttämättä osaisi tai haluaisi huolehtia yhteydenpidosta. Toisaalta ongelmallista voisi vastaajien mukaan olla myös se, ettei lastensuojelu olisi enää adoptiossa rajoittamassa yhteydenpitoa. Tällöin biologiset vanhemmat tai biologinen suku voisivat tulla liaksi mukaan adoptioperheiden elämään tai haitata adoptio-perheiden toimintaa.

Vastaajat kertovat, että yhteydenpito biologisten vanhempien ja lasten välillä on heidän oikeutensa. Vastaajat perustelevat sitä, miksi huostaanotto olisi heidän mielestään adoptiota parempi vaihtoehto sillä, että adoptio katkaisisi biologisten vanhempien ja lapsen yhteydenpidon. Muutama vastaaja tarkentaa, että biologiset vanhemmat ovat tärkeitä lapselle ja siksi lapsen pitää voida olla yhteydessä vanhempiinsa. Tärkeänä pidetään myös lapsen ja muun suvun yhteyden säilymistä. Lisäksi vastaajat arvioivat, että juurien ja perhetaustan tietäminen on tärkeää lapselle ja siksi adoption käyttö olisi ongelmallista. Avoimissa vastauksissa muutama vastaajista kertoo, että biologista sidettä vanhempien ja lapsen välillä tulee kunnioittaa eikä sitä tule rikkoa adoptiolla. Biologisen siteen katkaiseminen kerrotaan olevan traumaattista ja raskasta sekä lapselle että biologisille vanhemmille.

”Yhteys täytyy säilyttää, vaikka vanhemmat asuisivat sillan alla tai vankilassa”

”Lapsen tulee saada tuntee oikeat vanhempansa ja saada olla heihin yhteydessä, vaikka vain kerran vuodessa valvotusti. Adoptiossa yhteys biologisiin vanhempiin katkeaa”

”Lapsen on hyvä tietää ja muistaa, mistä hän on ”peräisin”, vaikka taustalla on todella huonoja kokemuksia – tieto ja ymmärrys siitä, mitä vanhemmat ovat, voi myöhemmin auttaa, kun lapsen täytyy käsitellä taustansa ja mahdollisesti päästä yli huonon kohtelun aiheuttamista traumoista.”

”Mikäli biologisille juurille ei anneta mitään arvoa, ollaan pahasti hakoteillä”

Kertoessaan biologisen suhteen ja yhteyden katkaisemisen ongelmasta vastaajat saattavat viitata sellaiseen adoptioon, joka toteutettaisiin käytännössä siten, että yhteydenpito biologisten vanhempien ja lapsen kanssa katkaistaan. Tämä saattaa kertoa siitä, että vastaajat eivät ole tietoisia avoimen adoption mahdollisuudesta, jossa yhteys lapsen ja biologisten vanhempien välillä säilyy, ja siitä, että adoptiolaki (58–64 §) on säätänyt lapsen oikeudeksi tavata tai olla muulla tavoin yhteydessä aikaisempaan vanhempaansa. Samalla tavalla vastaukset, joissa kerrotaan adoption käytön olevan ongelmallista siksi, että lapsella tulee olla oikeus tietää taustastaan, voivat kertoa tietämättömyydestä adoptiolaista (93 §), jonka mukaan 12-vuotta täyttäneellä adoptiolapsella on oikeus tietää aikaisempien vanhempiensa henkilöllisyys.

Tietämättömyys adoption käytäntöjä kohtaan vaikuttaa sinänsä mahdolliselta, sillä harva vastaajista (24 %) kertoo saanut adoption liittyvää koulutusta, ja useat vastaajat kertovat, ettei heillä ole tietoa adoption käytöstä kertoessaan siitä, mitkä tekijät estäisivät adoption puheeksi ottamista biologisten vanhempien kanssa. Kyselyn taustakuvauksessa vastaajille on kerrottu, että adoptio on mahdollista toteuttaa ns. avoimena adoptiona, jolloin lapsen yhteys hänelle tärkeisiin ihmisiin (esim. biologisiin vanhempiin ja sisaruksiin) voi jatkua adoption jälkeen virallisestikin. On mahdollista, että kaikki vastaajat eivät ole lukeneet taustakuvausta.

Vastaajien mukaan adoption käyttöä lastensuojelussa estäisi myös se, etteivät viranomaiset todennäköisesti ryhtyisi adoptioon biologista vanhemmuutta korostavan järjestelmän ja työotteen vuoksi. Eräs vastaaja arvioi, että biologisen vanhemmuuden paremmuuden myytti on niin vahva, että adoption käyttö olisi haastavaa lastensuojelussa. Enemmistö vastaajista ei kuitenkaan vaikuta pitävän biologista vanhemmuutta ensisijaisena arvona, sillä vain 5 prosenttia (n=39) vastaajista on sitä mieltä, että biologiselle siteelle lapsen ja vanhemman välillä pitäisi antaa enemmän painoarvoa kuin adoption hyödyille. Lisäksi vain 6 prosenttia (n=46) vastaajista arvioi 9-vuotiaan Marian tapauksessa, että tilanteessa biologisten vanhempien tukemiseen tulisi panostaa niin paljon, että Marian olisi mahdollista palata vanhempiensa luokse.

“Suurin ongelma on nähdäkseni nykyinen myytti siitä, että biologiset vanhemmat olisivat jotenkin parempia hoitamaan lasta kuin joku muu.”

“Suomalainen systeemi, joka korostaa biologisen vanhemman mielipidettä ja tahtoa siinäkin tapauksessa, ettei mitään eväitä vanhemmuuteen ole.”

8.

Yhteenveto

Selvityksessä kartoitettiin lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten näkemyksiä, kokemuksia ja asenteita adoption asemasta ja käytöstä lastensuojelussa. Vastaajat rajattiin ammattilaisiin, jotka kohtaavat työssään tilanteita, joissa lapsen tarve kodin ulkopuoliseen huolenpitoon ja kasvatukseen voi tulla esiin.

Kyselyn mukaan ammattilaiset kohtaavat toisinaan tilanteita, joissa ajattelevat adoption olevan lapsen edun mukaista, mutta he ottavat adoption harvoin puheeksi vanhempien kanssa.

Vaikka adoptio on adoptiolakiin perustuvana jo nyt mahdollinen lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen käytäntö, adoptiota ei avoimien vastausten perusteella nähdä todelliseksi vaihtoehtoksi, koska adoptiosta ei tiedetä ja koska lastensuojelulaki ei tuo adoptiota esille vaihtoehtona. Kyselyn perusteella lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevillä ei ole välttämättä tietoa adoptiosta, eikä sen käytön tai ”avoimen adoption” käytön mahdollisuudesta.

Jotta adoptio voisi olla todellinen vaihtoehto, jota harkittaisiin ja joka otettaisiin puheeksi, on adoptiotietoutta lisättävä esimerkiksi ammattilaisten koulutuksen kautta. Pienellä osalla (alle viidenneksellä) vastaajista on kokemuksia, mutta vähänlaisesti, tilanteista, joissa adoptioon on päädytty tilanteessa, jossa lapsen huostaanotto olisi ollut toinen vaihtoehto.

Enemmistö lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevistä vastaajista on sillä kannalla, että adoptiolla pitäisi olla vahvempi rooli sijaishuoltojärjestelmässä. Adoption käytöllä nähdään olevan mahdollista vahvistaa lapsen edun ja oikeuksien toteutumista tilanteissa, joissa hän ei todennäköisesti pysty palaamaan sijaishuollosta biologisten vanhempien hoitoon. Samanaikaisesti vastaajat ovat tuoneet esiin, että adoption käyttö ei kuitenkaan olisi ongelmatonta, eikä adoptiopäätös itsearvoisesti vahvistaisi lapsen edun ja oikeuksien toteutumista.

Lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevistä vastaajista enemmistö arvioi lapsen edun ja toteutumisen olevan vaarassa nykyisessä väliaikaisuuteen perustuvassa sijaishuoltojärjestelmässä. Lapsen edun ja oikeuksien toteutumattomuus liitetään sijaishuollossa tapahtuviin lapsen edun vastaisiin sijaishuoltopaikan muutoksiin.

Ammattilaisten huoli sijaishuoltopaikkojen vaihtumisesta ja sitä kautta sijaishuollon laadun heikentymisestä on tullut esiin muissa viimeaikaisissa selvityksissä (Hoikkala & Lavikainen 2015, 39). Kyselyyn vastanneet lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevät ammattilaiset näkevät sijaishuoltopaikkojen muutosten olevan lapsille haitallisia ihmissuhteiden ja kasvu ympäristön vaihtumisen vuoksi ja toisaalta jo pelkän muutoksen mahdollisuuden tuottavan turvattomuutta ja vaikeuttavan kiintymyssuhteiden muodostumista.

Vastaajat näkevät adoption keinona vahvistaa pysyvyyden toteutumista, jos lapsi ei todennäköisesti pysty palaamaan takaisin biologisten vanhempiensa luokse. Näissä tilanteissa adoption katsotaan voivan turvata lapselle paremmin pysyvät perhe-, ihmis- ja kiintymyssuhteet ja turvalliset kasvuolosuhteet ilman, että lapsi joutuu odottamaan vanhemmissa tapahtuvaa muutosta tai olemaan

epätietoinen tulevaisuudestaan. Katkeamattomat ja turvalliset kiintymyssuhteet nähdään tärkeiksi lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta. Lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevien ammattilaisten perustelut sille, miksi adoptio on joissakin tilanteissa huostaanottoa parempi vaihtoehto, muistuttaa paljon selvityksen johdannossa esitettyjä käytäntöjä, joita kutsutaan pysyvyysuunnitteluksi joissakin maissa.

Lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevien näkemykset kiinnittyvät myös siltä osin pysyvyyskeskusteluun, että lapsen ikä, ikäsidonnainen kehitysvaihe ja kiintymyssuhteen muodostuminen nähdään vastauksissa merkityksellisiksi adoptiota pohdittaessa. Adoptio nähdään hyvänä vaihtoehtona erityisesti tilanteissa, jossa pienen lapsen kiintymyssuhteet tulisi turvata. Lisäksi pienellä lapsella voisi olla edessään vuosia sijaishuollossa, jolloin tärkeäksi nähdään, että lapselle mahdollistetaan pysyvyys.

Avoimen adoption mahdollisuus nähdään kyselyssä tärkeänä perusteena sille, miksi adoptiota voitaisiin joissakin tilanteissa käyttää huostaanoton vaihtoehtona. Näin yhteydenpito biologisten vanhempien, läheisten ja lapsen välillä voisi jatkuu adoption jälkeenkin.

Yleisesti painotettiin tärkeänä asiana sitä, että adoptio toteutettaisiin vain silloin, kun vanhemmat ovat suostuvaisia adoptioon. Biologisten vanhempien suostumusta ei kuitenkaan pidetä ehdottomana edellytyksenä adoptiolle, sillä tahdonvastaisen adoption käyttö olisi enemmistön vastaajista mielestä hyväksyttävää tietynlaisissa tilanteissa. Vaikuttaa siltä, että tahdonvastainen adoptio ollaan valmiita hyväksymään tilanteissa, joissa biologisilla vanhemmilla ei ole kykyä hoitaa lasta eikä muutosorientaatiota tilanteen muuttamiseen, vanhemmille on jo annettu mahdollisuus parantaa omaa tilannettaan, yhteydenpito lapsen kanssa on ollut heikko ja joissa vanhemmat ovat olleet väkivaltaisia lasta kohtaan.

Kyselyyn vastanneiden lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevien sosiaali- ja terveydenalan ammattilaisten arviot adoption käytöstä ovat osaltaan samansuuntaiset suomalaisten “yleisen mielenpitoa” kanssa. Kuten aikaisemmin todettiin, asiaa on tutkittu esittämällä vastanneelle otokselle suomalaisesta väestöstä samanlaisen tapauskuvaus. Ero adoptiota kannattavien osuuden välillä on pieni, mutta silti on mielenkiintoista, että kymmenyksen suurempi osa vastanneista lapsi- ja perhepalvelujen ammattilaisista kuin väestöotoksesta näkee tarvetta adoption käyttöön. Kyse voi olla esimerkiksi siitä, että lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevistä ammattilaisista useampi hyväksyy vanhempien oikeuksiin puuttumisen.

Näkemykset adoption mahdollisesta roolista lastensuojelussa näyttäytyvät kyselyssä kahdenlaisina: toisaalta adoptio nähdään perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamisena ja toisaalta mahdollisuutena edistää lapsen oikeuksia. Perhe-elämään ja yksilön oikeuksiin, erityisesti vanhempainoikeuksiin, puuttumisen vuoksi adoption käytön mahdollisuus nähdään ongelmallisena lastensuojelun toimivuuden näkökulmasta: se voisi lisätä lastensuojelun “pelottavuutta” ja nostaa kynnyksen perheiden hakeutumiselle lastensuojelun palveluihin sekä vaikeuttaa avointa dialogia perheiden ja lastensuojelun välillä. Vastaajat arvioivat, että käytännössä biologisten vanhempien olisi

vaikea suostua adoptioon avoimen adoption mahdollisuudesta huolimatta, koska adoptiossa vanhempainoikeudet siirtyvät pysyvästi. Vastauksissa on nähtävissä myös vanhempien oikeutta muutokseen painottava orientaatio eli ajatus siitä, että pysyviin toimenpiteisiin ei tule ryhtyä, koska vanhemmilla tulee olla mahdollisuus muutokseen. Voi olla, että tämän kaltaisen orientaation vuoksi sosiaalityöntekijät suhtautuvat vastauksissaan muita ammattiryhmiä kriittisemmin adoptioon (ks. Pösö 2016).

Lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevät vastaajat näkevät vanhempien (ja lasten) oikeuksiin puuttumisessa yhdeksi ongelmaksi sen, että adoptiopäätökset voitaisiin tehdä virheellisesti, väärin motiivein tai ilman, että vanhemmat ovat saaneet riittävästi lastensuojelun tukitoimia. Vastaajat ovat huolissaan siitä, että lastensuojelujärjestelmässämme ei välttämättä kyettäisi tekemään hyviä adoptiopäätöksiä päätöksentekoprosessissa olevien ongelmien vuoksi. Huolena on myös, että lapsen etu ja oikeudet eivät adoptiossa toteutuisi kaikissa tilanteissa, koska lapsi ei välttämättä päädy etunsa mukaiseen tai pysyvään adoptioperheeseen. Ongelmaksi lapsen edun toteutumisessa nähdään myös lastensuojelun tukitoimien ja valvonnan loppuminen adoption jälkeen.

Kyselyn tuloksia ei voi yleistää koskemaan kaikkia lapsi- ja perhepalveluissa työskenteleviä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, mutta tulokset tuovat silti tärkeällä tavalla näkyviin näiden ammattilaisten kokemuksia, asenteita ja näkemyksiä adoption käytöstä.

Selvityksen perusteella on selvää, että niin adoption rooli lastensuojelussa kuin siihen kohdistuvat näkemykset ja asenteet ovat moniulotteisia ja ristiriitaisiakin. Selkeimmin adoptiota kannatettiin vaihtoehtona pitkäaikaiselle sijaishuollolle, koska nykyiset sijaishuollon käytännöt eivät vastaajien mukaan välttämättä turvaa lapsen etua ja oikeuksia parhaalla mahdollisella tavalla. Kun adoptio nähtiin tarkoituksenmukaiseksi vaihtoehdoksi, arvioitiin lapsen etu ja oikeudet biologisia siteitä ja vanhempainoikeuksia tärkeämmiksi. Enemmistö vastaajista oli sitä mieltä, että lapsen etu ja oikeudet pystyttäisiin joissain tilanteissa turvaamaan paremmin lastensuojelulakiin tällä hetkellä kuulumattoman adoption harkitulla ja huolellisella käytöllä.

9.

Lähteet

Ailasmaa, Reijo (2015) Kuntien terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstö 2014. Tilastoraportti 16/2015. Suomen virallinen tilasto. Kuntien terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstö. THL. <http://www.julkari.fi/handle/10024/126388>. Luettu 1.9.2017.

Barth, Richard P. (1999) After safety, what is the goal of child welfare services: permanency, family continuity or social benefit? *International Journal of Social Welfare* 8 (4), 244–252. DOI: 10.1111/1468-2397.00091

Brown, Rebecca & Ward, Harriet (2013) Decision-making within child's timeframe. An overview of current research evidence for family justice professionals concerning child development and the impact of maltreatment. Working Paper 16. Second Edition. Childhood wellbeing research centre. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/200471/Decision-making_within_a_child_s_timeframe.pdf. Luettu 15.10.2017

Coakley, Jennifer & Berrick, Jill (2006) Research review: in a rush to permanency: preventing adoption disruptions. *Child and Family Social Work* 13(1), 101–112. DOI: 10.1111/j.1365-2206.2006.00468.x

Eriksson, Pia (2016) Fear of loss of a wanted child: emotional accounts of Finnish prospective adoptive parents in pre-adoption services. *Adoption & Fostering* 40 (3), 209–218. DOI: 10.1177/0308575916661270

Eriksson, Pia & Elovainio, Marko & Mäkipää, Sanna & Raaska, Hanna & Sinkkonen, Jari & Lapinleimu, Helena (2014) The satisfaction of Finnish adoptive parents with statutory pre-adoption counselling in intercountry adoptions. *European Journal of Social Work* 18(3), 412–429. DOI: 10.1080/13691457.2014.933092

Eskola, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 133–157.

Freundlich, Madelyn & Avery, Rosemary Jane & Munson, Sara & Gerstenzang, Sarah (2006) The meaning of permanency in child welfare: Multiple stakeholders' perspectives. *Children and Youth Services Review* 28 (7), 741–760. DOI: 10.1016/j.childyouth.2005.08.008

Gilbert, Neil & Parton, Nigel & Skivenes, Marit (2011) Changing patterns of response and emerging orientations. Teoksessa Neil Gilbert, Nigel Parton & Marit Skivenes (toim.) *Child protection systems: International trends and orientations*. New York: Oxford University Press.

Helsingin kaupunki (2017) Adoptioeuvonta. <https://www.hel.fi/sote/fi/palvelut/palvelukuvaus?id=3519>. Viitattu 1.10.2017.

Hoikkala, Susanna & Heinonen, Hanna (2013) Samalla puolella? Näkökulmia perheiden jälleenyhdistämiseen lastensuojelussa. Lastensuojelun keskusliitto. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Samalla_puolella_Nakokulmia_perheiden_jalleenyhdistamiseen_lastensuojelussa.pdf. Luettu 10.11.2017

Hoikkala, Susanna & Lavikainen, Ville (2015) Sattumuksia vai suunnitelmallisuutta? Selvitys sijaishuollon laadusta. Lastensuojelun Keskusliitto. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Sattumuksia-vai-suunnitelmallisuutta.pdf>. Luettu 10.11.2017

Holland, Sally & Faulkner, Alex & Perez-del-Aguila, Rossana (2005) Promoting stability and continuity of care for looked after children: a survey and critical review. *Child and Family Social Work* 10 (1), 29–42. DOI: 10.1111/j.1365-2206.2004.00339.x.

Högbacka, Riitta (2008) The Quest for a Child of One's Own: Parents, Markets and Transnational Adoption. *Journal of Comparative Family Studies* 39 (3), 311–330.

Juhasz, Ida & Skivenes, Marit (2016) Child welfare workers' experiences of obstacles in care order preparation: a cross-country comparison. *European Journal of Social Work*. DOI: 10.1080/13691457.2016.1256868

Kivistö, Jaana & Hoikkala, Susanna (2014) Syntymäperheiden ja läheisverkoston kanssa työskentely sijoituksen aikana – Nuorten näkökulma. Lastensuojelun Keskusliitto. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Nuorten_nakokulma.pdf. Luettu 9.11.2017

Koskinen, Maarit (2015) Racialization, othering, and coping among adult international adoptees in Finland. *Adoption Quarterly* 18 (3), 169–195. DOI: 10.1080/10926755.2014.895467

Laakso, Riitta (2013) Mistä koti huostaanotetulle lapselle? KAKS. Kunnallissalan kehittämissäatiö. Tutkimusjulkaisu-sarja (73). https://kaks.fi/wp-content/uploads/2015/12/Mista_koti_huostaanotetulle_lapselle.pdf. Luettu 20.10.2017

Laine, Sanna & Pösö, Tarja & Ujula, Tatu (2018) Adoptio lastensuojelussa – lukumääristä ja ominaispiirteistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 2 (83), 199–207.

Lapinleimu, Helena & Peltola, Ville & Raaska, Hanna & Lapinleimu, Jouni & Sinkkonen, Jari & Mäkipää, Sanna & Elovainio, Marko (2012) Ulkomailta adoptoidun lapsen maahantulotarkastus. *Suomen lääkirlehti* 10 (67), 775–781.

Metsämuuronen, Jari (2000) Tilastollisen päättelyn perusteet. *Metodologia-sarja* 3. International Methelp Ky.

Partanen, Päivi (2015) Avoimuus ja perhesiteet adoptoitujen elämässä. *Lisensiaatintyö*. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.

Pelastakaa Lapset ry (2013) Kohtaaminen, kotimaisen adoption kehittämishanke. <http://docplayer.fi/15028342-Kohtaaminen-kotimaisen-adoption-kehittamishanke-2010-2013.html>. Luettu 4.4.2017

Peltonen, Reetta & Timonen, Piritta (2013) Kuinka paljon lapsen etu ja oikeudet painavat uudessa adoptiolaisissa? Teoksessa Piritta Timonen (toim.) Adoptio – lapsen etu? Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 12–33.

Pesäpuu ry (2017) Pride-valmennus sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitseville. <http://www.pesapuu.fi/piilosivut/sijaisvanhempienvalmennus/pride-valmennus>. Luettu 12.10.2017 (nykyisin <https://pesapuu.fi/toiminta/perhehoito/valmennus/>)

Puustinen-Korhonen, Aila & Pösö, Tarja (2010) Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 13. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimisto, Lastensuojelun Keskusliitto, Suomen Kuntaliitto. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/toteutuuko-oikeus-pysyviin.pdf>. Luettu 12.10.2017

Pösö, Tarja (2016) Mistä puhutaan, kun puhutaan lastensuojelusta? Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 7–30.

Pösö, Tarja (2015) Adoptio ja perhehoito. Teoksessa Jari Sinkkonen & Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 16–22.

Pösö, Tarja (2013) Adoptio lastensuojeluna. Teoksessa Piritta Timonen (toim.) Adoptio – lapsen etu? Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 34–50.

Raaska, Hanna (2015): Suomalaistutkimus reaktiivisesta kiintymyssuhdehäiriöstä (FinAdo). Teoksessa Sinkkonen, Jari & Tervonen-Arnkil, Kaisa: Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 102–127.

Raaska, Hanna & Elovainio, Marko & Sinkkonen, Jari & Matomäki, Jaakko & Mäkipää, Sanna & Lapinleimu, Helena (2011) Internationally adopted children in Finland: parental evaluations of symptoms of reactive attachment disorder and learning difficulties – FINADO study. *Child: Care, Health and Development* 38 (5), 697–705. DOI: 10.1111/j.1365-2214.2011.01289.x

Skivenes, Marit (2010) Judging the child's best interests. Rational reasoning or subjective presumptions? *Acta Sociologica* 53(4), 339–353. DOI: 10.1177/0001699310379142

Skivenes, Marit & Helland, Hege (Tulossa) Julkaisematon käsikirjoitus.

Skivenes, Marit & Thoburn, June (2016) Pathways to permanence in England and Norway: A critical analysis of documents and data. *Children and Youth Services Review* 67, 152–160. DOI:10.1016/j.childyouth.2016.05.020

Skivenes, Marit & Thoburn, June (2017) Citizens' views in four jurisdictions on placement policies for maltreated children. *Child and Family Social Work* 22 (4), 1472–1749. DOI: 10.1111/cfs.12369

STM (2013) Adoptioeuvonta. Opas adoptioeuvonnan antajille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 21. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74693/STMjulk_2013_21_Adoptioeuvonta_v2.pdf. Luettu 1.9.2017

THL (2017a) Lastensuojelun käsikirja. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/avoimen-adoptio-merkitys-lastensuojelussa>. Luettu 20.10.2017

THL (2017b) Lastensuojelu 2016. Tilastoraportti 43/2017. Suomen virallinen tilasto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135628/Tr43_17_LASU.pdf?sequence=3&isAllowed=y. Luettu 19.4.2018.

Tilastokeskus (2017) Adoptiot lapsen syntymämaan, ikäryhmän ja sukupuolen sekä adoptiotyyppin mukaan 1987–2016. Tilastokeskuksen PX-WEB tietokannat. Luettu 1.11.2017

Tilburny, Clare & Osmond, Jennifer (2006) Permanency planning in foster care: a research review and guidelines for practitioners. *Australian Social Work*, 59 (3), 256–280. DOI:10.1080./03124070600833055

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vinnerljung, Bo & Hjern, Anders (2011) Cognitive, educational and self-support outcomes of long-term foster care versus adoption. A swedish national cohort study. *Children and Youth Services Review* 33 (10), 1902–1910. DOI:10.1016/j.childyouth.2011.05.016

YK:n lapsen oikeuksien komitea (2011) CRC/C/FIN/CO/4. Sopimusvaltioiden yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti antamien raporttien käsittely. Päätelmät: Suomi.

Lainsäädäntö

Adoptiolaki (22/2012) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120022>

Lastensuojelulaki (417/2007) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki%20>

Perhehoitolaki (263/2015) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150263?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perhehoitolaki>

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>

Terveydenhuoltolaki (1326/2010) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=terveydenhuoltolaki>

Liitteet

Liite 1
Saatekirje

Liite 2
Kyselylomake

Liite 3
Ristiintaulukoinnin tulokset

<https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Liite-numero-3.pdf>

Saatekirje

Hyvä sosiaali- tai terveysalan ammattilainen!

(Otsaketta muotoiltu sen mukaan, mille kohderyhmälle saate on lähetetty)

Olisiko adoptio huostaanottoa parempi ratkaisu lapselle?

Tulisiko Suomessa mahdollistaa adoption käyttö lastensuojelullisena toimenpiteenä huostaanoton rinnalla?

Suomalaista lastensuojelua on kritisoitu siitä, että se ei pysty takaamaan pysyvyyttä sijaishuollossa varttuville lapsille, jotka kokevat tavanomaisesti useita sijoituksia kodin ulkopuolelle. Vaikka sijoitus on aina tarkoitettu väliaikaiseksi, voivat lapset viettää sijoituksessa pitkiä jaksoja. Olisiko nyt Suomessa aika keskustella adoption käytöstä lastensuojelussa pysyvyyden varmistamiseksi ja lapsen oikeuksien vahvistamiseksi? Tällä hetkellä adoptio ei kuulu lastensuojelulain mukaisiin kodin ulkopuolelle sijoittamisen käytäntöihin.

Teemme tutkimusta siitä, millaisia näkemyksiä sosiaali- ja terveydenhuollossa lasten ja perheiden parissa työskentelevillä on adoption käytöstä tilanteissa, joissa lapsi ei voi asua vanhempiensa hoidossa ja joissa tällä hetkellä lapsi otetaan huostaan. Siksi lähestymme sinua tällä viestillä ja pyydämme sinua osallistumaan kyselytutkimukseen.

Adoptiossa vanhempainoikeudet siirretään pysyvästi ja se olisi lastensuojelussa voimakkain mahdollinen julkisen vallan puuttuminen yksityiseen perhe-elämään, jolloin sen käyttömahdollisuutta ja haasteita pitää kartoittaa monista eri näkökulmista. Toivomme vastaajien työskentelevän sosiaali- tai terveysalalla lasten tai perheiden parissa. Pidämme tärkeänä eri alojen ammattilaisten runsasmääräistä tavoittamista vastaajiksi. Toivottavasti sinäkin vastaat kyselyyn!

Kyselyyn vastaamiseksi ei edellytetä kokemusta tai tietoa adoptiosta!

Kysely lähetetään alan keskeisten ammattiliittojen ja -yhdistysten kautta sen jäsenille. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Vastaajat ovat täysin anonyymeja, eikä heitä voi millään tavalla jäljittää. Kerättyä aineistoa käytetään tutkimustarkoitukseen ja siitä laaditaan raportti ja mahdollisia jatkotutkimuksia.

Kyselyyn vastaaminen vie noin 20-25 minuuttia.

Tutkimuksen toteuttavat yhteistyössä Adoptioperheet ry, Lastensuojelun Keskusliitto, Pelastakaa Lapset ry ja Tampereen yliopisto. Aineiston keräämisestä vastaan minä, Adoptioperheet ry:n tutkija Eveliina Heinonen. Vastaan mielelläni kyselyyn liittyviin kysymyksiin.

Kysely löytyy osoitteesta: <https://www.webropolsurveys.com/S/516431E01299B632.par>

(Kopioi yllä oleva linkki ja sijoita se selaimen osoitekenttään ja kysely avautuu siellä.) Kysely on avoinna 16.6.2017 asti.

Kiitos jo etukäteen!

Yhteistyöterveisin,
Eveliina Heinonen

Taustakuvaus

(lue ennen kyselyyn vastaamista)

Olemme kiinnostuneita adoption käytöstä tilanteissa, joissa lapsi ei voi asua vanhempiensa hoidossa, ja joissa tällä hetkellä mietitään/käytetään lastensuojelulain (417/2007) mukaisia sijoitusvaihtoehtoja, erityisesti huostaanottoa. Huostaanotto on aina luonteeltaan väliaikainen, tarve jatkaa huostaanottoa tarkistetaan vähintäänkin vuosittain ja pyrkimys on perheen jälleenyhdistämiseen. Huostaanotossa huoltajien oikeuksia rajoitetaan. Adoptiossa sen sijaan vanhempien oikeudet ja kasvatusvastuu siirretään alkuperäisiltä huoltajilta adoptiovanhemmille (adoptiolaki 22/2012). Adoptio on pysyvä. Nykyään adoptio voi olla ns. avoin adoptio, jolloin lapsen yhteys hänelle tärkeisiin ihmisiin (esim. biologisiin vanhempiin ja sisaruksiin) voi jatkua adoption jälkeen virallisestikin.

Lisätietoja kyselystä antaa

Eveliina Heinonen, Adoptioerheet ry
eveliina.heinonen@adoptioerheet.fi

1. Työskenteletkö sosiaali- tai terveysalalla sellaisessa tehtävässä, jossa kohtaat sellaisia lasten ja perheiden ongelmia, jotka vaativat lastensuojelun toimenpiteitä? *

- Kyllä
 En

2. Oletko sosiaalityöntekijä, jonka työnkuvaan kuuluu yksilö- ja perhekohtainen lastensuojelu? *

- Kyllä
 En

Seuraavaksi pyydämme sinua arvioimaan tilanteita, joita olet kohdannut **nykyisessä työtehtävissäsi** viimeisen **kolmen vuoden** aikana. Jos olet työskennellyt työtehtävissäsi **alle** kolme vuotta, niin vastaa kysymyksiin tämän työkokemuksen pohjalta. Kysymme lomakkeen lopussa työskentelyaikaasi, joten tiedot suhteutetaan siihen.

3. Kuinka monta kertaa viimeisen kolmen vuoden aikana olet...

	En kertaakaan	1–3 kertaa	4–6 kertaa	7–9 kertaa	yli 10 kertaa
...kohdannut työssäsi sellaisen lapsen tai perheen tilanteen, jossa olet ajatellut , että lapsen edun mukaista olisi lapsen kasvaminen muualla kuin vanhempiensa hoidossa.	☐	☐	☐	☐	☐
...kohdannut työssäsi sellaisen lapsen tai perheen tilanteen, jossa olet ajatellut , että lapsen edun mukaista olisi, että hänet adoptoitaisiin uuteen perheeseen.	☐	☐	☐	☐	☐
...kohdannut työssäsi tilanteen, jossa olet ottanut puheeksi asiakkaan (lapsen vanhemman) kanssa adoption?	☐	☐	☐	☐	☐
...kohdannut työssäsi lapsen tai perheen tilanteen, jossa on ryhdytty adoptioon, koska lapsen kasvu tai kehitys on ollut vaarassa biologisten vanhempien hoidossa?	☐	☐	☐	☐	☐
...itse työskennellyt sellaisen kotimaisen adoption järjestelyn parissa, jossa lapsen kasvu tai kehitys on ollut vaarassa biologisten vanhempien hoidossa	☐	☐	☐	☐	☐

Olemme kiinnostuneita kuulemaan mielipiteitäsi adoption käytöstä. Seuraavaksi esitämme otteen tapauskuvauksesta. Lue kuvaus ja vastaa sitä seuraaviin väittämiin ammatillisen kokemuksesi ja näkemyksesi perusteella.

Emma, 10 kuukautta vanha

Emman vanhemmilla on heidän henkilökohtaisten ominaisuuksiensa vuoksi heikko kyky hoitaa Emmaa ja vastata Emman kehityksen tarpeisiin. Perheen läheisverkoston tuki on olematon. Perheelle on osoitettu Emman syntymästä lähtien lastensuojelun tukitoimia. Tukitoimista huolimatta perheen kanssa työskentelevät ammattilaiset ovat huolissaan Emman tilanteesta ja siitä, riittävätkö vanhempien voimavarat hänen hoitamiseen. Myös Emmassa näkyvät mustelmat askarruttavat. Vanhempien kyvyssä huolehtia Emmasta ei ole näkyvissä muutosta. Siksi Emman ottamista huostaan harkitaan. Moniammatillinen asiantuntijaryhmä arvioi, että Emma ei todennäköisesti voisi palata vanhempiensa hoitoon. Vanhemmat ovat ilmaisseet kantanaan sen, että Emman olisi parempi varttua muualla.

4. Yllä olevan informaation perusteella, olisiko mielestäsi huostaanotto vai adoptio parempi vaihtoehto tilanteessa? Adoptiossa biologiset vanhemmat menettävät vanhempainoikeutensa ja ne oikeudet siirtyvät pysyvästi adoptiovanhemmille. Huostaanotto voi olla pitkäaikainen mutta sijoituksen tarve ja sijaisuolomuoto arvioidaan toistuvasti. Sijoituspaikka voi myös muuttua.

- mielestäni adoptio olisi parempi vaihtoehto
- mielestäni huostaanotto olisi parempi vaihtoehto
- en halua/osaa vastata kysymykseen

5. Perustele valintasi.

6. **Kuvittele** kohtaavasi kuvatun kaltaisessa tilanteessa oleva lapsi ja/tai perhe asiakkaanasi nykyisessä työssäsi.

Tässä tilanteessa:

- Ottaisin vanhempien kanssa puheeksi Emman antamisen adoptioon.
- Ehdottaisin (jossakin viranomaisyhteistyössä) toiselle viranomaistaholle, että he lähtisivät työskentelemään perheen kanssa adoption viemiseksi eteenpäin.
- En ottaisi puheeksi Emman adoptiota kenenkään kanssa, mutta jonkin viranomaistahon olisi mielestäni hyvä ottaa puheeksi vanhempien kanssa Emman antaminen adoptioon.
- En osaa sanoa mitä tekisin

Seuraavaksi esitämme otteen toisesta tapauskuvauksesta. Lue kuvaus ja vastaa sitä koskevaan kysymykseen.

Pentti, 2 vuotta

Pentti syntyi seitsemän viikkoa etuajassa ja vietti neljä viikkoa sairaalassa, ennen kuin vanhemmat saivat viedä hänet kotiin. Kun Pentti oli 10 kuukauden ikäinen, hän joutui sairaalaan. Lääketieteellisessä tutkimuksessa selvisi, että häntä oli pahoinpidelty fyysisesti toistuvasti. Fyysisen pahoinpitelyepäilyn ja vanhempien huumeidenkäytön vuoksi lastensuojelu sijoitti Pentin kodin ulkopuolelle.

Kun Pentti täytti kaksi vuotta, hänen vanhempansa käyttivät edelleen huumeita. Lastensuojelun mukaan ei ole realistista, että Pentti palaisi vanhempiensa luokse. Siksi lastensuojelu harkitsee joko adoptiota tai sijaisperhettä. Adoptiossa biologiset vanhemmat menettävät vanhempain oikeutensa ja ne oikeudet siirtyvät pysyvästi adoptiovanhemmille. Sijaisperhesijoitus voi olla pitkäaikainen mutta sijaisperhe voi myös irtisanoutua tehtävästään.

7. Ehdottaisitko yllä olevan informaation perusteella adoptiota vai sijaisperhettä?

- Adoptiota
- Sijaisperhettä
- En halua vastata tähän kysymykseen

8. Perustele valintasi.

Seuraavaksi on kolmas (ja viimeinen) tapauskuvaus. Lue kuvaus ja vastaa sitä koskeviin väittämiin.

Maria, 9 vuotta

Maria otettiin kaksivuotiaana huostaan vanhempiensa runsaan päihteidenkäytön ja Marian hoidon laiminlyönnin vuoksi. Maria on asunut samassa sijaisperheessä viimeiset kuusi vuotta. Marian vanhempia on tuettu päihteidenkäytön lopettamiseen, mutta he eivät ole olleet motivoituneita lopettamaan. Siksi Maria ei ole voinut vierailla heidän luonaan eivätkä vanhemmat ole pitäneet säännöllisesti yhteyttä Mariaan. Marian suhde sijaisvanhempiin on läheinen ja Maria pitää sijaisperheen muita lapsia sisaruksinaan. Maria tuntee epävarmuutta tulevaisuudestaan ja haluaisi asua sijaisperheessä aikuisuuteen asti. Sijaisperhe toivoo, että he voisivat adoptoida Marian, jolloin vanhempainoikeudet siirtyisivät heille pysyvästi ja Maria saisi saman sukunimen ja perintöoikeuden sijaisperheen muiden lasten kanssa.

9. Vastaa seuraaviin väittämiin yllä olevan informaation pohjalta.

Arvio vaihtoehtoja asteikolla vahvasti eri mieltä–vahvasti samaa mieltä

	Vahvasti eri mieltä	Eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Samaa mieltä	Vahvasti samaa mieltä		En osaa sanoa
mielestäni adoptio olisi huostaanottoa parempi vaihtoehto, jos biologiset vanhemmat suostuvat siihen	☐	☐	☐	☐	☐		☐
mielestäni adoptio olisi huostaanottoa parempi vaihtoehto, vaikka biologiset vanhemmat vastustaisivat sitä	☐	☐	☐	☐	☐		☐
mielestäni huostaanoton jatkuminen olisi adoptiota parempi vaihtoehto, jos on varmuus siitä, että sijaisperhe jatkaa Marian sijaisperheenä	☐	☐	☐	☐	☐		☐
mielestäni huostaanoton jatkuminen olisi adoptiota parempi vaihtoehto, vaikka sijaisperhe ei jatkaisi Marian sijaisperheenä	☐	☐	☐	☐	☐		☐
mielestäni biologisten vanhempien tukemiseen tulisi panostaa niin paljon, että Marian olisi mahdollista palata vanhempiensa luokse	☐	☐	☐	☐	☐		☐

Vastaa seuraaviin kysymyksiin ammatillisen näkemyksesi pohjalta:

10. Millaiset sinuun itseesi, asiakkaaseen tai työskentelyorganisaatioon liittyvät tekijät edesauttaisivat tai vaikeuttaisivat adoption ottamista puheeksi vanhempien kanssa?

11. Onko mielestäsi olemassa aikarajaa, jonka jälkeen kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen palaaminen biologiseen perheeseen ei ole enää lapsen edun mukaista?

Jos on, niin valitse aikaraja seuraavassa kysymyksessä.

- Kyllä
 Ei

12. Jos vastasit kyllä, niin **kerro tässä** mikä aikaraja olisi eri ikäryhmään kuuluville lapsille?

Merkitse alla aikaraja vuosina (vuodet sijaishuollossa) jokaiselle ikäryhmälle (ikä, jolloin lapsi sijoitettiin kodin ulkopuolelle)

Vuodet sijaishuollossa

	alle 1 vuosi	1 vuosi	2 vuotta	3 vuotta	4 vuotta	5 vuotta	6 vuotta	7 vuotta	8 vuotta	9 vuotta	10 vuotta	yli 10 vuotta
Ikäryhmä												
0–2 vuotta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3–5 vuotta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6–8 vuotta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9–12 vuotta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13–17 vuotta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

Arvioi väittämiä asteikolla vahvasti eri mieltä–vahvasti samaa mieltä

	Vahvasti eri mieltä	Eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Samaa mieltä	Vahvasti samaa mieltä	En osaa sanoa
adoption asemaa lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona tulisi voimistaa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
adoptiossa puututaan voimakkaasti yksityisiin perhe-elämiin ja siksi sen käyttöä lastensuojelun toimenpiteenä ei pidä voimistaa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen on vaarassa nykyisessä väliaikaisuuteen perustuvassa sijaishuoltojärjestelmässä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Suomessa pitäisi mahdollistaa tarvittaessa pysyväksi määrättävä huostaanotto	☐	☐	☐	☐	☐	☐
biologisella siteellä lapsen ja biologisen vanhemman välillä tulee olla enemmän painoarvoa kuin adoption hyödyillä	☐	☐	☐	☐	☐	☐

tahdonvastaisen adoption (joka ei perustu biologisten vanhempien tai yli 12 vuotiaan lapsen suostumukseen) tulisi olla mahdollinen Suomessa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
kuntien olisi hyväksyttävää käyttää adoptiota keinona vähentää lastensuojelun sijaishuollon kuluja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Onko mielestäsi olemassa sellaisia tekijöitä, jotka voisivat tehdä adoption käytöstä huostaanoton vaihtoehtona ongelmallista? Jos on, niin kerro kaksi merkittävintä tekijää.

15. Mitkä henkilökohtaisiin arvoihisi, ammatilliseen tietoonsi tai muihin asioihin liittyvät tekijät vaikuttavat näkemykseesi adoption käytöstä lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona?

16. Voit käyttää tätä tilaa kertoaksesi adoptioon liittyvistä kokemuksistasi tai ajatuksistasi tai kommentoidaksesi kyselylomaketta.

17. Jos adoptiota vahvistetaan lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona, tuleeko mielestäsi adoptiopäätösten valmistelu siirtää lastensuojelun sosiaalityöntekijöille (kuten huostaanotossakin)

- kyllä
 ei
 ei, vaan jollekin muulle taholla, mille?

en saa sanoa

18. Jos adoptiota vahvistetaan lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona, tuleeko mielestäsi adoptiopäätösten viimesijainen päätöksenteko siirtää käräjäoikeudelta hallinto-oikeudelle?

- kyllä
 ei
 ei, vaan jollekin muulle taholla, mille?

en osaa sanoa

19. Oletko työssäsi kohdannut tilanteen, jossa asiakkaanasi oleva lapsi, jonka tapauksessa on harkittu huostaanottoa, on annettu adoptioon?

Kyllä, kuinka monta kertaa ollessasi nykyisessä työtehtävässä?

Ei

20. Tässä voit kertoa tarkemmin näistä tilanteista

21. Oletko työssäsi kohdannut tilanteen, jossa **huostaan otettuna oleva** lapsi on adoptoitu?

Kyllä, kuinka monta kertaa ollessasi nykyisessä työtehtävässä?

Ei

22. Tässä voit kertoa tarkemmin näistä tilanteista

23. Jos adoptio olisi lastensuojelulaissa sijoitusvaihtoehtona, millaisia kriteerejä adoption käyttämiselle tulisi mielestäsi olla? (Nimeä 1-3 tärkeintä kriteeriä).

Taustoittavia kysymyksiä

24. Sukupuoli

Nainen

Mies

Muu

25. Syntymävuosi

26. Mikä on koulutustasosi? (valitse korkein tutkintotasosi)

- perusaste
- ylioppilastutkinto tai ammatillinen perustutkinto
- alempi korkeakoulututkinto
- ylempi korkeakoulututkinto
- lisensiaatintutkinto
- tohtorintutkinto

27. Ammatti, jossa työskentelet tällä hetkellä

- lääkäri
- sosiaalityöntekijä
- sosiaalihoaja
- kätilö
- terveydenhoitaja
- sairaanhoitaja
- psykologi
- muu, mikä?

28. Missä lapsi- ja perhepalvelussa työskentelet tällä hetkellä (esimerkiksi lastenpsykiatrisella poliklinikalla/osastolla, äitiysneuvolassa, synnytysairaalassa, lastensuojelun avohuollossa, yms.)

29. Kuuluuko nykyiseen työtehtävääsi adoptiopalveluihin tai -neuvontaan liittyviä tehtäviä?

- Kyllä
- Ei

30. Kuinka kauan olet työskennellyt nykyisessä työtehtävässäsi?

- alle vuoden
- 1-2 vuotta
- 3-5 vuotta
- 6-10 vuotta
- 11-15 vuotta
- yli 15 vuotta

31. Kuinka pitkään olet työskennellyt yhteensä lapsi- ja perhepalveluissa?

- alle vuoden
- 1-2 vuotta
- 3-5 vuotta
- 6-10 vuotta
- 11-15 vuotta
- yli 15 vuotta

32. Onko sinut adoptoitu?

- kyllä
- ei
- en halua kertoa

33. Onko perhe- tai lähipiirissäsi henkilöitä, jotka on adoptoitu?

- kyllä
- ei
- en halua kertoa

34. Oletko saanut adoptioon liittyvää koulutusta osana ammattisi perus- tai täydennyskoulutusta?

- Kyllä
- En

100% valmiina

LASTENSUOJELUN
KESKUSLIITTO

LASTENSUOJELUN KESKUSLIITTO
Armfeltintie 1, 00150 Helsinki
puh. (09) 329 6011
toimisto@lskl.fi | www.lskl.fi